

**T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
ANKARA**

**ATATÜRK'ÜN SÖZLERİNDE
ASKER VE ASKERLİK MESLEĞİ**

**Genelkurmay Personel Başkanlığı
Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları**

**ANKARA
GENELKURMAY BASIMEVİ
2013**

ISBN: 978-975-409-655-2

NSN: 7610KK0407040

YAYIN KURULU

Tuğg.Necdet TUNA

Yrd.Doç.Dr.Öğ.Alb.Levent KUŞOĞLU

Hv.Öğ.Yzb.Deniz KURT

YAYIMA HAZIRLAYAN

Öğ.Alb. Kadir Türker GEÇER

Dr.Öğ.Bnb. Efdal AS

Dr.Öğ.Yzb. Hakan BACANLI

Hv.Öğ.Yzb.Deniz KURT

DÜZELTİ/SAYFA DÜZENİ

Düz.Uzm. İlkay SARIKAYA

KAPAK TASARIMI

Ceyhan YALÇIN

SUNUŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, Ebedî Başkomutanımız Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK, askerlik ve devlet adamlığını şahsında kusursuz bir şekilde birleştirmeyi başaran nadir insanlardan biri olmuştur. Mustafa Kemal ATATÜRK, bu dehasını gerek katıldığı savaşlarda, gerekse kurduğu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin çağdaş bir seviyeye çıkarılması sırasında tüm dünyaya kanıtlamıştır. O, Türklerin tarihinde en büyük onarım ve dönüşüm hareketi olan 1919'da başlattığı Türk İstiklal Savaşı ve Türk Devrimi mucizesinin liderliğini yapmıştır.

ATATÜRK öğrenciliğinden itibaren sürekli okuyarak, araştırarak ve yabancı dil öğrenerek kendini geliştirmiştir. Bu özelliği yaşamının sonuna kadar devam etmiştir. O, bir eylem adamı olduğu kadar, aynı zamanda bir düşünce adamıdır. Hayatını, gençlik yıllarından itibaren kendisini adadığı ve mesaisinin tümünü ayırdığı ülkesinin sorunları üzerine düşünmekle, çözüm aramakla geçirmiştir. Yaşamının farklı dönemlerinde farklı konularda kitaplar yazarak, fikir ve düşüncelerini toplumla paylaşmıştır. Hayatının büyük bir kısmını savaş meydanlarında ve bu meydanların ön saflarında geçiren ATATÜRK, askerlik ile ilgili görüşlerini yazdığı eserlerinde, konuşmalarında, mektuplarında, emir ve direktiflerinde dile getirmiş, uygulamalarında hayata geçirmiştir. Yazdıkları; derin bilgi birikimi ve tecrübesinin bir yansıması olarak daima yeni nesillere yol gösterici olma özelliğini taşıyacaktır.

Gnkur. ATASE D. Bşk.lığı tarafından hazırlanan bu eser; ATATÜRK'ün askerlik ile ilgili dile getirmiş olduğu görüşlerinden meydana gelmektedir. ATATÜRK'ün sadece

askerlik ile ilgili görüşlerini bir araya getiren başka bir eser olmadığı için, eserin bu alanda bir ihtiyacı karşılayacağı düşünülmektedir. Kitapta yer alan ATATÜRK'ün askerlikle ilgili görüşlerinin Türk Silahlı Kuvvetlerinin her rütbedeki personeli için gerçek bir yol gösterici mahiyetinde olacağına inanılmaktadır.

Büyük bir önem atfedilerek hazırlanan bu eserin okuyucuya yararlı olmasını diliyoruz.

Necdet TUNA
Tuğgeneral
ATASE Daire Başkanı

SUNUŞ

İÇİNDEKİLER.....	III
1. ATATÜRK'ÜN SÖZLERİNDE ASKER VE ASKERLİK MESLEĞİ.....	1
a. ATATÜRK'ün Not Defteri'nden.....	1
b. "Takımın Muharebe Eğitimi" Adlı Eserinden.....	2
c. "Cumalı Ordugâhı" Adlı Eserinden.....	3
ç. "Taktik Tatbikat Gezisi 1" Adlı Eserinden.....	3
d. "Bölüğün Muharebe Eğitimi" Adlı Eserinden.....	5
e. "Taktik Meselesinin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler" Adlı Eserinden.....	9
f. "Askerî Talim ve Terbiye Hakkında Görüşler" Adlı Eserinden.....	11
g. "Subay ve Komutan ile Konuşmalar" Adlı Eserinden.....	19
ğ. 1918 Yılında Kaleme Aldığı "Karlsbad Hatıraları"ndan.....	24
h. "Nutuk"tan (28 Aralık 1919).....	25
ı. TBMM Oturumlarında Yapmış Olduğu Konuşmalardan.....	32
i. Çeşitli Tarihlerde Kaleme Aldığı Mektuplarından.....	48
j. Rapor, Direktif, Tebligat, Beyanname, Tamim, Telgraf ve Mesajlarından.....	51
k. Kendisiyle Yapılan Mülakat ve Röportajlarından.....	69
l. "ATATÜRK'ün Çeşitli Tören, Açılış ve Ziyaretlerde Yapmış Olduğu Konuşma ve Söyleşilerden.....	82
m. Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal ATATÜRK'ün El Yazılarından.....	98
2. ATATÜRK'ÜN ASKER VE ASKERLİK MESLEĞİYLE İLGİLİ SÖZLERİNDEN ÇIKARILABİLECEK VECİZELER.....	115
KAYNAKLAR.....	133

1. ATATÜRK'ÜN SÖZLERİNDE ASKER VE ASKERLİK MESLEĞİ

a. ATATÜRK'ün Not Defteri'nden

“Büyük komutanlar, astlarının sözlerini mantıklı buldukça kabul ederler.”

“Her subay bir komutandır. Neyi bilmesi lazımdır? İnsanın doğasını.”¹

“Komutanlık çare aramaktan ibarettir. Bunu da harp tarihi öğretir.”²

Şam 1906

¹ ATATÜRK'ün Not Defterleri-V; Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2005, s. 27, 38.

² ATATÜRK'ün Not Defterleri-II; Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2004, s. 15.

“Arkadaşlar; mademki askeriz... Mademki hedefimiz, gelecekteki emellerimiz ortaktır, arkadaşlığımızın kardeşliğimizin üstünde bir kuvvet ve irtibata mal olması pek tabiidir. Her hâlde hepimiz kardeşiz ve bu kardeşliğimiz sonsuz bir hayata sahiptir.”³

“Düşmanı mağlup eden ordularımızın sevk ve idaresinde bilimsel ve teknik esaslar rehberimiz olmuştur.”⁴

b. “Takımın Muharebe Eğitimi” Adlı Eserinden

Ordu ve tümen kurmay başkanlarının en başta sorumlu oldukları görev; subay ve erlerin savaşa hazırlıklarında ve her konuda onların öncüsü olmalarıdır.⁵

Savaşta kesin sonuç ancak meydan muharebesiyle elde edilir. Bu nedenle subaylar ve erler, her şeyden önce daha büyük birlikler içinde görev aldıklarında yapacakları muharebelerin ihtiyaç ve koşullarına göre yetiştirilmiş olmalıdırlar.

Günümüzde, piyade muharebeleri ast birlik komutanlarının da üstün niteliklere sahip olmasını gerektiriyor. Eskiden, bunların görevleri alınan emirleri düşünmeksizin yerine getirmekle sona eriyordu. Ancak bugün artık böyle değildir. Şimdi, bizzat kendi kendilerine karar verebilme aşamasına gelmişlerdir. İnisiyatiflerini kullanmak zorundadırlar. Rütbe sırasına göre en küçük rütbede bulunan kıta savaşları ve onbaşlıları bile her an amaca en iyi bir şekilde ulaşmak için yapılması gerekeni kendiliğinden uygulamayı bilmelidirler. Bu husus, takım komutanları için daha geniş ölçüde aynıdır. Çünkü muharebede komuta ve ateş idaresinde en küçük birlik kural olarak takımdır.

³ age.; s. 21.

⁴ ATATÜRK’ün Not Defterleri - VIII; Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2008, s. 218.

⁵ Mustafa Kemal; Takımın Muharebe Eğitimi, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008, s. 3.

Genç subaylarımızın birliklerinin, daha büyük kısımlar içindeki muharebe eğitimleriyle eğitim alanlarında yetiştirilmesine ihtiyaç vardır.⁶

c. “Cumalı Ordugâhı” Adlı Eserinden

“...Bizde eğitim ve tatbikat maksadıyla bir süvari tugayının toplandığı, yıllardan beri görülmedi. Kurmay başkanının, ordu komutanlarının bulunmaları da pek rastlanan bir durum değildi.

Cumalı Ordugâhı özlediğimiz askerlik hayatının başlangıcı olarak değerlendirilebileceğinden orada geçirdiğim on günlük hayatın hatırası olmak üzere tuttuğum bazı notları silah arkadaşlarıma hediye etmek istedim. Asker hediyesi, asker olanlarca makbule geçer.”⁷

ç. “Taktik Tatbikat Gezisi 1” Adlı Eserinden

“Komutan, her türlü olasılığı ve bu olasılıklara göre ortaya çıkması muhtemel durumları ve her duruma göre yapılması gerekenleri fikren planlar.”

“Komutanlar yeni edindikleri bilgileri ve yeni meydana gelen durumları mümkün olduğu kadar ast birlik komutanları ile paylaşmalıdırlar ki bütün görevliler hatta erat bile takip olunan amacı ve içinde bulunulan durumu anlamış ve ne amaçla ne yapılacağını düşünebilmiş olsun.

Dikkatsizlik ve belirsizlik içinde bulunan bir askerî birlik ile durum ve amacın farkında olan bir askerî birlik arasında düşünce, uyanıklık ve girişim bakımından büyük fark vardır.”⁸

⁶ age.; s. 9 - 10.

⁷ Mustafa Kemal; Cumalı Ordugâhı, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009, s. 3.

⁸ Mustafa Kemal; Taktik Tatbikat Gezisi 1, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s. 16

“Komutan, içinde bulunulan durumu anlayabilecek kapasite ve yeterlikte olmak ve kendi düşüncesine göre hüküm ve karar verebilmek zorundadır.

Her ne kadar “sorumluluğu üstlenmekten çekinmemek” bir komutanda bulunması gereken en büyük meziyet ise de komutanın kişisel kararı ile yapılan hareketin komuta kademesini zor durumda bırakacak şekilde olmaması gerekir.

Elimizde bulunan talimname ve nizamnamelerin içeriğini sadece okumuş ve öğrenmiş olmak, subayları komutan yapmak için hiçbir zaman yeterli değildir. Askerlik sanatını anlamada başarı, bu yazılı kuralların hükümlerini uygulama anında hatırlayabilmek ve uygulama alanında deneyim ve alışkanlık kazanmakla mümkün olur. Bu hususlar bu defa kolordu tarafından yapıldığı gibi harita üzerinde harp oyunlarından ve arazi üzerinde tasarlanmış tatbikatlardan başlayarak gerçek askerî birlikler ile müfreze tatbikatları ve daha sonra çeşitli manevralar yapılarak sağlanabilir.

3'üncü Ordu Subaylarıyla Selanik, 1910.

En doğru bilgiler ve deneyimler ise yeterli olgunluğa erişmiş sağlam kafaların savaş alanında kazanacakları tecrübelerle ortaya çıkar.”⁹

d. “Bölüğün Muharebe Eğitimi” Adlı Eserinden

“Subaylarımızın taktik bilgilerini geliştirmek amacıyla yapılacak tatbikatın hazırlanması gösteri ve idaresiyle görevlendirilen bir amir, askerî mevki yakınında kullanılabilir bir araziye arayıp bulmaya her zaman çalışmalıdır. Bu araziye, eğitimin yapılmasından önce bütün ayrıntılarıyla incelemesi de faydalıdır. Arazinin durumu, tatbikat ve manevra meselesinin tertibine etki edebilir.

⁹ Mustafa Kemal; Taktik Tatbikat Gezisi 1, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s. 29 - 31.

Subaylarımız topçu taktiğini öğrenmelidir. Bu konudaki bilgiler kıtaların büyük birlikler içindeki muharebesi bakımından eğitim ve öğretimde oldukça etkilidir.

Piyade ile topçu kesin olarak birbirine bağımlıdır. Muharebede ikisi de düşmana karşı ateş üstünlüğü sağlamada ortak hedef gözetir. Bundan dolayı bu iki sınıfın muharebede yardımlaşması pek sıkı ve mükemmel olmalıdır.

Birbirine dayanmak, birinin kazandığı menfaatlerden diğerini yararlandırmak, biri tehlikede olduğu zaman gerekirse diğerinin onun için kendini feda etmesi; özet olarak piyade için topçu hattının aralıklarından geçmek kesinlikle bu iki sınıfın karşılıklı yapmaya zorunlu olduğu konulardır. Bu konuların bağlı olduğu şartları inceleme ve bu şartların uygulanmasına yardımcı olan eğitimlerle bu konuda kendimizi hazırlamaya mecburuz. Bu düşman bataryasıyla karşı karşıya bulunduğumuz zaman nasıl hareket edileceğini, yani düşman topçu ateşi altında yapılacak yürüyüşleri, düşman topçusuyla muharebe ve özet olarak bir düşman bataryasının birdenbire ateşine yakalandığı zamandaki hareket şeklini kesin olarak öğrenmeliyiz.

Picardie Fransa, Eylöl 1910.

Bu hususların öğrenilmesini, yalnız tatbikat zamanlarında doğacak fırsatlara bırakmak yetmez; yalnız muharebe eğitimlerinin yapılması, subaylarımızın savaş bakımından yetiştirilmesini eksik bırakır.”¹⁰

“Açıklama safhası daima basit olan savunma muharebesi, eğitim ve öğretim bakımından doğal olarak taarruz muharebesi kadar faydalı değildir.

¹⁰ Mustafa Kemal; Bölüğün Muharebe Eğitimi, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009, s. 13 - 16.

Gerçekten taarruz, savunmaya oranla daha uzun bir eğitim ve öğretim gerektirir. Çünkü taarruzda ast birlik komutanlarına bırakılan görevler daima değişken ve bazen de çok karışıktır. Savunmada böyle değildir; ast birlik komutanlarına düşen görevler nispeten daha basittir.”¹¹

“Düşmanın zayıyata uğradığı anlaşıldığı zaman onun dayanma gücü tamamıyla kırılıncaya kadar ateş üstünlüğünün devamına gayret gösterilmelidir. Eğer düşman üzerinde etki etmeye uygun olmayacak derecede uzak bulunuluyorsa ona yaklaşma çareleri aranır.”¹²

“ ‘Piyade sınıfı, özünde bulunan taarruz ruhunu daima geliştirmelidir. Her ne pahasına olursa olsun düşmanın üzerine atılmak fikri bütün tutum ve davranışlarına egemen olmalıdır.’ esas kaidesinin birliklere yerleştirilmesine çalışılmalı ve birliklere gereksiz korkulu taarruz safhası yaptırmaktan sakınılmalıdır.”¹³

“Kıta komutanı vasıta seçiminde kendi yetkilerinin sınırsız olmadığını bilmelidir. Bu amacın sağlanması için ast komutanlarını çabuk karar vermeye zorlayacak muharebe durumları yaratılmalıdır.

Astlar sonradan gelen emirleri yerine getirirken tehlike gördüklerinde cesaretle alacakları kararlarla muharebenin sonucunu kendi lehlerine değiştirebilirler. Ancak ast komutanlar amirlerinin arzuları doğrultusunda hareket etme alışkanlığını kazanmalıdır. Belirli bir çerçevede olmak üzere her komutanın inisiyatifini kullanması, muharebenin kazanılmasında temel ilkelerdendir. Eğitimlerimizin asıl amacı, bu temel ilkenin uygulamasını subaylarımıza öğretmek olmalıdır.”¹⁴

¹¹ age.; s. 26 - 27.

¹² age.; s. 46 - 47.

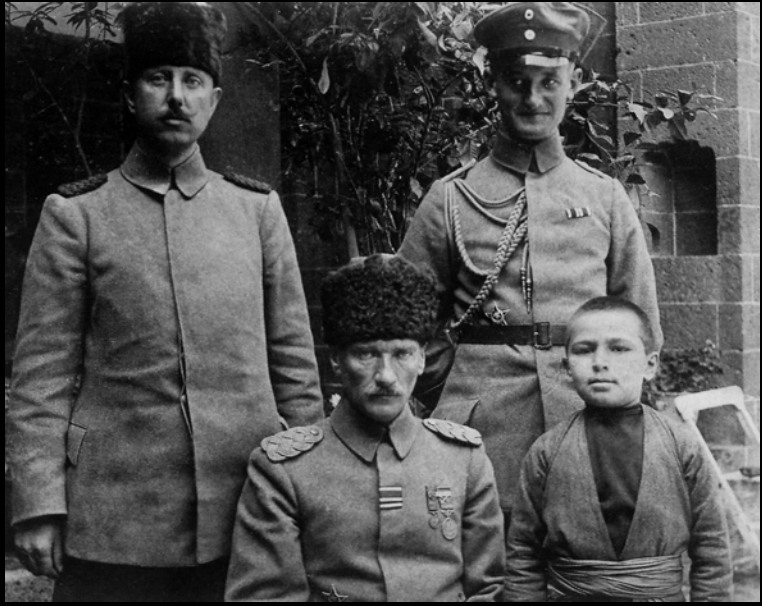
¹³ age., s. 49.

¹⁴ age.; s. 50 - 51.

e. “Taktik Meselesinin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler” Adlı Eserinden

“Amacı belli ve kesin olan, onu elde etmek için bütün kuvvetini kullanan kimse; düşmanın amaç ve önlemlerine göre harekâtını kararlaştırmaya çalışan kimseden manen üstündür. Düşman kuvvetlerine göre kesin karar alınmasını beklemek, genellikle, önemli bir zaman kaybı demektir.”

“Düşmanın amacını anlamak, en azından görevimizin yerine getirilmesini zorlaştıran niyetlerini anlamak için büyük bir dikkatle çalışmak gereklidir.”

2'nci Ordu Komutanı İken, Diyarbakır 1917.

“Düşmanın mümkün olan planlarını ortaya çıkarmak için en iyi yöntem, kendini düşmanın yerine koymak ve onun bakış açısından meseleyi çözmektir. Buna ayrılacak zaman, elde edilecek çıkarı tamamıyla karşılar.”

“Araziye her zaman gerçek değerini vermek gereklidir. Arazinin, dūřmanın hedeflerini sınırladığını kabul etmektense aksine dūřmanın arazinin olanaklarından yararlanmasına ve zorluklarını yenerek amacını gerçekleştirmesine yardımcı olacağını kabul etmek lazımdır.”

“Kararlarımızda, mevzilere kayıtsız řartsız baęlı olmamalıyız. Sırf topoęrafya řartları uygun olduęu için bir mevziyi seçmek ve orada, belirsiz bir řekilde dūřmanı beklemek hiçbir zaman doęru deęildir. Dūřūnmeli ki hareket hâlindeki bir dūřmana karřı bunun önemi kalmaz.”

“İki tarafın ulařım hatlarının incelenmesinde bir taarruz doęrultusunun seçimine dikkat edilmelidir. Burada stratejik dūřūnceler ikinci derecede kalır. Her řeyden önce taktik bařarının saęlanması gereklidir.”

“Birlik ne kadar būyūk olursa komutan o oranda durumu kapsamlı bir řekilde deęerlendirmeye zorunludur. Ancak bu sayede her anda ve her durumda her tūrlū deęiřiklięi yapabilir.”

“Emirlerin, astın amaca ulařmak için kendilięinden hareket edebilmek ūzere bilmesi gereken maddelerin tūmūnū kapsaması ve bundan bařka bir řey içermemesi genel kuraldır.”

“Yarım kararlar, eksik önlemler her zaman tehlikelidir. Bu yūzden emir veren, muharebe şekli ve amacını tamamıyla kararlaştırmalı; vereceği emirde açıkça bir taarruz muharebesi mi veya oyalama muharebesi mi yapılacak, yoksa ciddi bir hareketten sakınılacak mı ya da kesin sonuçlu bir muharebeye mi girişilecek bildirmesi gerekir.”

“Amacı tam olarak belirlemeden muharebe yapılmaz. Muharebe sırasında da amacı göz önünden asla uzak tutmamak gerekir.”¹⁵

“İyi yetişmiş astlarla iş görüldüğü zaman, onlara sadece elde edilmesi istenen maksadı söylemek ve uygulamada alınacak önlemleri onlara bırakmak yeterlidir.”

“Astı rahat bir şekilde harekette serbest bırakmak ya emirdeki maksadı kaybettirir ya da bütün sorumluluğu asta yüklemekten başka bir şeye yaramaz. Hâlbuki ‘Bir birlik komutanının birinci görevi, gerekli emirleri vermek ve işlerin oluşunu tesadüfe bırakmamaktır.’”¹⁶

f. “Askerî Talim ve Terbiye Hakkında Görüşler” Adlı Eserinden

“Harpte disiplinin yerini cesaret benzeri unsurlar tutamaz. Barış zamanında güzel talim ve terbiye görmüş ve bu sayede mükemmel bir askerî disipline ve düzene alıştırmış olan bir birlik ne zaman olursa olsun bir hücumla başa çıkabilir. Disiplin özellikle geri çekilmelerde kendini gösterir. Çünkü disiplini mükemmel olan bir ordunun, muharebenin en buhranlı devirlerinde, geri çekilmenin en elim safhalarında bile manevi kuvveti sarsılmaz. Lakin disiplinsiz bir ordu ilk geri çekilmede tamamıyla dağılır ve artık ondan başka bir askerî vazife talep etmek mümkün olmaz.

1870 - 1871’de Almanya - Fransa Muharebesi’nde Fransızların ilk ordularından sonra harp meydanına sevk ettikleri orduları, insan sürüsünden başka bir şeye

¹⁵ Mustafa Kemal; Taktik Meselesinin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s. 7 - 8 - 9 - 10 - 12.

¹⁶ age.; 2011, s. 14.

benzemediği için hezimet hezimetini takip etti ve asker dağıldı. Gerçekten askerî disiplini olmayan bir ordunun her ne vakit olursa olsun manzarası pek elimdir.

Disiplinin yalnız yanaşık düzendeki talimlerle sınırlı olduğu zannedilmesin!”¹⁷

“Disiplinli olması istenilen askerin daha başka açılardan yani maddi ve manevi gücün en yüksek seviyesine ulaşacak bir şekilde yetiştirilmiş olması gerekir. Askerî hizmetlerin her birine daima askerin tek başına talim ve terbiyesinden başlamak lazımdır.”

“Bir askerî birlik ile iş yapmak isterseniz o birliği oluşturan askerleri birer birer hazırlayınız. Çünkü her durum karşısında idaresi mümkün askerî birlik ancak münferit talim ve terbiye sayesinde meydana getirilebilir. Askerin talim ve terbiyesinde yapılacak işler kurallarıyla birlikte icra edilir, askere talim ettirilen ve öğretilen şeylerde onların bilgi ve anlayış dereceleri göz önüne alınırsa askerin bilgisini artırmasına doğrudan doğruya yardım edildiği gibi subaylar için de idareleri altına bulunan askerlerin tavır ve güçlerini anlamak ve emniyetlerini, güvenlerini kazanmak mümkün olur. İşte bu emniyet ve güven sayesinde askerî disiplin ve düzen sağlanlaştırılır.

Komutanlık eden subayın tavır ve hareketi, askerin güveni, itaati, disiplini ve bütün ruhi durumu ve bedensel gayreti üzerinden büyük bir etki yapar. Fakat bu güzel tesirleri meydana getirebilmek için insanlara komuta eden, onları harekete geçiren, onları bedenlen yetiştiren, besleyen, giydiren, iskân eden subayın, insanı anatomik açıdan tanınması gereklidir.

¹⁷ Mustafa Kemal; Askerî Talim ve Terbiye Hakkında Görüşler, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s. 7 - 8.

Subayların; ruhları, kalpleri terbiye etmek ve süslemekle istek ve duygulara etkili ve hâkim olmakla yükümlü oldukları için ruhsal ve toplumsal terbiye almaları, insanı psikolojik ve sosyolojik açıdan dahi tanımaları istenir. Çünkü askerî beden terbiyesi, gerçek askerî terbiye demek değildir; yani birincisiyle yetinilemez. Asıl, gerçek askerî terbiyeyi gerçekleştirmek için askerî terbiyede psikoloji ilminin etki ve ilişki derecelerini bir subayın bilmesi gerekir.”¹⁸

¹⁸ age.; s. 8 - 9 - 10.

Mirliva (Tümgeneral) Mustafa Kemal, 1917.

Bir subay, eğitmesi için emrine verilen askerleri talimnamenin teoriye ve pratiğe bağlı olan talimlerinde istenilen dereceye çıkarsa ve hatta esaslı bir şekilde beden terbiyesini uygulaması sayesinde fennî, teorik ve pratik eğitim öğretime dahi geçerek askere sanatını öğretmiş olsa acaba hızlı bir şekilde öğretilebilecek olan bu görevler, harpte uygulanabilir olacak mıdır? Acaba gerçekten asker, asker oldu mu? Şüphesiz ki hayır! Çünkü yalnız bu kadar terbiye, uzun ve zorlu bir yürüyüş esnasında askerlerin yol boyunca dökülmesini, birçoğunun bahaneyle seyyar ve sabit hastanelere koşmasını, rütbelilerin artık idareyi sağlayamadıkları buhranlı zamanlarda askerlerin çalılar arkasına gizlenerek geri kalmasını engelleyemez! Bunların çoğu göz ardı edilirse maddi gücün imdadına yetişecek, onu devam ettirecek, uyaracak üstün bir gayrete ve bir manevi güce acaba gerek yok mudur? Bu lüzumu barış zamanında aklımıza tamamiyle getiremeyebiliriz çünkü bu düşünce ancak kanlı safhalarda, buhranlı zamanlarda, olağanüstü durum ve şartlar içinde ortaya çıkabilir. Çünkü barış zamanında asker bilir ki yürüyüşten sonra kışlada veya hazırlanmış bir ordugâhta istirahat vardır; amirleri hiçbir şeyin eksik olmamasına çalışmaktadır. Güzelce iskân ve iâşe edileceğinden, giydirileceğinden emindir. Kötü havalarda talim yapılmaz. Havanın şiddetine göre askerlerin tahammül dereceleri göz önüne alınır. Kısacası kendilerinden güçlerini aşan bir şey talep edilmez. Fakat muharebede büsbütün başkadır. Orada hiç durmadan ve gittikçe daha çok zorluklar içinde güç harcanır. Güneş ne kadar yakıcı olursa olsun yağmur yahut kar yağsın, şiddetli fırtınalar kopsun, ne olursa olsun, asker yürümeye mecburdur. Böyle zahmetli bir yürüyüşten sonra da pek kötü bir şekilde konaklanabilir ve açıkta bırakılabilir. Erzak ya gelir ya gelmez.

Hâlbuki ertesi gün tekrar yürünür. Çanta ezer, tüfek ağır gelir, ayaklar şişer, bütün vücut ıstırap çeker. Böyle olduğu hâlde yürümek, muharebe etmek için aradığı düşmanla karşılaşmak üzere sürekli mesafe almak gerekir. Askerin canlı bir makine gibi düşünmeden yürümesi de yetmez. Çünkü yürüyüş kolundan küçük büyük birtakım birlikler, zikredilen kolun emniyetini sağlamakla görevlendirilir. Mesela: Keşif kolları, öncüler, yancılar... Bunlar daima dikkatli olmaya, köyleri, ormanları, arazi engebelerini araştırmaya mecburdurlar. Bu yüzden bunların gözlerinin açık, kulaklarının kabarık ve fikren uyanık olmaları gerekir. Bir de bunlar için tehlike doğal olarak asıl koldan daha yakındır. Bu tehlikelerin bilinmesinin yarattığı heyecana bir de sorumluluk duygusu eklenir. Bu yüzden bütün teyakkuz kabiliyetini kullanırlar, bedensel ve ruhsal güç sarf ederler ki yürüyüş yorgunluğu onlar için iki misli olur. Yorulan bir yolcu, yolun kenarına oturabilir yahut gideceği yerde mükemmel bir şekilde istirahat edeceğini düşünerek gayretlenir. Gerçekten böyle bir istirahat ümidi her tür yorgunluk için bir kuvvettir. Lakin asker için istirahat sınırsız değildir. Bilakis düşmana yaklaştıkça istirahat kalkar, işe o kadar temin edilemez, sıhhate o kadar bakılamaz, maddi tesirler göz önüne alınamaz. Bu sebeple sinirler zayıflar, sinir sistemi, beyin zindelikten mahrum kalır. İşte maddi güç yok olunca manevi gücün bunun yerini tutacak derecede olması gerekir. Uyuşukluk yayılınca zihni açık tutacak ancak o kuvvettir. Yine o kuvvettir ki ertesi günkü yürüyüşte veya muharebede sinirleri uyarır. Maddi şartlar bozulduğu anda, asker maddi gücünü ve bilhassa manevi gücünü son noktasına kadar kullanmak zorundadır.¹⁹

¹⁹ age.; s. 10 - 11 - 12 - 13.

“Günümüz, geçen asırlardan büsbütün başkadır. Bugün, üstün olan kazanır. Ordumuzun da soyundan gelen yiğitlik ve dindarlıkla istenilen yere sevk edilmek üstünlüğüne sahip olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Fakat bu da unutulmamalıdır ki ordumuzun soyundaki yiğitliği ne dereceye kadar doğru ise günümüz harbinin önemi de ondan daha fazla açık ve kesindir. Ordunun talim ve terbiye ile bir komuta altında sevk ve idare edilebilmekteki kabiliyet derecesini yükseltmek, komutan ve subay heyetleri için namus ve şeref meselesidir.

Subay ve askerlerimizin muharebe meydanlarında gösterdikleri yiğitlik, her millet ve her ordu için gıpta edicidir. Lakin ölüm karşısında titremeden düşmanına saldıran kahramanların bu hareketlerinin vatan için, millet için daha faydalı, daha parlak neticelerle taçlandırılmasını arzu ediyorsak her komutan ve her subay, maiyetinin talim ve terbiyesiyle meşgul olmalıdır. En büyük komutanların askerî tarihi yaldızlayan başarıları talim ve terbiyesine çalışılmış ordularla mümkün olmuştur. Gerçekten büyük komutanlar, daima öncelikle maiyetlerindeki ordunun talim ve terbiyesiyle meşgul olmuşlardır. İşte Napolyon, işte Friederich!

Subaylarımızın askerin talim ve terbiyesinde diğer milletlerin ordularından daha çok çalışmaya ve gayret sarf etmeye mecbur olduklarını düşünüyorum. Hakikaten askerin donanımlı olması gereken manevi faziletler ve ahlaki üstünlüklerin ortaya çıkmasının yalnız silah altında bulunduğu müddetçe göreceği talim ve terbiye ile mümkün olup olmayacağı etraflıca düşünülmelidir.²⁰”

“Asker vatanseverlik duygusunu anasının sütüyle emmelidir! Hükûmet de bunu, esas programı askerî faziletleri

²⁰ age.; s. 16 - 17.

talimden ibaret olan okulda, zekâ ve kendi başına karar verme fikirleriyle aşılamalıdır! ‘Vatanın için ölmeye mecbursun; düşmandan yüz çevirmek yoktur!’ fikri, çocuğun dimağında ilk altın eseri teşkil etmelidir.

Ordu, bütün akıl ve beden gücüyle “vatan savunması” duygusuyla yetişmiş gençlerden oluşursa ancak öyle bir orduda her komutan, her subay, her asker memleketinin genişlemesi, olgunlaşması ve başarılarından başka bir his ve fikirle duygulanamaz! Ne büyük bir gayret lazımdır o kimselere ki milletin akli olgunluğu ve terbiye derecesi nispetinde istenilen vasıflara sahip asker yetiştirmekle mükelleftirler!

Eğitim alanında Veli Çavuş’un komutasıyla hareket ettirilen askerlerine uzaktan bakmaya alışmış olan subay bilmelidir ki talim ve terbiyenin bu kadarıyla kalmış insan, bu zamanda asker değildir. Ve yine o subay bilmelidir ki askere yalnız sanatını öğretmek yeterli değildir. Daha ileri, pek çok ileri gitmek gerekir. Bir şuur yaratmak, bir ruh yetiştirmek gerekir!

İşte bu sebeptendir ki askerliğin ne olduğunu bilenler, askere birlik ve beraberlik, güvenilirlik, hürmet ve karşılıklı sevgiyi öğretmiş olmakla bile yetinilemeyeceğini ve belki bunların kazanılmasından sonra da yapılacak birçok şeyin kaldığını anlarlar.

Herhâlde askerlik, en büyük dehalara kendini gösterme alanıdır ve uzun uğraşlar gerektiren bir yapıya sahiptir. Mesleğimizi sevelim, sanatımızda çalışalım; ordu yardımımıza muhtaçtır.”²¹

²¹ age.; s. 18 - 19.

g. “Subay ve Komutan ile Konuşmalar” Adlı Eserinden

“Bir birlik ve özellikle subaylar ancak iyi örnek olacak kılavuzlarla yetiştirilir.”²²

“Bugün için yapılacak iş, hiçbir kayda bağlı olmadan ve müsamaha göstermeden niteliğini ve liyakatini ortaya koyanlardan komuta ve subay heyeti meydana getirmek olmalıdır... Yalnız bilgili, iş yapabilen, çalışkan, girişken ve yetkili bir ordu müfettişinin denetlemesinde cahil, ordunun eğitim öğretim amacından habersiz kolordu ve tümen komutanları barınamayacaklar; yeterli niteliklere sahip kolordu komutanlarının kolordularında, dinlenmeye ihtiyacı olup zararlı bir heykel gibi durmaktan başka orduya iyiliği olmayan tümen ve alay komutanları kabul görmeyecek, tembellik yapamayacaklardır...”²³

Ordunun kurtuluşunu vicdanen düşünenler, ikiyüzlü olmayan ahlak sahibi namuslulardır. Mükemmel ahlaka sahip olanlar, barışın ve düzenin bozulmadığı zamanlarda, ilgiyi çekmekten fazlasıyla kaçınacak şekilde güzel şeyler söylerler.”²⁴

“Gerçekten, Harp Okulundaki eğitim düzeyi ‘subayın asli görevleri’ni öğrencilerin ruhlarına sindirecek derecede tesirli değildi. Okul sıralarında, bu konuda daha ciddi, kapsamlı bir eğitim - öğretim devresi geçirilseydi dahi amacın elde edilemeyeceği inancındayım. Bana göre gerçek ilmi verebilecek asıl mektep kıtadır. Asıl sanat eğitimi verecek gerçek öğreticiler, eğiticiler birbirinden üstün komutanlardır. Harp Okulundan alınan diploma, genç

²² Mustafa Kemal; Zabıt ve Kumandan ile Hasbıhal, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010, s. 12.

²³ age.; s. 13.

²⁴ age.; s. 13, 15.

teğmenin, bölük komutanının eğitimine hazır olduğunu gösterir. Genç teğmen, sanatın asıl ruhunu, katıldığı bölüğün askerleri önünde, bölüğün önderi yüzbaşından ve daha üstlerinden uygulamalı olarak işleri görürken öğrenecektir. Önce, bir takımın komutanı, sonra da bölüğe komutan olmak üzere hazırlanacaktır. İşte bu şekilde öğrenecek ve ardından öğretecektir.

Ordu uygulamalı eğitiminde, ancak bu şekilde, makamını dolduracak bölük, tabur, alay... vb. komutanlarını yetiştirerek milletin evlatları bir sürü gibi değil; şanlı, şerefli insanlar olarak şan ve şerefe yönlendirilebilirler.”²⁵

“Savaşta yağın mermi yağmuru, o yağmurdan ürkmeyenleri ürkenlerden daha az ıslatır.”²⁶

“Ordu, yurdun kutsal toprağını savunmak için barış zamanında hazırlanan ve eğitilen bütün yurt çocuklarının birleşmesidir.”²⁷

“Ordunun görevi, yurdu çiğnemek isteyen düşmana karşı ayağa kalkmaktır. Bu kalkış elbette yerinde durmak için değil düşmana atılmak için olursa ayağa kalkmaya değer.”

“Başarı elde etmek için en güvenilir vasıtanın taarruz olduğunu anlamamakta ısrar olunmaz; fakat taarruz ordusunu teşkil edecek milletin, Japonların ‘Kugekiseişiin’ dedikleri taarruz ruhuna sahip olması lazımdır. İşte bu taarruz ruhu 1904 yılında, ‘Bin keder, bin elem, fakat her şeye rağmen ileri! Başka bir şey düşünmeye lüzum yok. Cesedimi muharebe meydanında teşhir etmek. İşte bu Cenabıhakkın emeli!’ şarkısını söyleyerek Kazumaru gemisiyle harbe giden Albay Kozimalarda... Sasebu Limanı’ndan harbe yol alırken ailesine ‘Bu andan itibaren

²⁵ age., s. 19 - 20.

²⁶ age.; s. 21.

²⁷ age.; s. 25.

benden haber beklemeyin! Vazifemden başka bir şeyle meşgul olamayacağımdan sizden de haber istemem.’ diye yazan Amiral Togolarda... Nanşan Muharebesi’nde oğlunun kalbinden vurulduğu haberini alınca ailesine: ‘Oğlumun külleri Tokyo’ya getirildiğinde hemen gömülmesin. Yakında ben de küçük oğlum da hayattan ayrılacağımızdan o vakit üçümüzü birden defnedersiniz.’ emrini veren General Nogilerde ve bunları takip edenlerin hepsinde bütün coşkuyla mevcut olduğundan dolayıdır ki narin Japonlar, iri yapılı Ruslara meydan okumuş ve onları ezmişlerdir.”²⁸

“Büyük küçük her birlikteki her subay, astsubay, hatta er hareket tarzına ilişkin üstünden hiçbir emir ve fikir alamayacağı durumla karşılaşabilir. İşte bu sebeple gerek komutanların gerek askerlerin kendiliğinden düşünerek iş yapabilecek meziyette yetiştiklerine kanaat getirilmeden bir askerî birliğin, bir ordunun güvenilecek ve dayanılacak kuvvet olarak bilinmesi ihtiyatsızlıktır, felakettir.

Bu kuvveti meydana getirenler, genel hayatları, fikirleri, hareket serbestileri bastırılmamış güçlü, neşeli asker ve subaydan oluşursa böyle bir askerî birlikte düşünerek kendiliğinden iş görme yeteneği fazlasıyla ortaya çıkar.

Muharebe için düşmanı ordugâhımızda beklemek olmaz. Onu uzaktan karşılamak daha güzeldir. Düşman azsa yetişebilenlerimiz durdurur veya uzaklaştırır; çoksa bütün mücahitler gelinceye dek ateş açarak hareketi yavaşlatır, gerekirse biraz geriye çekiliriz. İleri gitmek, beklemekten yeğdir. Hiçbir şey yapamazsak düşmanı görür, kuvvetini anlar, merakımızı gideririz.”²⁹

“Eldeki vasıta, Orta Çağdan kalma bir nitelik taşısa da onun parçaları, yapılacak görev için her adımda bir emre, uyarıya ihtiyaç göstermeden kendiliğinden hareket bilgisini

²⁸ age.; s. 29 - 30.

²⁹ age.; s. 32 - 33 - 34.

almış durumdadır. Karşısındaki bu özellikten yoksun kaldıkça gelişmelerin en büyük yardımlarıyla mutlu olsa bile muzaffer olamaz. Tarih diyor ki orduların, ağırlıklı olarak sağlam bünyeli, yetenekli askerlerden meydana geldiği devirlerde, yani eski askerlik usulünün geçerli olduğu zamanlarda, ordularda inisiyatif o derecede belirgindi ki üstler bu hususiyetin yokluğundan değil, aksine aşırılığından endişeye düşerlerdi.

Bir orduyu meydana getiren unsurlardan her birinin, bizzat her işi düşünüp kendiliğinden yapıvermekteki derecesi aşırıya giderse ciddi bir endişeye değer. Çünkü kendiliğinden görülen işler olumlu oldukça ne kadar takdire şayan ise amaca aykırı olduğunda da o kadar eleştiriye açıktır. Hâlbuki her hareketin amaca uygunluğu, her türlü durum ve şartlar dâhilinde, amacı açıkça görebilmeye bağlıdır. Bu hususta kolordulara, tümenlere komuta edenlerle bir taburda, bölükte olup avcı hattında gördükleri sınırlı olanların kavrayış hükümleri elbette farklıdır. Bundan dolayıdır ki talimnamelerde kendiliğinden harekete bazı sınırlar çizilir ve denir ki: 'Astların bağımsız hareketleri keyfî davranış hâline gelmemelidir.' Harpte, büyük başarıların hareket noktasını oluşturan müstakil faaliyet, gerekli sınırlar çerçevesinde olmalıdır.

Her hareketin, iyi ve kötü tarafını değerlendirmek için bizzat düşünmeyi ve muhakemeyi; fikrî muhakemenin ancak ilgisi durumunda iş görmenin alışkanlık hâline getirilmesi genelde kötü olmayabilirse de orduda üst makama geçenlerin, henüz o makama geçmek için yaşı, tecrübesi ve rütbesi müsait olmayanlardan, genellikle daha geniş, etraflı ve derin kavrayışa sahip bulunduklarını kabul etmek gerektiğinden dolayı, astın üstün emrettiği hususların mahiyetini anlayamasa bile uygulamaya mecbur tutulması, ordunun temel disiplin ruhunun gereğindendir.³⁰

³⁰ age.; s. 35 - 36.

İnisiyatifin sınır tanımazlık derecesine vardırıldığı bir orduda, herkes bizzat kendisi olur. Amir ve ast yoktur. Dolayısıyla itaat ve disiplin dahi kurulamaz. Son asır ordularını teşkil eden askerlerin büyük kısmı, gönüllü olarak askerlik hizmeti yapanlardan ibaret değildir. Bütün halk, askerî hizmetle yükümlüdür. Arzusu olan da olmayan da vatan hizmetini yerine getirmekle yükümlü tutulmuştur, tutulmalıdır da. Bu şekilde meydana gelmiş ordularda, eski zamanlardaki ordularda olduğu gibi üstler aşırı derecedeki inisiyatifi, normal hâline döndürmek, disiplin ve idare altına almak düşüncesinden kurtulmuşlardır. Bugünkü ordularda barış zamanında, uzun yıllar boyunca uygulanan şiddetli disiplin, birçoklarında kendiliğinden hareket yeteneğini boğuyor. Bu sebeple, bugünkü üstler, astlarında inisiyatif uyandırmak için onları uyarmak, bilhassa muharebede teşvik etmek, isteklendirmek mecburiyetindedirler.”³¹

“Bir orduyu meydana getiren herkes, her fert canlı bir makinenin parçalarıdır. Bu makineyi işleten, can veren, her parçasını harekete geçiren vasıta, buharla çalışan motorlar, o hareketi sağlayan, ordu makinesini teşkil eden canlı azaların zihinlerindeki kuvvet ve kanlarındaki ruhtur. Bu zihinlerde ve bu kanlarda lazım olan kuvvet ve akış hızı bulunmazsa makine durur ve başka hiçbir güç onu çalıştıramaz. Böyle bir makinenin yürütülmesi için herhangi bir veya birkaç makinistin sanatkâr maharetleri de yeterli olmaz. Uyuşuk zihinlerden, durgun kanlardan meydana gelen kitleler, taş, demir, odun yığınlarından daha boş ve çirkindir.

Taş ve ot yığınları balya hâline getirilerek hafif bir itmeyle kolaylıkla hareket ettirilebilir. Büyük küçük bütün balyalar hâlindeki tembel zihniyetli insan kitlelerinin sevk ve hareketi için lüzumlu olan hareketin, itici gücün ruhi ve fikrî

³¹ age.; s. 36 - 37.

varlığının bulunduğu yerden kaynayıp çıkması beklenir, çıkış noktası zihinde, yürekte aranır.

Görülüyor ki bir kitleye ordu demek için o kitlenin, belirli şekillerinden birinde, parçasında veya başında bir ya da birkaç hareket ettiricinin bulunması yeterli değildir. Ordudaki bütün emir verenlerin, orduya komuta edenleri çalışkan ve fedakâr birer yardımcı yapan inisiyatifin, bütün alışkanlıklarını kazandırmaları icap eder. Bunun için kullanılacak vasıtaları araştırma ihtiyacı, yönelinen amacın ehemmiyetiyle ortaya çıkmaktadır.

Komutan, subay, asker yetiştirmekte takip edilecek esasların, uygulanacak eğitim yöntemlerinin, yapılacak talimlerin gayesine, kendiliğinden iş görme yeteneğinin belirginleştirilmesine yöneltilmesinde şüphe ve tereddüde yer yoktur.³²

ğ. 1918 Yılında Kaleme Aldığı “Karlsbad Hatıraları”ndan

Komutanlar birliklerinin moral durumlarını bizzat içlerine girmek suretiyle anlamalı. Bu şekilde daha güvenle emir verilebilir. Üst rütbedekiler emirlerinde olanlarla konuşmalı, serbest söz söylemeye alıştırmalı. Bu tutum faydalı ve gereklidir.³³

“Komutanların en büyük cesareti sorumluluktan korkmamalarıdır. Namuslu ve şeref sahibi bir komutan için ölüm hiçbir zaman hatıra gelmez; onu düşündüren, icraatının isabet ve isabetsizliğidir. Tam tersine, geri çekilme manevrası için komutada çok büyük karar isabeti, görüş sağlamlığı olması lazımdır. Bizim ordumuzu felaketlere sevk eden, çoğunlukla geri çekilme manevrası için azim ve karar

³² a.g.e., s.37-38-39.

³³ Afet İnan; Mustafa Kemal ATATÜRK'ün Karlsbad Hatıraları, TTK Yayınları, Ankara, 1983, s. 22.

sahibi komutanlarımızın yokluğu olmuştur. Üstün düşman taarruzu karşısında çoğunlukla komutanlar, askerin kendi kendilerine mevkillerini terk ettikleri zamana kadar karar vermekten çekinirler ve sonra da geri çekilmeyi bir kabahat ve askerî kabahatli görürler.”

“Ben, daima askere özgü tabiata, ruhi ve manevi duruma çok dikkat ederim. Hakikaten bu hâli birçok defa ben de gördüm. Bunun muhtelif sebepleri olabiliyor. Komutanların hâl ve şanı, kalp kuvveti, nefse itimat dereceleri pek önem taşır.”³⁴

h. “Nutuk”tan (28 Aralık 1919)

“Dünyanın malumudur ki Osmanlı Devleti pek geniş olan ülkesinde bir sınırından diğer sınırına ordusunu fevkalade sürat ile ve tamamen donanmış olarak naklederdi. Ve bu orduyu aylarca ve belki de senelerce iyi besler ve idare ederdi. Böyle bir hareket yalnız ordu teşkilatının değil, bütün idari şubelerin olağanüstü mükemmeliyetine ve kendilerinin kabiliyeti olduğuna delildir.”³⁵

“Topyekûn Harp Üzerine”

“Savaş ve muharebe demek: İki milletin, yalnız iki ordunun değil, iki milletin bütün varlıklarıyla bütün maddi ve manevi kuvvetleriyle birbiriyle karşı karşıya gelmesi ve birbiriyle vuruşması demektir. Bunun içindir ki bütün Türk milletini cephede bulunan ordu kadar duygu, düşünce ve hareket bakımından savaşla ilgilendirmeliydim. Yalnız düşman karşısında bulunanlar değil köyünde, evinde, tarlasında bulunan herkes, milletin her ferdi silahla vuruşan savaşçı gibi kendini görevli sayarak bütün varlığını yalnız mücadeleye verecekti. Bütün maddi ve manevi varlığını vatan savunmasına vermekte ağır davranan ve titizlik

³⁴ age.; s.41 - 42.

³⁵ Mustafa Kemal ATATÜRK; Nutuk, C III, Vesikalar, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1989, Vesika Nu. 220, s. 1728.

göstermeyen milletler, savaş ve muharebeyi gerçekten göze almış ve başarabileceklerine inanmış sayılmazlar.

Gelecekteki harplerin tek başarı şartı da en çok bu arz ettiğim noktaya bağlı olacaktır. Avrupa'nın askerlik bakımından ileri durumda olan büyük milletleri, daha şimdiden bu tutumu kanun hâline getirmeye başlamışlardır. Biz, başkomutan olduğumuz zaman, Meclisten bir vatani savunma kanunu istemedik. Fakat, Meclisten aldığımız yetkiye dayanarak bu amacı kanun niteliğindeki belirli emirlerle sağlamaya çalıştık. Millet, bundan sonra bugüne kadar olan tecrübeleri de dikkatle gözden geçirerek aziz vatana taarruzu imkânsız kılan sebep ve şartları daha açık ve daha kesin olarak tespit eder.”³⁶

Yarım hazırlıkla yarım tedbirle yapılacak taarruz, hiç taarruz etmemekten daha fenadır.³⁷

Komutanlar, emir vermiş olmak için emir vermezler. Gerekli, uygulanabilir olan hususları emrederler. Emir verirken kendini, o emri yerine getirecek olanların yerine koymak ve emrin nasıl yerine getirilip uygulanacağını düşünmek ve bilmek gerekir.³⁸

“Tarihte bütün bir vatani, çok üstün düşman kuvvetleri karşısında, son bir avuç toprağına kadar karış karış kahramanca ve namusluca savunmuş ve yine varlığını koruyabilmiş ordular görülmüştür. Türk ordusu o cevherde bir ordudur. Yeter ki ona komuta edenler, komuta edebilme vasıflarına sahip olabilsinler!

Efendiler, komutanlar, askerliğin görev ve gereklerini düşünür ve uygularken beyinlerini siyasi görüşlerin etkisi

³⁶ Kemal Atatürk; Nutuk (1919 - 1927), ATATÜRK Araştırma Merkezi, (Bugünkü Dille Hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz), Ankara, 2005, s. 420.

³⁷ age; s. 431.

³⁸ age.; s. 502.

altında bulundurmaktan kaçınmalıdırlar. Siyasetin gereklerini düşünen başka görevliler bulunduğunu unutmamalıdırlar.

Komutanların, emirleri altına verilen millet evladını, memleket vasıtalarını, düşmana ve ölüme doğru sürerken düşündükleri tek nokta, milletin kendilerinden beklediği vatan görevini ateşle süngüyle ve ölümlerle yerine getirerek sonuç almaktır. Askerî görev, ancak bu anlayış ve inançla yerine getirilebilir. Lafla politika ile düşmanın aldatıcı vaatlerine kulak vermekle askerlik görevi yapılamaz. Omuzlarında ve özellikle kafalarında askerlik sorumluluğunu yüklenecek kadar kuvvet bulunmayanların feci sonuçlarla karşılaşmaları kaçınılmazdır.

Efendiler, bir komutanın esir olması mazur görülebilir. O zaman ki askerliğin görev ve gereklerini yerine getirip uygulamakta elindeki kuvveti sonuna kadar, son süngü ve son nefese kadar kullandıktan sonra, kanını akıtmak fırsatını bulmaksızın düşman eline düşerse...

Efendiler, bütün ordusu üstün düşman karşısında yenilip de kendiliğinden geri çekilirken kılıcını çekip tek başına atını, düşman başkomutanının çadırına doğru sürerek ölüm arayan Türk komutanları görülmüştür.

Bir Türk komutanının, ordusunu kullanmaksızın, herhangi bir kötü tesadüf ve kötü şans eseri bile olsa düşmana esir düşmesini biz mazur görsek de tarih, bunu asla affetmez ve affetmemelidir. Türk inkılap tarihinin gelecek nesillere hitap ve uyarısı işte budur.³⁹

“Ben, ordumuzun varlık ve kuvvetini paramıza göre ayarlama görüşünü kabul edenlerden değilim. ‘Paramız vardır, orduyu kurarız; paramız bitti, ordu dağılsın...’ Benim

³⁹ age.; s. 335 - 336.

için böyle bir mesele yoktur. Efendiler, para vardır veya yoktur; ister olsun ister olmasın, ordu vardır ve olacaktır.”⁴⁰

Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi Üzerine

“Afyonkarahisar - Dumlupınar Meydan Muharebesi’ni ve ondan sonra düşman ordusunu tamamıyla yok eden veya kılıç artıklarını Akdeniz’e, Marmara’ya döken harekâtımızı açıklayıcı ve vasıflandırıcı söz söylemeyi gereksiz sayarım.

Her safhasıyla düşünülmüş, hazırlanmış, idare edilmiş ve zaferle sonuçlandırılmış olan bu harekât Türk ordusunun, Türk subay ve komuta heyetinin yüksek kudret ve kahramanlığını tarihe bir kere daha geçiren muazzam bir eserdir.

Bu eser, Türk milletinin hürriyet ve istiklal düşüncesinin ölümsüz bir abidesidir. Bu eseri yaratan bir milletin evladı, bir ordunun başkomutanı olduğumdan, mutluluk ve bahtiyarlığım sonsuzdur.”⁴¹

Efendiler, düşmana taarruz için verilmiş olan kesin kararımızı uygulamaya başlamadan önce, hazırlamak ve tamamlamak zorunda bulunduğumuz savaş vasıtalarının ne olduğunu arz edeyim: Tam üç vasıtanın hazırlığının yeterli olduğunu görmek gereğini duyuyorum. Birincisi, en önemlisi ve asıl olanı doğrudan doğruya milletin kendisidir. Milletin varlığı ve istiklali için gönlünde, vicdanında belirmiş, gelişmiş olan istek ve emellerin sağlamlığıdır. Millet, içindeki bu isteği ne kadar güçlü bir şekilde ortaya koyarsa bu istek ve emelinin gerçekleşmesi için ne kadar çok azim ve iman gösterirse düşmanlara karşı başarı sağlamak için o kadar güçlü bir vasıtaya sahip olduğumuza inanırım. İkinci vasıta, milleti temsil eden Meclisin millî isteği ortaya koymakta ve

⁴⁰ age.; s. 445.

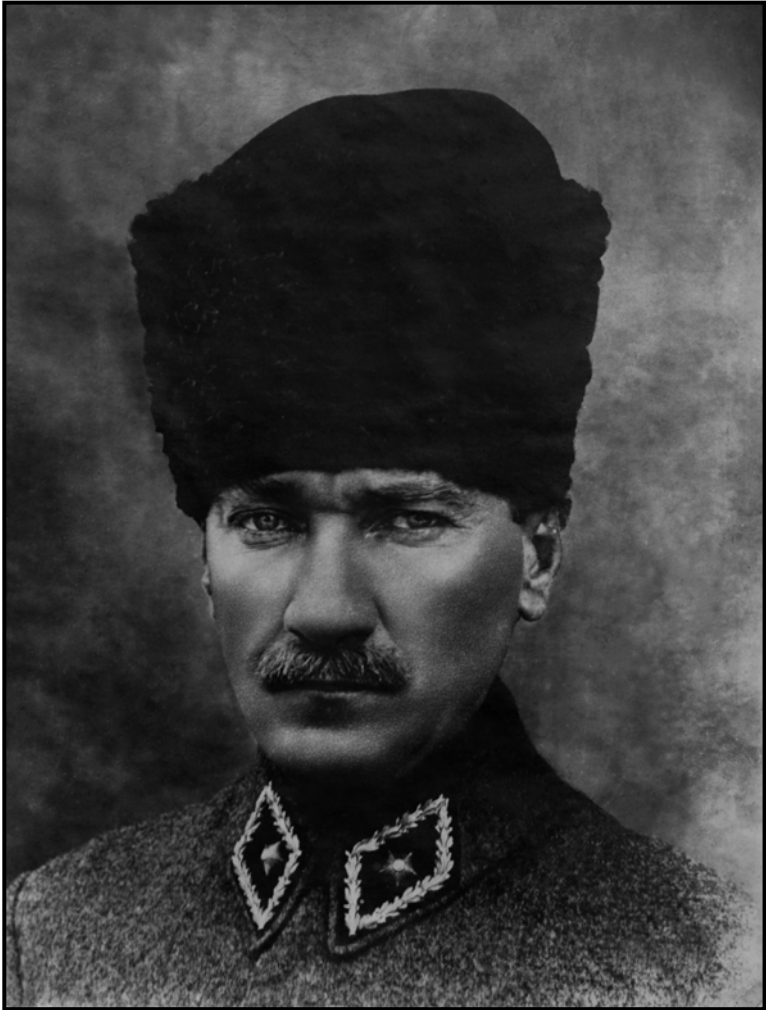
⁴¹ age.; s. 459.

bunun gereklerini inanarak uygulamakta göstereceği kararlılık ve yiğitliktir. Meclis, millî isteği ne kadar büyük bir dayanışma ve birlik içinde aksettirebilirse düşmana karşı o kadar güçlü bir üstünlük vasıtasına sahip oluruz: Üçüncü vasıta, milletin silahlı evlatlarından ibaret olup düşman karşısında toplanmış bulunan ordumuzdur.

Efendiler, dedim, bu üç vasıta veya gücün düşmana karşı oluşturduğu cepheler iki şekilde düşünülebilir. Kolay anlaşılması için şöyle diyeyim: İç ve görünürdeki cephe. Asıl olan iç cephedir. Bu cephe bütün memleketin, bütün milletin meydana getirdiği bir cephedir. Görünürdeki cephe, doğrudan doğruya ordunun düşman karşısındaki silahlı cephesidir. Bu cephe sarsılabilir, değişebilir, yenilebilir. Fakat bu durum hiçbir zaman bir memleketi, bir milleti yok edemez. Önemli olan, memleketi temelinden yıkan, milleti esir ettiren iç cephenin çöküşüdür. Bu gerçeği bizden çok daha iyi bilen düşmanlar, bu cephemizi yıkmak için yüzyıllarca çalışmışlar ve çalışmaktadırlar. Bugüne kadar başarı da sağlamışlardır. Gerçekten, kaleyi içinden almak dışından zorlamaktan çok kolaydır. Bu maksadı gerçekleştirmek için içimize kadar sokulabilen bozguncu mikropların ve ajanların varlığını iddia etmek yerindedir.

Meclisin zihniyeti, çalışmaları ve durumu düşmana ümit verici olmadıkça iç ve dış cephelerimizin yerinden oynamasına imkân ve ihtimal yoktur. Mecliste bir veya birkaç üyenin karamsarlık telkin eden sözlerinden bile aleyhimizde yararlanma çareleri aranmakta olduğuna şüphe edilmemelidir. Dışişleri Bakanlığının dosyaları bununla ilgili belgelerle doludur. Kesinlikle arz ederim ki istemeyerek de olsa düşmanlara ümit verecek en ufak belirtilerden kaçınılmadıkça, millî davanın sonuçlanması gecikir.⁴²

⁴² age.; s. 432 - 433.

Mareşal Gazi Mustafa Kemal Paşa, Ankara 1922.

Cephenin insan sayısıyla yiyeceği, giyeceği, silah ve cephanesi ve daha başka eksiklikleriyle ilgili bulunan başkomutan, elbette bütün bunların geride bulunan kaynaklarıyla da ilgilidir... Gerçi, hem cephe ile hem de gerideki birçok işle uğraşmak güçtür. Bir adam hem cepheye komuta edecek, savaş idare edecek hem de bu işlerle birlikte cephe gerisinde birçok şeyin yapılmasını sağlayacak. Bunu bir adam nasıl yapabilir? Şüphesiz yapar. Fakat yapar dediğim zaman, başkomutan şu an cepheye komuta eder, sonra kalkar oradan filan yere gider, yiyecek işini yoluna koyar; filan yere de gider ordunun ikmal işini yapar demek değildir.

Ben çok acemi komutanlar gördüm. Söz gelişi, bir alay komutanı, yeni tümen komutanı olmuş veya bir tümen komutanı yeni kolordu komutanı olmuş; biraz da tecrübesiz! Daha tecrübe edinmeye zaman bulamadan, güç durumlar karşısında kalmış. Görevi boyunca bir tümene alışmış iken düşman karşısında iki veya üç tümene birden komuta etmek zorunda kalınca kararsızlığa düşmesi ve güçlüklerle uğraması olağandır. Bir tek tümene komuta ettiği zaman, tümenin bütün birliklerini elden geldiği kadar aynı anda görüp idare edebilen acemi komutan, gözden uzak mevzilerde yer alan iki üç tümenin muharebesini idare etmek zorunda kalınca kendi kendine: “Ben hangi tümenin yanında bulunayım, onun mu, bunun mu? Orada mı, burada mı?” diye sorar...

Hayır! Ne orada bulunacaksın ne de burada! Öyle bir yerde bulunacaksın ki hepsini idare edeceksin. O zaman: Ben hiçbirini gerektiği gibi göremem! der. Tabii göremezsin, elbette gözlerinle göremezsin! Akıl ve ferasetinle görmek gerekir.⁴³

⁴³ age.; s. 447.

I. TBMM Oturumlarında Yapmış Olduğu Konuşmalardan

TBMM Gizli Oturumunda Askerî ve Siyasi Durumla İlgili Yapmış Olduğu Konuşmadan (3 Temmuz 1920)

Dünyanın hiçbir yerinde bu kadar büyük bir cephe, bu kadar kuvvetle müdafaa edilemez, mukavemet olunamaz. Böyle bir cepheden düşman taarruz ederse o nokta delinebilir.

Tarihte yarılmayan cephe yoktur. Yarılmayan cepheler, kuvvetli ve kuvveti denk olan dar cephelerdir. Böyle yüz kilometrelik bir cephe üzerinde ufak bir kuvvetin müdafaa etmesini kabul etmek bütün muhakemelerimizi hataya sevk eder. Dolayısıyla kabul etmek lazım gelir ki on fırkaya erişmiş olan bir orduya karşı bizim arz ettiğimiz kuvvetten başka bir kuvvetimiz yoktu. Hepimiz kabul ediyor idik ki düşman, bu büyük cephenin neresine taarruz ederse orasını delebilir. Dolayısıyla buna karşı tedbir, bir mahalli deldirmemeye teşebbüs etmek değil, belki delinen noktayı derhâl kapamaktan ibarettir.”⁴⁴

Genelkurmay Başkanı İsmet Bey’in Genel Durum Hakkındaki Demeci Nedeniyle TBMM’de Yapmış Olduğu Konuşmadan (8 Temmuz 1920)

Efendiler, biz bir amaç takip ediyoruz. Bu amacımız öteden beri çeşitli nedenlerle ifade edilmiştir.

Ben şimdi de onu tekrar ediyorum: Milletin, devletin bağımsızlığını korumak. Namus ve şerefimiz tamamen iç içe olacaktır.

Bağımsız olarak milletimizin belirli sınırlar içindeki bütünlüğünü korumaktır. Bunun için muharebe ediyoruz.

⁴⁴ TBMM Gizli Celse Zabıtları; Cilt 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985, s. 69.

Efendiler, memleketimizin ellide biri değil, tamamı tahrip edilse tamamı ateşler içinde bırakılsa biz bu toprakların üstünde bir tepeye çıkacağız ve oradan savunma ile meşgul olacağız. Dolayısıyla iki karış yer işgal edilmiş, üç beş köy yakılıp yıkılmış diye burada feryada lüzum yoktur (Alkışlar). Ben size açık söyleyeyim. Efendiler, bazı yerler işgal edilmiştir ve bunun üç misli daha işgal edilebilir. Fakat bu işgal, hiçbir zaman bizim imanımızı sarsmayacaktır.

Efendiler, amacımız savunma için yapılan askerî harekâttır ve Genelkurmay başkanının burada size verdiği bilgi askerî harekâtın taktik seviyede sevk ve idaresinden ibarettir. Asker olanlar pekâlâ bilirler ki kuvvet, ana amacı oluşturur. Savunma ile görevlendirilen kuvvet, ana amaç ile uğraşır. Mevkiler hiçbir vakit söz konusu değildir. Bu bakışlar belki eski askerlerin kafasında yaşar.

Bir mevkiyi korumaya çalışan bir ordu, bir kuvvet mahkûmdur. Neticeye ulaşamama mahkûmu, esirlik mahkûmu olan, yenilgi mahkûmu olan sonuç olarak o mevkide koruma ve savunma yapamaz. Hâlbuki bizce söz konusu olan, sonuç olarak amaca ulaşmadır. Bundan dolayı sürekli kuvvetlerimizden en büyük derecede yararlanabilmek için bugün ve belki yarın için elimizde bulunan kuvvetleri dikkatli kullanmak zorunda kalacağız. Kuvvetlerimizi üstün düşman kuvveti, üstün düşman imkânları karşısında yok olmaya uğratmaktan ise daima elimizde onu düşmana üstün bir hâle getirecek güne kadar iyi korumak zorundayız. Bundan dolayı bu durumun hiçbir zaman bizde ümitsizlik doğurmayacağı kanaatindeyim.

Efendiler, bugün ilerleyen veya bir dereceye kadar ilerlemiş olan düşmana karşı alınan önlemleri, gizli oturularda diğer arkadaşlarımla beraber açıklamıştım. Burada ona dair bir şey söylemeyeceğim. Fakat düşmanla karşı karşıya gelen Bursa söz konusu oldu ve bir arkadaşımız demiş idi ki “Bursa düşse de önemi yoktur. Fakat bu düşme ne demektir? Bir yer düşer. Ne vakit?”

Eğer bir kale gibi savunulursa eğer bir yerin etrafında var olan kuvvet savaş araçlarıyla sonuna kadar karşılık verir de düşman o savunma kuvvetlerini alt üst eder ve o yere gelirse o yer düşer. Fakat bugün Bursa'nın böyle bir vaziyette olduğunu zannetmiyorum. Yani orada mevcut olan bizim kuvvetlerimiz, doğrudan doğruya Bursa şehrini bir kale gibi savunmakta değildir. Belki Bursa'dan uzak ve dışarıda arazi savaşı yapmaktadırlar. Bundan dolayı o kuvvetler Bursa şehrine bağlı değildir. Karşısında bulunan düşman kuvvetleriyle ancak hesap görmek mecburiyetindedir. Bundan dolayı uygun olabilir ki bu temasta ve bu savaşta Bursa'yı görmezlikten gelebilir. Tarihte bunun birçok örneği görülmüştür. Bursa'mız gibi tarihî ve bizim için son derece kutsal olan bir şehri görmezlikten gelmek ağır gelir. Fakat askerlik sanatında son derece açık bir şekilde müsamaha olunabilir bir durumdur ve biz hepimiz bir asker gibi böyle acı durumlara karar vermek alışkanlığını kazanmaya çalışmalıyız.

Eğer ölmek gerekirse o da yapılır. Ölmek ancak öldürmek amacıyla olur. Fakat öldükten sonra hiçbir amaç sağlayamayacaksa neye yarar ?”⁴⁵

TBMM Gizli Oturumunda Millî Müdafaa Örgütlerinin Güçlendirilmesi Hakkında Yapmış Olduğu Konuşmadan (12 Temmuz 1920)

“Efendiler, kesin olarak söylerim ki ordumuzun teşkilatı pek mükemmeldir ve dünyada bizim ordumuzun teşkilatından muntazam bir ordu teşkilatı yoktur. Diyebilirim ki bu, en son teşkilattır. Dolayısıyla bugünkü manzara ordu teşkilatının eksikliğinden kaynaklanmış değildir. Ordunun teşkilatı, teşkilat olmak itibarıyla en mükemmel derecededir.

Mevcut durumun sebeplerini ve etkenlerini, ordunun teşkilatındaki eksiklikte değil, başka noktalarda aramalıdır.

⁴⁵ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre1, Cilt 2, s. 226 (8 Temmuz 1920).

Aynı zamanda küçük kütlelerin başına çok subay geçirmek ve Bulgaristan'da, Almanya'da vesairede olduğu gibi yalnız subaylardan meydana gelen kıtalar vücuda getirmek söz konusu olmuştur. Efendiler, böyle küçük küçük müfrezelerin başında subay bulundurmakla vücuda getirilen teşkilat, küçük harp teşkilatıdır. Gerilla denilen küçük harp teşkilatıdır.

Subaylardan kıta oluşturmak, alay ve tabur oluşturmak. Efendiler sözlerime güveniniz, dünyanın hiçbir milleti, bin türlü zorluklar ile paralar ve seneler, sıkıntılı, acılı günler harcayarak meydana getirdikleri subaylarını, hiçbir zaman kütleler hâlinde bulundurarak ateş altına atmaz. Bu, hiçbir zaman da doğru olmayan bir şeydir. Bir subay kolay kolay yetişemez. Bunu hiçbir millet yapmamıştır. Yalnız Bolşevikler yapmıştır. Çünkü erler kendilerine karşıydı. Erler hepsini öldürüyordu.

Lüzum ve kesin mecburiyet olmadıkça subayları israf etmek doğru değildir. Kütle hâlinde düşmanla temas edilince çok subay ölür. Almanlar subayları geride bulundurup ölmemelerini tavsiye ederler. Onun için subaylarımızın kıymet ve önemini kabul edelim. Subaylar da milletin ve milletvekillerinin kendileri için çok şefkatli ve içten büyük babaları olduğunu hissetsinler, babaları olduğunu anlasınlar da zaten vatan için adanmış oldukları vücutlarını daha çok seve seve düşman karşısında kullansınlar.⁴⁶

TBMM'de Doğu Cephesi'nin Durumuyla İlgili Yapmış Olduğu Konuşmadan (14 Ağustos 1920)

"Bir askerî harekete uzaktan bakmak ve bakanın kendisinin bulunduğu koşullar içinde onu değerlendirmek, onu hiçbir zaman doğru sonuçlara ulaştırmaz. İnsanları, harekâtı değerlendirirken harekâtı icra eden komutanların,

⁴⁶ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 1, Cilt 2, s. 275.

subayların o anda içinde bulunduğu bölgeyi ve sahip olduğu araçları, maruz kaldığı baskı ve zorluğu incelemek gerekir.”⁴⁷

Askerlikte birtakım kademeler vardır ve her kademenin kendisine özgü yetkileri vardır, vaziyeti vardır.

Kolordu komutanı demek efendiler, dünyanın her yerinde, her millette, en büyük komutan demektir. Kolordu komutanından sonra başka büyük komutan yoktur. Ancak muhtelif kolorduların harekâtını sevk ve idare etmek için üzerine ordu veya grup komutanı geçer. Daima askerî teşkilatta en büyük komutan kolordu komutanıdır ve kolordu komutanının görevini yerine getirmesi demek, savaşların içinde ve subayların içinde bulunması demek değildir ve böyle bir hareket geçerli değildir. Kolordu komutanı beraberindeki bölük komutanlarına emir verir ve onu yaptırır, görevini bu şekilde yapar.

Ordu yapmak, orduyu düzenli olarak sevk etmek ve yönetmek, orduyu mükemmel donatmak... Hamdullah Suphi Bey diyor ki, ‘Daha iyi donatabilir ve giydirebilirdik.’ Hayır Hamdullah Suphi Bey, daha iyi donatamazdık, donatamazsın ve donatamayacaksın. Bunu söylüyorum efendiler. Fakat askerlerimizin biraz çıplak, yırtık elbise ile bulunması hiçbir vakit için bir kusur, eksiklik değildir ve size söylüyorum ki efendiler, dünya büyük inkılabını, dünyayı saran inkılabı vücuda getirmiş olan Bolşevik orduları ki, Lehistan’da zaferden zafere gidiyor, onların da üstleri başları bizim askerlerimizden çok daha iyi değildir. Bana Fransızlar, elbisesiz askerlerin çete olduklarından söz ettikleri zaman, hayır onlar çete değildir, bizim fertlerimizdir dedim. Üzerinde üniforma yoktur dediler. Üzerindeki elbisesi üniforma dedim ve bunu Fransızlar anlamlı ve yeterli bir cevap gördüler. Bundan dolayı elbisesiz olsun, köylü elbiseli olsun, yeter ki

⁴⁷ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre1, Cilt 3, s. 226, 229 (14 Ağustos 1920).

onları bölgesinde yerleştirelim ve kutsal amacımıza ulaşalım.”⁴⁸

Sakarya Meydan Muharebesi Hakkında TBMM’de Yapmış Olduğu Konuşmasından (19 Eylül 1921)

“Efendiler! Türkiye Büyük Millet Meclisi ordusunun Sakarya’da kazanmış olduğu meydan muharebesi, çok büyük bir meydan muharebesidir. Harp tarihinde belki benzeri olmayan bir meydan muharebesidir. Bilirsiniz ki büyük meydan muharebelerinden biri olan Mukden Meydan Muharebesi bile yirmi bir gün devam etmemiştir. Bundan dolayı ordumuzun harp tarihine bir örnek olan bu zaferi kazanmış olmasından dolayı yüce heyetinizi tebrik ederim.

Subaylarımızın kahramanlıkları hakkında söyleyecek söz bulamam; yalnız ifadede isabet edebilmek için diyebilirim ki bu muharebe subay muharebesi olmuştur. Dolayısıyla subay arkadaşlarımin en ufak rütbelisinden en büyük rütbelisine kadar kıymet ve fedakârlıklarını bütün kalp ve vicdanımla ve takdirlerle yad ederim.

Kahraman Türk askeri Anadolu muharebelerinin manasını anlamış, yeni bir ülkü ile muharebe etmiştir. Efendiler, böyle evlatlara ve böyle evlatlardan meydana gelen ordulara sahip bir millet elbette hakkını ve bağımsızlığını bütün manasıyla muhafaza etmeye muvaffak olacaktır.”⁴⁹

TBMM 3’üncü Toplantı Yılı Açış Konuşmasından (1 Mart 1922)

İç işlerinde güvenliğin yürütülmesinde en önemli ve maddi vasıta olan Jandarma Teşkilatı, önemli birliklerin

⁴⁸ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre1, Cilt 3, s. 226, 229 (14 Ağustos 1920).

⁴⁹ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 1, Cilt 12, s. 260.

eklenmesi ile kuvvetlendirilmiş ve birçok jandarma okulu açılmıştır.⁵⁰

İtilaf Devletlerinin Mütareke Teklifi ve Ordunun Durumu Hakkında TBMM’de Yapmış Olduğu Konuşmadan (18 Nisan 1922)

“Arkadaşlar, Yüce Meclisin bilinen üzücü zorluklar içinde oluşturmayı başardığı ordular gerçekten Viyana surlarına dayanan eski Osmanlı ordularından biri değildir. Ancak sahip olduğu yüce ve insani ülkü bakımından onlardan daha yukarı yetenekte ve değerinde bir çelik parçasıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin ordusu, işgaller yapmak ve saltanatlar yıkmak veya saltanatlar kurmak için şunun bunun elinde korunma aracı olmaktan uzaktır. İnsanca ve bağımsız yaşamaktan başka amacı olmayan milletin aynı ülkü ile duyulanan ve yalnız onun emrine bağlı ve sadık öz evlatlarından oluşmuş saygıdeğer ve kuvvetli bir heyettir. Efendiler! Yakından inceleme ve bilgileri dayanarak tam bir güvenle söyleyebilirim ki ordularımızın kudretli oluşu ve pek yüksek ahlak ve maneviyatı, Yüce Meclisinizin her türlü meseleleri, tam bir olgunlukla ve düşünerek milletin gerçek isteklerine ve gerçek yararına uygun olarak sonuçlandırmasının garantisidir.

Ordumuzun bir eri bile istisna olmamak üzere tamamı, takip ettiğimiz kutsal davayı tamamen anlamıştır. Ordularımız Türkiye’nin düşmanlarını anlamıştır, dostlarını da anlamıştır. Bundan dolayı ne için muharebe ettiğini biliyor ve neticeye ulaşana kadar muharebe zorunluluğunu olgunlukla ve vicdaniyla takdir ediyor.⁵¹

⁵⁰ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 1, Cilt 18, s. 3.

⁵¹ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre:1, C 19, s. 297

Kocaeli, 18 Haziran 1922.

Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi Hakkında TBMM’de Yapmış Olduğu Konuşmadan (4 Ekim 1922)

“Arkadaşlar! Topçularımız o mevzilere gece geldiler ve karanlık içinde mevzi aldılar ve fecirle beraber bütün dünyanın gözleri açıldığı zaman, ateşe başladılar. Büyük takdirler ve hürmetle buradan zikretmek isterim ki topçularımızın o gün göstermiş olduğu maharet ve vukuf, bütün dünya topçuları için misal olacak mahiyette idi. Askerlik hayatımda bu kadar mükemmel bir topçu ve bu kadar mükemmel idare edilmiş bir topçu ateşi nadiren gördüm.”

Bu taarruz gününde, en sol tarafta bir fırkamız -57’nci fırka- taarruzlarını yöneltirken kuvvetlerini biraz birbirinden uzakça bulundurmuydu. Bu yüzden düşman üzerinde, etkili bir sıkıştırma yapamıyordu. O fırkanın komutanı Reşat Bey adında bir kişiydi. Bu kişiyi çok eskiden tanıyorum. Muş’ta beraber savaştık, Suriye’de çok savaşlar yaptık. Çok değerli bir askerd, kendisinin bana çok sevgisi ve güveni vardı. Telefonla sordum: “Niçin hedefinize ulaşamadınız?” dedim.

Cevap olarak dedi ki “Yarım saat sonra bu hedeflere ulaşacağız.” Hâlbuki, yazık ki yarım saatte bu hedefler ele geçirilememişti. Tekrar sorduğum zaman telefonda Reşat Bey’in son bir ayrılış mektubunu okudular, orada diyordu ki: “Yarım saat içinde size o mevzileri almak için söz verdiğim hâlde, sözümü yapamamış olduğumdan dolayı yaşayamam.”

Bu örneği, Reşat Bey’in o hareketini övmek için söylemiyorum. Doğal olarak öyle bir uygulama ve öyle bir hareket bizce kabule değer değildir. Yalnız ordumuzda zabitanın, kumandanların kendilerine verilen vazifeyi ifada ortaya koydukları can atmayı ve namus hissini göstermek isterim.

Gerçekten ordumuzdaki subaylar ve komuta heyeti bir diğerine karşı böyle muhabbetle, hürmetle, emniyetle, itimatla bağlı oldukları -savaş meydanlarındaki- komutanlardan aldıkları emri bir kabul telakki ederek yerine getirirler.

Ordu komutanları, kolordu komutanları ve tümen komutanları harekâtı büyük bir cesaret ve maharetle idare etmişler ve diğer bütün ast birlik komutanları da gıpta edilecek ve övünülecek bir fedakârlık hissi ile vazifelerini yerine getirmişlerdir.

Bu muharebe meydanlarında, eşsiz kahramanlıklar ve cesaret göstermiş subaylarımızın, erlerimizin ve komutanlarımızın her biri ayrı ayrı menkıbe, bir destan teşkil eden harekâtını büyük bir saygıyla ve hürmetle ve takdirle yâd ediyorum.⁵²

⁵² TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 1, Cilt 23, s. 267, 268, 274, 277.

Kocaeli, 18 Ocak 1923.

Kocaeli, 18 Ocak 1923.

TBMM Gizli Oturumunda Yapmış Olduğu Konuşmadan (27 Şubat 1923)

“Millî amaçların gerçekleşmesi için kesin bir zafere ihtiyaç vardı. Millet ve milletin öz evlatlarından oluşan ordu o zaferi kesin bir şekilde meydana getirdi.”⁵³

TBMM 4’üncü Toplantı Yılı Açış Konuşmasından (1 Mart 1923)

“Güvenlik ve asayişin tek koruyucusu olan jandarma sınıfının düzeltilmesi ve iyileştirilmesi önemli olduğundan jandarma okullarının çoğaltılması çalışmalarına başlandı.”⁵⁴

TBMM Başkanlığına 2’nci Defa Seçilmesi Nedeniyle TBMM’de Yapmış Olduğu Konuşmasından (13 Ağustos 1923)

“Millî ordunun daha ilk kuruluş günlerinde gördüğü büyük ve kıymetli hizmetler, milletin daima minnet ve şükranla hatırladığı izler olacaktır. Bir diğerini takiben üstün düşmanlara karşı kazanılan Ermenistan zaferi, Birinci İnönü Zaferi, İkinci İnönü Zaferi ve Güney Cephesi Muharebelerinde gösterilen fedakârane direniş safhaları, millî ordunun şeref tarihinde ilk kıymetli hadiseler olarak daima parlaklığını muhafaza edecektir. Mücadele seneleri takip ettikçe genç ordumuz kahramanlık temelleri üzerinde durmadan yükseldi. Millî iradenin tevcih ettiği en önemli vazifeleri kahramanca yapma kudret ve haşmetini gösterdi. Ankara’ya yürüyen mağrur Yunan ordusunu Sakarya Meydan Muharebesi’nde mağlup ve geri çekilmeye mecbur etti. Nihayet bütün Yunan Küçük Asya ordusunu Afyonkarahisar - Dumlupınar Meydan Muharebesi’nde tamamen boğdu ve bütün kısımlarıyla Anadolu topraklarına serdi, imha etti. Her safhası vatan için millî tarihimiz için

⁵³ TBMM Gizli Celse Zabıtları; Cilt 3, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985, s. 1317 - 1321.

⁵⁴ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 1, Cilt 28, s. 3.

torunlarımız ve gelecek nesillerimiz için şerefli hadiselerle dolu büyük bir kahramanlık hikayesi teşkil eden Anadolu muharebelerinin heyecan verici ayrıntılarını tarih lisanına terk ediyorum.

“Devlet bağımsızlığının, millet hayatının ve memleketin yegâne bekçisi kahraman ordumuzdur. Dolayısıyla askerî teşkilatımızın özel dikkatle düzenlenmesi ve yüceltilmesi en önemli esaslardandır.”⁵⁵

Subay ve Askerî Memurların Maaşları ile İlgili Kanun Nedeniyle TBMM’de Yapmış Olduğu Konuşmadan (21 Ekim 1923)

“Ordumuzun başında ölüme giden, seve seve kanını akıtan, vücutlarını parça parça etmekten zevk alan subaylar ve komutanlarımızın kahramanlığını söylemek abestir. Fakat buna bir kelime daha ilave ederek söz konusu olan fikri aydınlatmak isterim: Memleketimiz ve milletimiz her ne vakit felaketlere maruz kaldıysa hiç şüphesiz ki bütün vatan evladı, memleket evladı en büyük fedakârlığa katlanmaktan çekinmemiştir. Yalnız bütün bu memleket evladını, vatanın müdafaası için ölüme sevk etmek sorumluluğunu üzerine alan ve aynı zamanda onların ilerisinde göğsünü düşman kurşunlarına geren, subaylardır, komutanlardır. Eğer bizim subaylarımızın ve komutanlarımızın bu memlekete ve millete yaptıkları önemli vazifeleri, gösterdikleri Allah’ın beğeneceği şekilde fedakârlıkları nazarı dikkate alarak bunlara bir şey vermek söz konusu olursa tabii olarak çok mahcup kalabiliriz. Aslında subaylarımızı ve komutanlarımızı taltif etmek lazımdır. En büyük mükâfata layık olan subaylarımızdır, komutanlarımızdır.

Manevi kuvvet, ordunun komutasını üstlenmiş olan subayların, komutanların yarattığı kuvvettir.

Bütün milletin gerçek eğilimi ve vicdani hissi herkesin üzerinde olarak kendisinin hayatını, haysiyetini,

⁵⁵ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 2, Cilt 1, s. 39, 41.

bağımsızlığını savunan ve daima savunacak olan subaylar ve komuta yüksek heyetinin refahıdır, saadetidir.

Subayların hepsi aynı bakımdan değerlendirilmelidir. Hepsinin faziletine ve liyakatine saygı lazımdır.”⁵⁶

TBMM 2’nci Dönem 2’nci Toplantı Yılı Açış Konuşmasından (1 Kasım 1924)

“Uzun harp hayatından barışa intikal etmiş olan büyük ordumuzun geçen sene zarfında gösterdiği hayat ve zindelik özellikle kayda değerdir. Hiçbir zaman saldırgan olmayı düşünmemiş olan ve fakat daima haksız taarruza uğrayacağını hesap eden bir millet ordusu olarak ordumuz uzun bir seferden sonra hemen diğer bir sefere başlayacakmış gibi maddi ve manevi olarak hazır bulunmaktadır.

Bahriyemizin esaslı ve ciddi bir şekilde düzenlenmesi düşünülmelidir. Bu konuda çıkış noktası, özellikle seçkin unsurları hakkıyla yetiştirip ondan memleketin acil ihtiyacında kullanmak ve herhâlde memleketin gücünü aşan hayallerden uzak durmak olmalıdır.

Memleketin savunmasından bahsederken askerlikte önemli ve etkili bir uzvu mahiyetinde bulunan hava kuvvetlerimize yüce Meclisin özellikle ilgisini ve dikkatini çekmek isterim.”⁵⁷

TBMM 2’nci Dönem 4’üncü Toplantı Yılı Açış Konuşmasından (1 Kasım 1926)

“Faaliyetini yakından müşahade etmekte olduğunuz Cumhuriyet ordularının maddi ve manevi sahalarda kudret ve kıymetinin vatanın korunmuşluğuna ve milletin emniyetine kefil olacak yüksek bir seviyede olduğunu kesinlikle beyan edebilirim.”⁵⁸

⁵⁶ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 2, Cilt 1, s. 851, 852, 857.

⁵⁷ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 2, Cilt 10, s. 2.

⁵⁸ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 2, Cilt 27, s. 5.

TBMM 3'üncü Dönem 3'üncü Toplanma Yılı Açış Konuşmasından (1 Kasım 1929)

“Cumhuriyet'in kara, deniz ve hava kuvvetleri her konuda değerli takdirinize ve itimadinıza layıktır. Bunu tam ve kesin bir kanaatle söyleyebilirim.”⁵⁹

TBMM 3'üncü Dönem 4'üncü Toplanma Yılı Açış Konuşmasından (1 Kasım 1930)

“Vatandaşların Cumhuriyet'i müdafada gösterdikleri ilgi ve hassasiyete ve Cumhuriyet ordu ile jandarmasının iftihar edeceğimiz dirayet ve cesaretine borçluyuz. Bu yüzden şehit olan vatandaş ve askerlerimizi saygı ve minnetle anarım.”⁶⁰

TBMM 5'inci Dönem 1'inci Toplanma Yılı Açış Konuşmasından (1 Kasım 1935)

Uçak filolarımızı vücuda getirmek için büyük milletimizin yüce ilgisini heyecanla anmak borcumdur. Son uluslararası hadiseler, Türk milleti için kudretli bir hava ordusunun hayati önemde tutulmasına bir daha hak verirdi. Çok emekle kurduğumuz, canımızla korumaya ant içtiğimiz kutsal yurdun havadan saldırılara karşı güvenlik altında bulunması demek, bize saldıracakların kendi yurtlarında bizim de aynı zararları yapabileceğimize güvenimiz demektir. Bu güveni her gün artıracak araç bulmakta, büyük Türk ulusunun ne göksel bir duyguyu kalbinde yaşadığını her ferdinin vatan için tutuşan gözlerinde okumaktayız. Havacılarımız, bütün ordu ve donanmamız gibi vatani korumaya hazır kahramanlardır. Büyük millet bu soylu evlatlarıyla kendini mutlu sayabilir.”⁶¹

TBMM 5'inci Dönem 2'nci Toplanma Yılı Açış Konuşmasından (1 Kasım 1936)

“Hava ordusuna sarf ettiğiniz gayreti artırmanızı dilerim. Yeni bir programın tatbikat devresinde

⁵⁹ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 3, Cilt 13, s. 3.

⁶⁰ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 3, Cilt 22, s. 2.

⁶¹ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 5, Cilt 6, s. 3.

bulunduğumuz için hava kuvvetlerimiz, arzumuz derecesinden henüz uzaktır. Kuvvetli bir hava ordusu vücuda getirmek yolunda iyi derecelere doğru emniyetle yürümekte olduğumuzu ifade ederken hava taarruzlarına karşı milletin hazırlanması için de ayrıca alakanızı uyandırmak isterim.”⁶²

TBMM 5’inci Dönem 3’üncü Toplanma Yılı Açış Konuşmasından (1 Kasım 1937)

“Ordu, Türk Ordusu! İşte bütün milletin göğsünü itimat, gurur duygularıyla kabartan şanlı ad! Onu, bu yıl içinde kısa aralıklarla iki defa büyük kütleler hâlinde yakından gördüm. Trakya ve Ege büyük manevralarında... Disiplinini, enerjisini, subaylarının bilinçli gayretini, büyük komutan ve generallerimizin yüksek sevk ve idare kabiliyetlerini gördüm.

Ordumuz, Türk birliğinin, Türk kudret ve kabiliyetinin, Türk vatanseverliğinin çelikleşmiş bir ifadesidir. Ordumuz, Türk topraklarının ve Türkiye idealini tahakkuk ettirmek için sarf etmekte olduğumuz sistemli çalışmaların yenilmesi imkânsız teminatıdır.

Bundan sonrası için bütün uçaklarımızın ve motorlarının memleketimizde yapılması ve hava harp sanayimizin de bu esasa göre geliştirilmesi gerekir. Hava kuvvetlerinin aldığı ehemmiyeti göz önünde tutarak bu mesaiyi planlaştırmak ve bu konuyu layık olduğu ehemmiyetle milletin gözünde canlı tutmak lazımdır. Büyük millî disiplin okulu olan ordunun, ekonomik, kültürel, sosyal savaşlarımızda bize aynı zamanda en lüzumlu elemanları da yetiştiren büyük bir okul hâline getirilmesine ayrıca itina ve gayret edileceğine şüphem yoktur.”⁶³

⁶² TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 5, Cilt 13, s. 6.

⁶³ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 5, Cilt 20, s. 8, 9.

Çerkezköy Tekirdağ, 20 Ağustos 1937.

**i. Çeşitli Tarihlerde Kaleme Aldığı Mektuplarından
Derne (Trablusgarp)'den Selanik'teki Salih
(Bozok)'a Yazdığı Mektuptan (8/9 Mayıs 1912)**

“Bilirsin, ben askerliğin her şeyinden çok sanatkârlığını severim.

Allah bilir, hayatımın bugününe kadar orduya faydalı bir uzuv olabilmekten başka vicdani bir emel edinmedim. Çünkü vatanın savunması, milletin mutluluğu için her şeyden evvel ordumuzun o eski Türk ordusu olduğunu dünyaya bir daha ispat ihtiyacına çoktan inanmıştım. Bu kanaate ait emellerimin şiddeti, ihtimal beni çok fazla aşırı göstermişti. Fakat zaman, saf ve nezih beyinlerden doğan gerçek fikirleri -kabulünden çekinilse de- tatbik ettirir.”⁶⁴

**Sofya'dan Kâzım Karabekir'e Gönderdiği
Mektuptan (1914)**

“... Üst makamdan gelen emirleri harfi harfine yapmaya çalışmak bir meziyet ve o emirlerin yapılamayacağını bildirmek ise becerisizliktir.”

“... Haysiyetsiz subayların felaketlerin oluşmasına ne derece yatkın olduklarını, maalesef lüzumundan fazla tecrübe ettiğimiz için ordudaki subayların yetiştirilmesi hakkındaki temel ilkenin, şeref ve haysiyeti yüceltmeye yöneltilmesi inancındayım.”⁶⁵

**Sofya'dan Dr.Tevfik Rüştü (Aras) Bey'e Gönderdiği
Mektuptan (17 Eylül 1914)**

“Benim bütün hayatımda, bu ana kadar takip ettiğim gaye hiçbir vakit şahsi olmamıştır. Her ne düşünmüş ve her

⁶⁴ Salih Bozok - Cemil S. Bozok; Hep ATATÜRK'ün Yanında, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1985, s. 164 - 165.

⁶⁵ Sadi Borak; ATATÜRK'ün Resmî Yayınlara Girmemiş Söylev, Demeç, Yazışma ve Söyleşileri, Kırmızı Beyaz Yayınları, İstanbul, 2004, s. 401 - 402. Belgelerle Türk Tarihi Dergisi; C XIII, Sayı 15 - 16, s. 74 - 76.

ne teşebbüs etmiş isem daima memleketin, milletin ve ordunun adına ve menfaatine olmuştur. Hiçbir zaman şahsımın öne çıkmasını ve sivrilmeyi dikkate almamışımdır.”⁶⁶

Çanakkale Cephesi’nden İbrahim, Fuat ve Salih’e Gönderdiği Mektuptan (22 Mayıs 1915)

“Buralarda bugüne kadar komuta ettiğim kuvvetlerle yaptığım görevlere karşı kolordu, ordu ve başkumandanlar tarafından gösterilen yüksek takdirler cidden beni mahcup etmiştir. Layık gördükleri mükâfatlar bence pek kıymetlidir.

Mesela muharebeyi sevk ve idare ettiğim yere ‘Kemal Yeri’, tümenin düşmandan zapt ettiği ve bu defa da bulunduğum yere ‘Cesaret Tepesi’ ismini verdikleri gibi. Gümüş Muharebe İmtiyaz Madalyasından sonra Altın Liyakat Muharebe Madalyası da verdiler. ‘Büyük Kordon’ ile taltifim için Almanya imparatoru hazretlerine de bildirdiler.

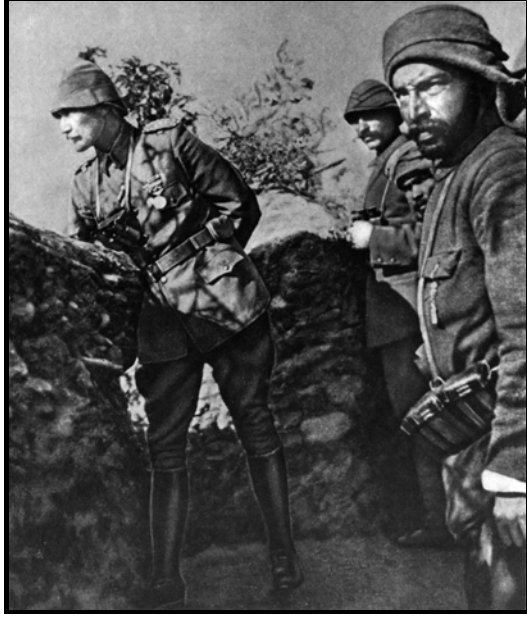
Terfim de söz konusu oldu. Ordu kurmay başkanı özel olarak karargâhıma gelerek:

– Terfiniz kararlaştırılmıştır. Sizin arzuunuza kalmıştır. Arzu ederseniz şimdi, arzu ederseniz daha sonra. Her durumda arzunuzu öğrenmek üzere geldim, demiştir.

Tabii ben, terfi için çalışmadığım için sıram geldiği zaman, cevabını verdim.”⁶⁷

⁶⁶ Utkan Kocatürk; Kaynakçalı ATATÜRK Günlüğü, ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2007, s. 31.

⁶⁷ Sadi Borak; ATATÜRK’ün Özel Mektupları, Kırmızı Beyaz Yayınları, İstanbul, 2004, s. 38 - 39. Milliyet Gazetesi; Salih Bozok’un Hatıraları, 5.11.1979 - 1.12.1979.

Gelibolu Çanakkale, 1915.

Gelibolu Çanakkale, 1915.

Çanakkale Cephesi'nden Madam Corinne'ye Gönderdiği Mektuptan (22 Mayıs 1915)

“Çok şükür askerlerim pek cesur ve düşmandan daha dirençlidirler. Bundan başka hususi inançları, çok defa ölüme sevk eden emirlerimi yerine getirmelerini çok kolaylaştırıyor. Gerçekten onlara göre iki semavi sonuç mümkün: Ya gazi ya da şehit olmak! Bu sonuncusu nedir bilir misiniz? Dosdoğru cennete gitmek!”⁶⁸

j. Rapor, Direktif, Tebligat, Beyanname, Tamim, Telgraf ve Mesajlarından

Mustafa Kemal'in Cumalı Karargâhı'ndaki Askerî Manevra Sonrasında Ali Rıza Paşa Adına Kaleme Aldığı “Genel Eleştiri” (Eylül 1909)

“Doktorlarımız da askerî kıtaların sağlık hizmetlerini düzenlemekten uzaktır. Askerî tabiplerimiz muharebe nedir, avcı hattının gerisi, ateşten korunacak yerin neresi olabileceğini tasavvur edemez, bilmez ise muharebede bazen ateş hattının pek yakınına gitmek lazım geleceğini öğrenmezse öyle bir askerî tabip görevli olduğu tabura, tabur erlerine borçlu olduğu vazifeyi yerine getiremez.

Askerî doktorlar, yalnız şehirlerdeki büyük hastanelerin koşullarında değil, muharebe meydanında da vazife yapmakla mükellef olduklarını bilmeli ve ona göre gerekli hususları barış zamanında öğrenmiş bulunmalıdır. Şimdiye kadar açık olan bu eksiklik doktorlarla değil, onları yetiştirenlerle ilgilidir.”⁶⁹

⁶⁸ age.; s. 81.

⁶⁹ Sadi Borak; ATATÜRK'ün Resmî Yayınları Girmemiş Söylev Demeç Yazışma ve Söyleşileri, Kırmızı Beyaz Yayınları, İstanbul 2004, s. 364 - 365.

“Arıburnu Muharebeleri Raporu”ndan (2 Mayıs 1915)

Taarruz ve hücumda birliklerin sevk ve idaresinin emniyet altına alınması, bütün birlik komutanlarının emir ve nüfuzlarının etkili olmasıyla ki bu da askerin her an elde tutulması ile mümkündür.

Birliği tamamen nüfuzu altında bulunmayan birlik komutanı, görevini yapmıyor demektir.⁷⁰

“Anafartalar Muharebatı’na Ait Tarihçe”den

“Bazı kanaatler vardır ki onların hesap ve mantıkla açıklanması çok zordur. Özellikle muharebenin kanlı ve ateşli safhasındaki duyguların meydana getirdiği kanaatler... Tabi ki her kanaat ve karar, içinde bulunulan durum ve şartları incelemek ve bu incelemenin bütün neticelerini sezmek ve değerlendirmek sayesinde doğar.”⁷¹

“Ben şu haberi bekliyorum. Siperlere giren düşman mahvedilmiş, düşman siperlerine askerimiz girmiştir. Bundan başka hiçbir haber bence önemli değildir.”⁷²

“ATATÜRK’ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri”nden (24 Kasım 1919)

“Vatanımızı parçalanmaktan kurtaracak, düşmanlarımızın her türlü yayılmacı amaçlarına set çekecek yegâne dayanak noktamız olan başta yüce Türk ordumuz bulunduğu hâlde, dünya kamuoyuna millî kudretimizi tanıtan mevcut teşkilat olduğunu biliyorsunuz.”⁷³

⁷⁰ Mustafa Kemal; Arıburnu Muharebeleri Raporu, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s. 65 - 68.

⁷¹ Mustafa Kemal, Anafartalar Muharebatına Ait Tarihçe, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yay., Ankara, 2011,s.37.

⁷² a.g.e., s.50.

⁷³ ATATÜRK’ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri; IV, ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s. 142.

Batı Cephesi'nde Denetlemelerde Bulunurken Afyonkarahisar Kolordu Dairesinde Subaylara Hitaben Yapmış Olduğu Konuşmadan (31 Temmuz 1920)

“Efendiler! Eski silah arkadaşlarımla böyle yakından ve samimi temasta bulunmaktan büyük vicdani zevk hissediyorum.

Efendiler! İngilizler ve yardımcıları milletimizin bağımsızlığını imhaya karar vermişlerdir. Milletler bağımsızlıklarını hiç kimsenin lütuf ve atıfetine borçlu değillerdir. Hiç kimse kimseye, hiçbir millet diğer millete hürriyet ve bağımsızlık vermez. Milletlerde tabiaten ve yaradılıştan mevcut olan bu hak, milletlerce kuvvetle mücadele ile saklı bulundurulur. Kuvveti olmayan, dolayısıyla mücadele edemeyen bir millet, mahkûm ve esir vaziyettedir. Böyle bir milletin bağımsızlığı gasp olunur.

Dünyada hayat için, insanca yaşamak için bağımsızlık lazımdır. Bağımsızlık sahibi olmak için kuvvet sahibi olmak ve bunun için mevcudiyetini ispat etmek icap eder.

Kuvvet ordudur. Ordunun hayat ve saadet kaynağı, bağımsızlığı takdir eden milletin, kuvvetin lüzumuna olan vicdani imanıdır.

İngilizler, milletimizi bağımsızlıktan mahrum etmek için pek tabii olarak evvela onu ordudan mahrum etmek çarelerine giriştiler. Mütareke şartlarının uygulaması ile silahlarımızı, cephanelerimizi, bütün savunma araçlarımızı elimizden almaya çalıştılar. Sonra komutanlarımıza ve subaylarımıza tecavüz ve taarruza başladılar. Askerlik onurunu yok etmeye gayret ettiler. Ordumuzu tamamen lağvederek milleti, bağımsızlığını muhafaza için muhtaç olduğu dayanak noktasından mahrum etmeye teşebbüs ettiler. Bir taraftan da müdafaasız, ordusuz bıraktıklarını zannettikleri milletin de izzetinefsine, her türlü haklarına ve mukaddesatına taarruzla milleti alçaklığa, boyun eğmeye alıştırmak planını takip ettiler ve ediyorlar.

Herhâlde ordu, düşmanlarımızın birinci taarruz hedefi oldu. Orduyu imha etmek için mutlaka subayları mahvetmek, aşışlamak lazımdır. Buna da teşebbüs ettiler. Bundan sonra milleti koyun sürüsü gibi boğazlamakta engeller, müşkûlat kalmaz. Bu hakikat karşısında içinde bulunduğumuz vaziyete göre subaylar heyetimize düşen vazifenin mahiyeti, ehemmiyeti ve kıymeti kendiliğinden meydana çıkar.

Milletimiz hür ve bağımsız yaşamak lüzumuna tam bir iman ile kani olmuş ve buna kesin azim ile karar vermiştir. Zaman zaman, şurada burada üzüntü verici karaktersizliklerin görülmüş olması, hiçbir vakit milletimizin genel kanaatine, hakiki imanına sekte vurmamıştır ve vuramayacaktır.

Dolayısıyla kuvvetin, ordunun vücudu için ihtiyaç olduğunu söylediğim kaynak -ki milletin vicdani imanıdır-mevcuttur. Ordu ise arkadaşlar, ancak subaylar heyeti sayesinde vücut bulur. Malum bir askerî hakikat, felsefi hakikattir: “Ordunun ruhu subaylardadır.” O hâlde subaylarımız, düşmanlarımız tarafından yıkılmak istenilen ordumuzu tamir edecek ve canlandıracak ve ordu ve milletimizin bağımsızlığını muhafaza edecektir.

Millet, bağımsızlığının muhafazasından ibaret olan hayati gayesinin teminini ordudan, ordunun ruhunu teşkil eden subaylardan bekler. İşte subayların yüce olan vazifesi budur. Allah göstermesin milletin bağımsızlığı ihlal edilirse bunun vebali subaylara ait olacaktır. Subaylar, izah ettiğim yüce, kutsal ve bütün açılardan üzerlerine düşen vazife itibarıyla bütün mevcudiyetleriyle ve bütün dikkat ve ferasetleriyle, giriştiğimiz bağımsızlık mücadelesinde birinci derecede faal ve fedakâr olmak mecburiyetindedir.

Şahsi ve özel hayatları itibarıyla da subaylar, fedakârlar sınıflarının en önünde bulunmak mecburiyetindedirler. Çünkü düşmanlarımız herkesten evvel

onları öldürürler. Onları aşağılar ve hor görürler. Hayatında bir an olsa bile subaylık yapmış, subaylık onurunu, şerefini duymuş, ölümü küçümsemiş bir insan, hayatta iken düşmanın tasarladığı ve reva gördüğü bu muamelelere katlanamaz. Onun yaşamak için bir çaresi vardır: Şerefini korumak! Hâlbuki düşmanlarımızın da kastettiği, o şerefi ayaklar altına almaktır.

Dolayısıyla subay için “Ya istiklal, ya ölüm.” vardır. Fakat arkadaşlar ölmeyeceğiz, bağımsızlığımızı muhafaza ederek yaşayacağız ve milletimizi daima bağımsız görmekle bahtiyar olacağız!”⁷⁴

Batı Cephesi’ndeki Komutanlıklara Gönderdiği Telgraftan (25 Ağustos 1920)

“Vatanımızın kurtarılması umutlarının gerçeklik kazanmakta olduğu şu anlarda, Yunan taarruzuna karşı ordumuzun muktedir olduğu savunmayı göstererek kurtuluşumuzu temin edecek kesin zaferi elde etmek için subay ve erler tarafından görevinin hakkıyla yapılacağı ve yaptırılacağı konusunda hiçbir şüphe ve tereddüdün kalmaması lazımdır.

Başlı başına dünyanın en büyük kahramanlık tarihine sahip olan ve dünyanın en muazzam ordularına karşı büyük bir şan ve şerefle ve başarıyla vurmuş olan ordumuzun, Yunanlar gibi bir düşmana layık olduğu karşılığı göstereceğini, komutanlarımızın ve subaylar heyetimizin temin edeceğini, Hakk’ın lütfundan ümit eder ve beklediğimiz bu yeni muharebede asil ordumuz için netice ve kesin zaferler temin ederek bütün silah arkadaşlarımıza samimi ve kalbî selamlarımızı sunarız.”⁷⁵

⁷⁴ İhsan Güneş; “ATATÜRK’ün Bilinmeyen Bir Konuşması”, ATATÜRK Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 5, Ankara, 1986, s. 463 - 465.

⁷⁵ Harp Tarihi Vesikaları Dergisi; Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi, Ankara, 1964, Sayı 50, Belge Nu., 1160.

Birinci İnönü Zaferi Nedeniyle Batı Cephesi Komutanı ve Genelkurmay Başkanı İsmet Bey'e Gönderdiği Tebrik Telgrafından (11 Ocak 1921)

"İnönü Meydan Muharebesi'nde Batı Cephesi birliklerinin uğurlu ve üstün komutanız altında kazandıkları kesin zaferden dolayı size ve kahraman ordumuzun bütün komutanlarıyla subay ve erlerine Büyük Millet Meclisinin en içten tebriklerini sunar ve bu zaferin, kutsal topraklarımızı düşman istilasından tamamen kurtaracak olan kesin zafere hayırlı bir başlangıç olmasını Allah'tan dilerim. Bu tebriklerimin ordunun bütün er ve subaylarına tebliğini rica ederim."⁷⁶

İkinci İnönü Zaferi Nedeniyle Batı Cephesi Komutanı ve Genelkurmay Başkanı İsmet Paşa'ya Gönderdiği Tebrik Telgrafından (1 Nisan 1921)

"Bütün dünya tarihinde sizin İnönü Meydan Muharebelerinde üstlendiğiniz görev kadar ağır bir görevi üstlenmiş komutanlar pek azdır. Milletimizin kurtuluş ve hayatı, dahiyane idareniz altında şerefle görevlerini yapan komutan ve silah arkadaşlarınızın yurtsever kalbine güvenle dayanıyordu. Siz orada yalnız düşmanı değil milletin makus (ters) talihini de yendiniz. İstila altındaki bahtsız topraklarımızla beraber bütün vatan bugün en uç noktalara kadar zaferinizi kutluyor. Düşmanın istila hırsı azim ve vatanseverliğinizin yalçın kayalarına başını çarparak paramparça oldu. Adınızı tarihin kıvanç kitabetine yazan ve bütün milleti hakkınızda ebedî minnet ve şükrana sevk eden büyük savaş ve zaferlerinizi tebrik ederken üstünde durduğunuz tepenin size binlerce düşman ölüsüyle dolu bir şeref meydanı seyrettirdiği kadar milletimiz ve kendiniz için

⁷⁶ Genelkurmay ATASE Arşivi; Koleksiyon: İSH, Kutu: 693, Gömlek: 26, Belge: 26 - 4

yüksek parlaklık ile dolu bir geleceğin ufkuna bakmakta ve hükmetmekte olduğunu söylemek isterim.”⁷⁷

Güney Cephesi Komutanı Refet Paşa'ya Göndermiş Olduğu Tebrik Telgrafından (12 Nisan 1921)

“Bütün cephelerimize karşı başlayan ilk muharebeler esnasında kıymetli komuta kabiliyetiniz, Güney Cephesi karşısındaki düşman ordusunu aldatarak Konya istikametinde etkisiz ve kıymetsiz bir dağınkılığa zorladı. İnönü Muharebesi'nin cereyanı esnasında Güney Cephesi karşısında da bir düşman ordusu olduğu hâlde, komutanız altındaki birlikleri kuzeye yerleştirdiniz. İnönü Zaferi'ni tamamlamak ve taçlandırmak için bizzat kuzeye koşunuz ve kıymetli süvarilerinizle Yenişehir Ovası'nda düşman tümenlerine kesin darbeyi vurarak düşmanın geri çekilişini hezimete dönüştürdünüz. Daha sonra yorgun birliklerin başına geçip güneyde geri çekilen düşman ordusunu da takibe yetişerek düşmanı muharebeye zorladınız. Ve nihayet bu son hareketinizin neticelendirdiği Dumlupınar Meydan Muharebesi'ni de kazandınız. Bütün bu harekâtınızı burada derin bir ilgi ile takip eden arkadaşlarınızın da hislerine tercüman olarak en samimi tebriklerimi bir kere de iki arkadaşın dostluğu arasında cereyan eden ve resmiyetin üstünde bulunan bir kimlikle ifade eder alnınızdan öperim.”⁷⁸

Kütahya - Eskişehir Savaşları Sırasında Batı Cephesi Komutanı ve Genelkurmay Başkanı İsmet Paşa'ya Vermiş Olduğu Direktif (18 Temmuz 1921)

“Orduyu Eskişehir kuzey ve güneyinde topladıktan sonra düşman ordusuyla araya büyük bir mesafe koymak gerekir ki ordunun düzenlenmesi ve takviyesi mümkün olabilsin. Bunun için Sakarya doğusuna kadar çekilmek

⁷⁷ Genelkurmay ATASE Arşivi; Koleksiyon: İSH, Kutu: 816, Gömlek: 194, Belge: 194 - 1

⁷⁸ Harp Tarihi Vesikaları Dergisi; Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi, Ankara, 1965, Sayı 54, Belge Nu. 1255.

uygundur. Düşman durmadan takip ederse hareket üslerinden uzaklaşacak ve yeniden menzil hatları tesisine mecbur olacak, herhâlde beklemediği birçok sorunla karşılaşacak; buna karşılık bizim ordumuz toplu bulunacak ve daha uygun şartlara sahip olacaktır.

Bu hareket tarzımızın en büyük sakıncası Eskişehir gibi önemli mevkiekimizi ve çok araziyi düşmana terk etmekten dolayı kamuoyunda ortaya çıkabilecek manevi sarsıntıdır. Fakat az zamanda elde edebileceğimiz başarılı neticelerle bu sakıncalar kendiliğinden yok olacaktır. Askerliğin gereğini tereddütsüz uygulayalım. Diğer tür sakıncalara karşı koyarız.⁷⁹

Genelkurmay Başkanlığına Ordunun Hazırlıklarıyla İlgili Gönderdiği Tebliğattan (1 Ağustos 1921)

“Ordumuz düşmana pek kanlı muharebelerde yirmi binden fazla zayıat verdirdikten sonra cengâverane isteğini ve zafer arzusunu tamamen muhafaza ederek bütün kuvvetiyle Eskişehir doğusunda yeni mevzilere çekilmiştir. Zamanı geldiğinde düşman ordusuyla kesin muharebeyi verecektir. Anlaşmayı müteakip elinden her türlü kuvvet araçları, silah ve cephanesi alınan ordumuz, Allah’ın izni ile ve milletin üstün gayreti sayesinde bugünkü durumunu ve kabiliyetini kazanmış ve aynı kutsal kaynaktan beslenerek bağışlayan Allah’ın izniyle düşmana kesin darbeyi indirmeye hazır bulunmuştur.”⁸⁰

Başkomutanlık Yetkisinin Verilmesinden Sonra Yayımladığı “Orduya ve Millete Beyanname”den (5 Ağustos 1921)

“Büyük muharebeden çıktığımız en zayıf zamanımızda, bütün memleketi çiğnemek ve bütün halkı

⁷⁹ Kemal Atatürk; Nutuk (1919 - 1927), ATATÜRK Araştırma Merkezi, (Bugünkü dille hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz), Ankara, 2005, s. 413.

⁸⁰ Harp Tarihi Vesikaları Dergisi; Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi, Ankara, 1966, Sayı 57, Belge Nu., 1310.

mahvetmek için üzerimize hücum eden düşmanlara karşı milletçe birleştik ve çok kıymetli ordular meydana getirdik. Çeşitli cephelerde örneği görülmemiş fedakârlıklarla milletin hakkını savunan ve İnönü'de Yunanistan'ın istila ordularını iki defa tepeleyen bu millî ordularımız, o kadar yüksek bir azim ve iman ile muharebe ettiler ki düşmanlar yalnız Batı Cephe'mizdeki ordularımıza karşı kralları başta olduğu hâlde bütün Yunan ordusunu Anadolu'ya getirmeye mecbur oldular.

Batı Cephesi'nde meydana gelen son muharebelerde bu düşman ordusunu çok büyük zayiata uğrattıktan sonra ordumuzun asıl özünden hiçbir şey kaybetmeden bugüne geldi. Bugün düşman ordusu asıl kaynaklarından ve hareket üssünden uzaklaşmış bir durumda karşımızdadır.

Bütün kahramanlık meziyetlerini ve yüksek sıfatlarını en önemli muharebe meydanlarında tanıdığım ordumuzun yüksek komuta heyetiyle fedakâr subayları ve kahraman askerlerine ve atalarımızdan miras kalan üstün meziyetli bütün millete hitap ediyorum:

Milletin geleceğine el koyan Türkiye Büyük Millet Meclisi bugün beni ordunun başarı elde etmesi için gerekli bütün tedbirleri almada tam yetkili kılarak Meclis başkanlığından başka bütün orduların başkomutanlığı ile görevlendirdi.

Sizlere bu beyannameyi yazdığım dakikadan itibaren Allah'ın lütfuna dayanarak ve övünerek bu büyük ve şerefli görevi yapmaya başlamış bulunuyorum. Bana bu görevi vermiş olan Meclisin ve o Mecliste temsil edilen milletin kesin kararı hareket tarzımın odak noktasını teşkil edecektir.

Hiçbir sebep ve suretle değişikliğe imkân olmayan bu kesin arzu mutlaka düşman ordusunu imha etmek ve bütün Yunanistan'ın silahlı kuvvetlerinden oluşan bu orduyu ana yurdumuzun mukaddes ocağında boğup kurtuluşa kavuşarak bağımsız olmaktır.

Memleket ve milletin maddi ve manevi bütün kuvvetlerini bu neticenin elde edilmesi yoluna sevk için hiçbir tedbir ve teşebbüsten ödün verilmeyecek ve ne zemin ve zaman ile ne de vatan mefhumu karşısında ayrıntılardan ibaret olan diğer düşüncelerden ayrı olarak düşman ordusunun imhasından ibaret olan bu tek gayenin elde edilmesi için gerekli her şey yapılacaktır. Yardım Allah'tandır.

Bu beyannamenin ta erlere kadar bütün ordu mensupları ile bütün memurlara ve halka bildirilmesini rica ederim.”⁸¹

Sakarya Meydan Muharebesi'nde Birliklere Vermiş Olduğu Tarihî Emir (26 Ağustos 1921)

“Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıl bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz. Onun için küçük büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat küçük büyük her birlik ilk durabildiğı noktada, tekrar düşmana karşı cephe teşkil edip muharebeye devam eder. Yanındaki birliğin çekilmeye mecbur olduğunu gören birlikler, ona tabi olamaz. Bulunduğı mevzide sonuna kadar dayanmaya ve karşı koymaya mecburdur.”⁸²

Sakarya Meydan Muharebesi Sonrası Yayımladığı “Millete Beyanname”den (14 Eylül 1921)

“Kutsal topraklarımızı çiğneyerek Ankara'ya girmek ve memleketin bağımsızlığının fedakâr koruyucusu olan ordumuzu yok etmek isteyen Yunan ordusu yirmi bir gün devam eden çok kanlı muharebelerden sonra Allah'ın yardımıyla mağlup edilmiştir.

⁸¹ Genelkurmay ATASE Arşivi; Koleksiyon: ATA ZB, Kutu: 40, Gömlek: 6, Belge: 6 - 2.

⁸² Kemal Atatürk; Nutuk (1919 - 1927), ATATÜRK Araştırma Merkezi, (Bugünkü dille hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz), Ankara, 2005, s. 419.

Ordumuzun karşı taarruza geçmesi üzerine geri çekilmek suretiyle kahraman Türk askerinin süngülerinden kurtulmak isteyen düşman ordusuna geri çekiliş sırasında aman verilmemiş ve önemli kuvvetleri Sakarya doğusunda yok edilmiştir. Sakarya'dan geçerek şaşkın ve düzensiz bir şekilde batıya yönelen kısımlarının da arkasını bırakmadan masum Türk milletinin hayat ve bağımsızlığına canavarca tecavüz edenlere gerekli cezayı vermek için ordumuz tükenmez bir azim ve yiğitlikle görevini yerine getirmeye devam ediyor.

Milletimiz düşmanın hazırlıklarına karşı koymak için hiçbir fedakârlıktan çekinmedi, ordumuzu takviye için para, insan, silah, hayvan, araba kısaca her ne gerekiyorsa büyük bir istekle verdi. Avrupa'nın en mükemmel araç gereciyle donatılmış olan Konstantiye ordusundan ordumuzun teçhizat itibarıyla da geri kalmaması ve hatta ona üstün gelmesi gibi inanılmaz mucizeyi Anadolu halkının fedakârlığına borçluyuz.

Millî amaç uğrunda milletin hususi çıkarlarını hiçe saydıklarını gösterdikleri harikalar soyumuzun sonsuza kadar gurur kaynağı olacaktır. Bütün bu gayretler sayesinde ki ordumuz ölümü hiçe sayarak hiçbir dakika tereddüt etmeyecek şekilde yüksek bir manevi kuvvetle düşman üzerine atıldı. Canımızı ve namusumuzu almak üzere Haymana ovalarına kadar gelen düşman askerlerinin esir düştükleri zaman cömert askerlerimizden ilk rica olarak bir parça ekmek istemeleri manzarası gururlu düşmanlarımızın sonlarını gösteren anlamlı bir tablodur. Bu derece büyük bir fedakârlık duygusu ile topraklarını savunan milletimiz ne kadar övünse haklıdır.”⁸³

⁸³ Genelkurmay ATASE Arşivi; Koleksiyon: İSH, Kutu: 1109, Gömlek: 140, Belge: 140 - 2, 3.

Sakarya Meydan Muharebesi Sonrası Yayımladığı “Orduya Beyanname”den (20 Eylül 1921)

“Arkadaşlar, milletimizi yabancıların elinde köle olmuş görmemek için giriştiğimiz bu muharebede Sakarya Zaferi gibi adı daima anılacak yeni ve büyük bir zafer kazandınız. Benim gibi ömrünü senelerden beri saflarınız arasında geçirmiş olan bir silah arkadaşınız, ezilmiş, kahredilmiş düşmanın geri çekilmesinden sonra hakkınızda duyduğum takdir ve hayreti, minnet ve şükranı ordunun her ferdi ve memleketin her tarafından duyulacak kadar yüksek sesle söylemeye lüzum gördü. Sakarya boyunda verdiğimiz muharebe daha önceki pek çok muharebemizde olduğu gibi ana vatanın yalnız bir köşesinin küçük veya büyük bir parçasını tehlikeye düşürüyordu. Orada biz, bütün memleket, bütün varlığımız ve istiklalimiz pahasına denecek kadar önemli büyük bir muharebeye giriştik. 21 gün 21 gece bir milletin istiklal fikriyle bir milletin istila ve yağma fikri birbiriyle boğuştu. Sizin baş eğmeye razı olmayan istiklal fikriniz, gururla ilerleyen düşmanı çekilmeye mecbur etti. Düşman ordusu kızgın bir ufuk üzerinde tüten ve yanan yüzlerce köyümüzü arkasında bırakarak ceza önünde kaçan bir canı gibi geldiği yerlere gidiyor. Hâlbuki o bir muharebe değil yalnız bir akın düşünüyordu. Fikir ve imanın kadir ve mutlak kuvvetiyle kazandığınız zafer kadar büyük bir delil olmaz. Mazlum milletimizi tarihin en tehlikeli bir zamanında yeniden ışığa ve kurtuluşa kavuşturan bu muharebede sizin başkomutanınız olmaktan dolayı, bir insan kalbi için mukadder olabilecek en derin saadet ve iftihar duyudum.

Komutanlara,

Tehlike büyüdükçe yükselen azim ve tedbiriniz, derin ve hassas zekâlarınızla muhaberenin başarılı bir şekilde sevk ve idaresinde gösterdiğiniz olağanüstü liyakat için,

Subaylara,

Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşı'ndan henüz çıkmış iken bir ateşten diğerine atılarak milletin İstiklal Mücadelesi'nde tuttuğunuz mevki genç ve aziz başlarınız üzerinde dönen yeni ölüme karşı gösterdiğiniz aldırılmazlık ve kalplerinizde ışıldayan ve bize zafer yolumuzu aydınlatan millet aşkını bütün bir heyecanla seyrettiğim sayısız kahramanlığınız için,

Erlere,

Kurtuluş için yaptığımız bu savaştan çok daha önce sizi başka muharebe meydanlarında da tanımıştım. Dünyanın hiçbir ordusunda yüreği seninkinden daha temiz, daha sağlam bir askere rast gelinmemiştir. Her zaferin mayası sendedir. Her zaferin en büyük payı senindir. Kanaatinle imanıyla itaatle hiçbir korkunun yıldıramadığı demir gibi temiz kalbinle düşmanı nihayet alt eden büyük gayretin için minnet ve şükranımı söylemeyi kendime en aziz bir borç bilirim. Sizin gibi komutanları, subayları ve erleri olan bir millete yabancı elleri altında köle olmak mümkün değildir. Bu defa Türkiye Büyük Millet Meclisinin hakkımda yeni bir rütbe ve gazi unvanıyla gösterdiği iltifat ve teveccüh doğrudan doğruya size aittir. Milletin verdiği bu rütbe ile yükselen ordu, en şerefli ve en ulu bir gaza ile üstün tutulan yine ordudur. Büyük kahramanlığınızla sizin gösterdiğiniz sonsuz fedakârlıklar pahasına kazanılan büyük zaferin millet tarafından takdirini gösteren bu unvan ve rütbeyi ancak size izafe ederek bütün askerlik hayatımın en büyük iftihar kaynağı olarak taşıyacağım. Allah girdiğimiz Kurtuluş Mücadelesi'nde, şerefli silah arkadaşlarıma kendilerini ayıran asaletin, fedakârlığın, kahramanlığın hakkı olan kesin kurtuluşu nasip etsin.”⁸⁴

⁸⁴ Genelkurmay ATASE Arşivi; Koleksiyon: ATA ZB, Kutu: 40, Gömlek: 2, Belge: 2 - 1,2.

Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi'nde Yayımladığı "Orduya Beyanname"den (1 Eylül 1922)

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Orduları!

Afyonkarahisar - Dumlupınar Büyük Meydan Muharebesi'nde zalim ve mağrur bir ordunun asıl unsurlarını inanılmayacak kadar az bir zamanda yok ettiniz. Büyük ve yüce milletimizin fedakârlıklarına layık olduğunuzu ispat ediyorsunuz. Sahibimiz olan büyük Türk milleti geleceğinden emin olmakta haklıdır. Muharebe meydanlarındaki maharet ve fedakârlıklarınızı yakından görüyor ve takip ediyorum. Milletimizin hakkınızdaki takdirlerine aracılık etme görevini aralıksız yerine getireceğim.

Başkomutanlığa tekliflerde bulunulmasını cephe komutanlığına emrettim.

Bütün arkadaşlarımın Anadolu'da daha başka meydan muharebeleri verileceğini dikkate alarak ilerlemesini ve herkesin aklını, yiğitliğini ve gayretini yarışircasına göstermeye devam etmesini isterim.

Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!"⁸⁵

Lozan Antlaşması'nın İmzalanması ve Kurban Bayramı Nedeniyle Orduya Yayımladığı Tebrik Mesajından (24 Temmuz 1923)

"Şimdiye kadar hiçbir ordunun tahammül etmediği derecede ağır bir vazifeyi, büyük mazinin şöhretine layık bir surette yerine getirmiş olan kahraman ordumuz, bugün kurtulan vatanın ufuklarında bayram ve barış güneşinin beraber doğduğunu görüyor. Dünya ve tarih karşısında Türk

⁸⁵ Genelkurmay ATASE Arşivi; Koleksiyon: ATA - ZB Kutu: 46 Gömlek: 9 Belge: 9 - 2,3

milletine karşı taahhüt ettikleri vazifeyi muvaffakiyetle başarmaktan dolayı şimdi pek haklı olarak mesut olan ve iftihar eden aziz silah arkadaşlarımla aynı saadet ve iftihar hissiyle bayramlarını tebrik ediyorum.”⁸⁶

Şeyh Sait İsyanı Nedeniyle Seferberliğin Kaldırılması Dolayısıyla Yayımladığı Beyannameden (31 Mayıs 1925)

“Türk vatanseverliğinin birinci ayırıcı vasfı, vatan savunması daveti karşısında her işi bırakarak silah altına koşmaktır.”⁸⁷

Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi’nde Türk Askerinin Gösterdiği Kahramanlık Hakkında

Bu zaferi kazanan ben değilim. Bunu asıl, tel örgüleri hiçe sayarak atlayan, savaş meydanında can veren, yaralanan, kendini esirgemedi düşmanın üzerine atılarak Akdeniz’in yolunu Türk süngülerine açan kahraman askerler kazanmıştır. Ne yazık ki onların her birinin adını Kocatepe’nin sırtlarına yazmak mümkün değildir. Fakat, hepsinin ortak bir adı vardır Türk Askeri!⁸⁸

Asteğmen Kubilay’ın Menemen’de Şehit Edilişi Nedeniyle Orduya Yayımladığı Başsağlığı Mesajı (27 Aralık 1930)

“Menemen’de son zamanda gelen irtica teşebbüsü esnasında Yedek Subay Kubilay Bey’in görev yaparken uğradığı akıbetten Cumhuriyet ordusuna başsağlığı dilerim.

Kubilay Bey’in şehadetinde mürtecilerin gösterdiği vahşet karşısında Menemen’deki ahaliden bazılarının alkışla

⁸⁶ Hâkimiyet-i Milliye; 24 Temmuz 1923.

⁸⁷ Hâkimiyet-i Milliye; 1 Haziran 1925.

⁸⁸ Kemal Arıburnu; ATATÜRK, Anekdötler, Ayyıldız Matbaası, 1960, s. 120.

tasvîpkâr bulunmaları, bütün cumhuriyetçi ve vatanseverler için utanılacak bir hadisedir. Vatani müdafaa için yetiştirilen, dâhilî her politika ve anlaşmazlığın dışında ve üstünde muhterem bir vaziyette bulunan Türk subayının mürteciler karşısındaki yüksek vazifesinin vatandaşlar tarafından yalnız hürmetle karşılandığına şüphe yoktur. Menemen’de ahaliden bazılarının hataları bütün milleti elemlemiştir.

İstilanın acılığını tatmış bir bölgede genç ve kahraman yedek subayın uğradığı saldırıyı milletin bizzat Cumhuriyet’e karşı bir suikast kabul ettiği ve saldırganlar ile teşvikçileri ona göre takip edeceği muhakkaktır.

Hepimizin dikkati bu meseledeki görevlerimizin gereğini hassasiyetle ve hakkıyla yerine getirmeye yöneliktir.

Büyük ordunun kahraman genç subayı ve Cumhuriyet’in idealist öğretmen heyetinin kıymetli uzvu Kubilay Bey temiz kanı ile Cumhuriyet’in hayatîyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır.”⁸⁹

Orduya Hitaben Fahrettin Paşa’ya Dikte Ettirilen Mesajı (19 Mart 1933)

“Türk Ordusu! Sana bir şey söylemek isterim. Sana düşündüğünü söyleyecek olanın kim olduğunu bilmelisin. En aşağı yirmi yıl önceden beri Türk kahramanlarını savaşa, ulus, ülke ve ülkü savaşında idare etmiş olmakla övünür ve bugün Cumhuriyet’in büyük ordularından birinin müfettişi Fahrettin Paşa.

Türk ordusu, sen bütün dünya ordularının önündesin. Bu senin Altaylı dedelerinin sana öz armağan bıraktığı çok yüksek kıymetin solum bitmez tükenmez bir çakılıdır. Bunu size bugün niçin tekrar ediyorum? Biliyorsunuz bütün insanlık dünyasına, insanlık dünyası diyorum, hakiki insan

⁸⁹ Cumhuriyet; 28 Aralık 1930

olan Türk budununun hakiki düşmanları dememek için böyle diyorum.

Fakat ben en nihayet bir Türk askeri, bir Türk komutanı bütün bu kullandığım türlü dillerden sıyrılarak sana, büyük Türk ordusuna diyorum ki bunca uyutucu, bunca avutucu, bunca göz kamaştırıcı görüşlere gözlerimizi aldırmaksızın silahlarımızı sıkı tutalım. Silahlarımızı büyük Türk ulusunu ezmek isteyenlerin gözlerine gezleyelim. Bunda amaç düşman olsun. Bu amaca giden kurşun, Türk'ün ölkü kurşunudur. Türk ordusu, ulusun ölküsüne kurban vermiş, kurban veren kahraman Türk ordusu, ben sana söyledim, gidiş yolunu sana gösteriyorum, ölkü yönünü. Yürü. Türk ordusu buyruğum budur.”⁹⁰

Milletvekili Genel Seçimi Nedeniyle Millete Yayımladığı Bildirgesinden (4 Şubat 1935)

“Uluslararası güvensizlik ve kuşku devrinde biz, büyük Türk ulusunun yüce menfaatlerine en uygun tedbirleri büyük hassasiyetle takip ettik. Barışı seven ve onu her türlü taarruz niyetlerinden uzak bir surette kurumlandırmak isteyen temiz bir zihniyetle insani tertiplerin meydana gelmesine çalıştık. Bugün barışı ve uluslararası iyi geçinmeyi amaç tutan ölkelerde birleşik siyasamız ve karşılıklı türlü anlaşmalarımız vardır. Bir yönden de ulusal korunma vasıtalarına özel bir değer verdik. Bugün Türk ulusu iki köklü vasıfla uluslararası münasebetlerde kendini göstermektedir. Bunlardan biri ulusumuzun kendini müdafaa için sarsılmaz bir azim sahibi olarak hürmet edilmeye layık bir kudrette olması, diğeri ulusumuzun dostluklarına ve ittifaklarına ahval ne olursa olsun değişmez bir sadakatle riayetkâr olacağına

⁹⁰ Fahrettin Altay; 10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912 - 1922 ve Sonrası Görüp Geçirdiklerim, İnsel Yayınları, İstanbul, 1970, s. 451 - 452.

inanılmasıdır. Türk vatani, ulusun bu yüksek vasıfları güvencine dayanarak ilerlemektedir.”⁹¹

Cumhuriyet’in 15’inci Yılı Dolayısıyla Orduya Mesajı (29 Ekim 1938)

“Zaferleri ve mazisi insanlık tarihiyle başlayan, her zaman zaferle beraber medeniyet nurlarını taşıyan kahraman Türk ordusu! Memleketini en buhranlı ve müşkül anlarda zulümden, felaket ve musibetlerden ve düşman istilasından nasıl korumuş ve kurtarmış isen Cumhuriyet’in bugünkü feyizli devrinde de askerlik tekniğinin bütün modern silah ve vasıtalarıyla donanmış olduğun hâlde, vazifeni aynı bağlılıkla yapacağına hiç şüphem yoktur.

Bugün, Cumhuriyet’in 15’inci yılını durmadan artan büyük bir refah ve kudret içinde idrak eden büyük Türk milletinin huzurunda kahraman ordu, sana kalbi şükranlarımı beyan ve ifade ederken büyük ulusumuzun iftihar hislerine de tercüman oluyorum.

Türk vatanının ve Türklük camiasının şan ve şerefini dâhilî ve harici her türlü tehlikeye karşı korumaktan ibaret olan vazifeni her an yapmaya hazır ve amade olduğuna, benim ve büyük ulusumuzun tam bir inan ve itimadımız vardır. Büyük ulusumuzun orduya bahşettiği en son sistem fabrikalar ve silahlarla bir kat daha kuvvetlenerek büyük bir nefis feragatiyle ve hayatı küçümseyerek her türlü vazifeyi yapmaya hazır olduğunuza eminim. Bu kanaatle kara, deniz ve hava ordularımızın kahraman ve tecrübeli komutanları ile subay ve eratını selamlar ve takdirlerimi bütün ulus önünde beyan ederim. Cumhuriyet Bayramı’nın 15’inci yıl dönümü hakkınızda kutlu olsun.”⁹²

⁹¹ Akşam Gazetesi; 5 Şubat 1935.

⁹² Ulus; 30 Ekim 1938.

k. Kendisiyle Yapılan Mülakat ve Röportajlarından

Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakattan (Mart 1918)

“Size ben taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde yerimize başka kuvvetler ve komutanlar gelebilir.”⁹³

Benimle beraber burada muharebe eden askerler kesin olarak bilmelidir ki üzerimizde bulunan vatan ve namus vazifesini tamamen yerine getirmek için bir adım geri gitmek yoktur. Uyku ve istirahat aramanın, bu istihattan yalnız bizim değil, bütün milletimizin ebediyen mahrum kalmasına sebebiyet verebileceğinizi cümlenize hatırlatırım. Bütün arkadaşlarımla benimle aynı düşüncede olduklarına ve düşmanı tamamen denize dökmedikçe yorgunluk işaretleri göstermeyeceklerine şüphe yoktur!

“Biz kişisel kahramanlık sahneleriyle meşgul olmuyoruz. Yalnız size Bomba Sırt vakasını anlatmadan geçemeyeceğim: Karşılıklı siperler arasında mesafemiz 8 metre, yani ölüm muhakkak... Birinci siperdekilerin, hiçbir kurtulmamacasına hepsi düşüyor. İkinci sıradakiler onların yerine gidiyor. Fakat ne kadar gıpta edilen bir itidal ve tevekkülle biliyor musunuz? Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor ve hiçbir tereddüt bile göstermiyor, sarsılmak yok. Okuma bilenler ellerinde Kur'an-ı Kerim, cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler kelime-i şehadet getirerek yürüyorlar. Bu Türk askerindeki ruh kuvvetini gösteren hayret ve tebrike şayan bir örnektir. Emin olmalısınız ki Çanakkale Muharebesi'ni kazandıran, bu yüksek ruhtur.”⁹⁴

⁹³ Ruşen Eşref Üneydin; Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat, Hamit Matbaası, 1930, İstanbul, s. 30 - 31.

⁹⁴ age.; s. 47 - 48.

İngilizler, Arıburnu Çıkarması'nda, bu cephedeki muharebelerde komutanlarının, askerlerinin gösterdikleri cesareti, metaneti, cengâverce meziyetleri son derece övücü bir dille anmakta ve ilan etmektedirler. Fakat düşünün ki bütün muharebe vasıtaları ile mükemmel surette donatılmış olarak büyük bir inat ve azimle Arıburnu kıyılarına ayak basan düşmanımız yine o kıyı kenarlarında kalmaya mecbur olmuştur. Bundan dolayı subaylarımız, askerlerimiz vatanseverlikleri ve dinî hisleriyle, milletimize yaraşır yiğitlikleriyle bu derece kuvvetli bir düşmana karşı taht şehrinin (İstanbul) kapılarını korumakla gerçekten iftihar etmeye değer bir mevki kazanmışlardır. Komuta ettiğim bütün birliklerin subaylarını, erlerini birer birer takdir ederim. Bu yüce maksat uğrunda canlarını kahramanca feda eden kutsal şehitlerimizi derin ve ebedî bir saygı ile yâd ederim.⁹⁵

Mesuliyetten korkan komutanların hiçbir vakit icap eden kararları veremediklerini, bunun neticesinde ise acı felaketler meydana geldiğini bizzat ben de değişik zamanlarda görmüşümdür.⁹⁶

Minber Gazetesi'nde Yayımlanan Mülakatından (17 Kasım 1918)

“En iyi siyasetin, her türlü anlamıyla en kuvvetli olmakta bulunduğunu kabul ederim. Bu sözden maksadımın, yalnız silah kuvveti olduğunu zannetmeyiniz, aksine asker olmama rağmen bu, bence kuvvet toplamının vücuda getirdiği etkenlerin sonuncusudur. Benim dilediğim; manen, ilmenî fennen, ahlaken kuvvetli olmaktır. Çünkü bu saydığım sıfatlardan mahrum olan bir milletin bütün fertlerinin en son silahlarla donatıldığını farz etsek bile kuvvetli olduğunu kabul etmek doğru olmaz.

⁹⁵ age.; s. 64.

⁹⁶ age.; s. 69.

Bugünkü milletler topluluğu içinde insan olarak yer alabilmek için silah elde hazır olmak yeterli değildir. Benim düşünüşüme göre kuvvetli bir ordu denildiği zaman anlaşılması lazım gelen mana; her ferdi, bilhassa subayı, komutanı, medeniyetin ve tekniğin icaplarını kavrayan ve tavır ve hareketlerini ona göre uygulayan yüksek ahlakta bir topluluktur. Şüphe yok ki biricik gayesi, ödevi, düşüncesi ve hazırlığı vatan müdafaasıyla sınırlanmış olan topluluk, memleketin siyasetini idare edenlerin en nihayet verecekleri kararla faaliyete geçer.”⁹⁷

Yeni Gün Gazetesi Muhabirine Vermiş Olduğu Beyanattan (17 Eylül 1921)

“Milletin azim ve iradesini temsil eden ordumuzun kahramanlığı, bu defa azami kuvvetiyle gelen düşmanı bir daha mağlup etti. Bağımsızlığın güvencesi olan kesin zafer yolundayız.”⁹⁸

“Ukrayna Temsilcisi General Frunze ve Azerbaycan Elçisi Abilov ile Yapmış Olduğu İkinci Görüşme”den (4 Ocak 1922)

“Bildiğiniz gibi eski ordumuz mütarekeden sonra silahsızlandırılarak dağıtılmıştır. Yine bildiğiniz gibi bu ordu sultanın ordusu idi ve onun iradesini yerine getirir, yalnızca onu tanırdı. Bu ordu günde üç kez, “Padişahım çok yaşa!” diye bağışmak zorundaydı. Yeni orduyu tamamen yeni prensipler ve temeller üzerine kurduk. Bu ordu, eski ordunun halkın davasına, vatan müdafaasına sadık kalmış kısımlarından ve emekçi köylü kitleleri arasından toplanan kişilerden oluşturulmuştur. Biz bu orduyu kurarken yalnızca bir tek amaç güttük. Bu da ordunun sultan ordusu değil, halk ordusu olması; ayrı ayrı şahısların değil, bütün halkın

⁹⁷ Minber; 17 Kasım 1918.

⁹⁸ ATATÜRK’ün Bütün Eserleri; C 11, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s. 399. Yeni Gün; 18 Eylül 1921.

menfaatlerini savunmasıdır. Bu amacı tamamıyla gerçekleştirebilmek için elimden gelen her tedbiri almaktayım.”⁹⁹

Ahmet Emin (Yalman)’e Verdiği Mülakattan (10 Ocak 1922)

Hiçbir millet ve memlekete karşı tecavüz fikri beslemeyiz. Fakat varlığımızı ve bağımsızlığımızı korumak için bir de milletimizin iç rahatlığı ile ve gönül huzuru ile çalışarak rahata kavuşmuş ve mesut olmasını temin için her vakit memleket ve milletimizi korumaya gücü yeter bir orduya sahip olmak da ülkümüzdür.¹⁰⁰

Halide Edip Adıvar’dan (3 Eylül 1922)

Harp bir talih oyunudur. Bazen ustası da yenilir. Mesuliyet talihten geliyor.¹⁰¹

Yunus Nadi’den

Taarruzu komutan yapar, harbi idare etmek kudretindeki komutan! Efendiler, komutan kimdir bilir misiniz? Subay vardır ki idaresine yüz veya bin kişi verebilirsiniz. Fakat vakta ki alaylar ve tümenler, dağlar ve dağlarla ayrılarak cepheler yüzlerce kilometre uzunluğunca gider, işte bu gözlerin görmediği geniş sahaya komuta edecek adam, başka değerde ve başka kudrette bir adamdır!¹⁰²

⁹⁹ ABE; C 12, s. 205. Azerbaycan Cumhuriyeti Merkezi Devlet En Yeni Tarih Arşivi; Fond: 28, Liste: 1, Dosya: 68, Yaprak: 1 - 7 (Belge Rusçadır.).

¹⁰⁰ Mustafa Baydar; ATATÜRK ile Konuşmalar, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1964, s. 42.

¹⁰¹ Halide Edip Adıvar; Türk’ün Ateşle İmtihanı, Çan Yayınları, İstanbul, 1962, s. 277.

¹⁰² Yunus Nadi Abaloğlu; ATATÜRK’ün vasıfları; En Büyük Kaybımız, İstanbul, 1938, s. 231.

Akşam Gazetesi Muhabiri Falih Rıfkı Bey’le Yaptığı Görüşmeden (17 Eylül 1922)

“Ben zannediyordum ki Yunan komutanlarıyla Genelkurmayı ordularımızın hazırlığından ve harekâtından haberdar idi. Ancak ordularına ve bilhassa Afyonkarahisar, Seyit Gazi, Eskişehir ve bütün cephelerde bir seneden beri çalışarak vücuda getirdikleri ve her türlü araçla takviye ettikleri ve donattıkları müstahkem mevzilerine, bol topçularına, sonsuz cephane ve mühimmat kaynaklarına gereğinden fazla güveniyorlardı. Şu gerçeği anlamazlıktan geliyorlardı ki insanların mücadelesinde en kuvvetli istihkâm, iman dolu göğüsleridir!”¹⁰³

İzmit’te Yapmış Olduğu Basın Toplantısından (19 Ocak 1923)

“Kuvvetliyiz. Ordularımız kuvvetlidir. Ordularımızı yaratan, ordularımızı vücuda getiren milletimiz kuvvetlidir.”

“Çiftçiler, halk, millet yalnız bir şey için silaha sarılmalıdır! Millî sınırlar dâhilinde hayatı, bağımsızlığı, hâkimiyeti için. Yani bizim askerî siyasetimiz bir müdafaa siyaseti olmalıdır. Cihangirlik sevdasında, fetihler sevdasında bulunmamalıyız. O zihniyetin takibinden hasıl olan hataların en ağır cezalarını çekmekteyiz...”

“Eğer bundan sonra askerî hizmeti mümkün olabildiği kadar azaltırsak ve hatta bu az müddet zarfında dahi millet efradına, askerlere, zaman zaman evine, köyüne, ailesine gitmek fırsatını verirse ve askerlik mesleğini ve sanatını yalnız bir noktayla sınırlamayıp yani yalnız tüfek kullanımına hasretmeyip evinde, ailesinde, tarlasında çalıştığı zaman kendisi ve muhiti için faydalı olabilecek şeyler de öğrenebilecek bir hâle getirilirse çok faydalı bir iş yapılmış olur.”

¹⁰³ ATATÜRK’ün Söylev ve Demeçleri III; Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1954, s. 36.

“Yedek subay demek bu milletin zaten aydın sınıfına, eğitim görmüş sınıfına aldığı vatan evladı demektir. Bu vatan evladı ilim ışığıyla memlekete, yerine getirmeye zorunlu olduğu hizmetten başka, vazifeden başka, bir de orduya giriyor. Düşmana göğüs gererek askerlik vazifesini de yerine getiriyor. Bunlar ilim ve bilgi sahibidirler. Memleket bunlara her zaman muhtaçtır. Hele ordu içinde muharebe meydanlarında bin türlü ölüm mücadelesi yaparak tecrübe kazanmış, cüret ve cesaretlerine dayanıklılık vermiş olan bu memleket evlatları tercihen, en yararlı olabilecekleri yerlerde kullanılmalıdır. Bundan dolayı gerek kahraman ordumuzun bütün subayları ve gerek onların aralarındaki yedek subaylar tamamen emin ve rahat olmalırlar ve millet bunlara karşı vazifesini hakkıyla yapacaktır.”¹⁰⁴

World News Gazetesi Muhabiri ile Yapmış Olduğu Mülakattan (7 Mayıs 1923)

“Harpci değilim. Harp, ancak hayati şeyler için yapılmalıdır. Milletimi savaşıma sevk ettiğimden dolayı hiçbir vicdan azabı hissetmiyorum. ‘Sizi mahvedeceğiz!’ dediler; ‘Ölmeyeceğiz!’ cevabını veriyoruz.”¹⁰⁵

“General Ali Fuat Cebesoy’un Siyasi Hatıraları”ndan (4 Temmuz 1923)

“Ordumuz kuvvetli ve azimlidir. Hatta sabırsızdır.”¹⁰⁶

İnönü Zaferi’nin Yıl Dönümü Üzerine Hâkimiyet-i Milliye’ye Vermiş Olduğu Demeçten (10 Ocak 1924)

“Hayat ve bağımsızlık amacımız istila ve tecavüz hırsıyla çarpışıyordu... Yeni Türkiye Devleti’nin küçük, fakat millî ülkülü genç ordusu, en dar bir hesapla üç misli düşmanı

¹⁰⁴ Arı İnan; Gazi Mustafa Kemal ATATÜRKün 1923 Eskişehir, İzmit Konuşmaları, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1982, s. 96, 110, 193.

¹⁰⁵ Vatan; 7 Mayıs 1923.

¹⁰⁶ Ali Fuat Cebesoy; General Ali Fuat Cebesoy’un Siyasi Hatıraları, Vatan Neşriyat, İstanbul, 1957, s. 341.

İnönü Meydan Muharebesi'nde mağlup etti. Strateji sanatının en nazik gereklerini isabetle yerine getirdi. İç hatların kullanımında harp tarihine parlak bir örnek yazdı. Yeni Türkiye Devleti'nin bağımsızlığının bekçisi, mütevazı bir varlık içinde söndürülemez bir ateşin yok edici alevleriyle kendini ve yeni devletin bünyesindeki ulvi sağlamlığı Birinci İnönü Meydan Muharebesi'nde dünyaya ispat etti.”¹⁰⁷

Falih Rıfkı Atay'dan (1926)

Ben Türk ordusunun yabancı bir adam değilim; ben ordu ile küçük subaylıktan beri derinden temasa geçmiş bir askerim. Ben, hadiselerin sevki ile ordunun içinde subay, nihayet komutan olarak iş görmüş ve zannıma göre muvaffak olmuş bir komutanım. Türk ordusunu, onun faziletini, kıymetini ve ordu ile neler yapılabileceğini bizim kadar anlayan az olmuştur.¹⁰⁸

Biz de askeriz, biz de bu orduyu komuta etmiş adamız. Türk askeri kaçmaz, kaçmak nedir bilmez! Eğer Türk askerinin kaçtığını görmüşseniz, derhâl kabul etmelidir ki onun başında bulunan en büyük komutan kaçmıştır. Eğer siz kaçtığı zilletini Türk askerlerine yüklemek istiyorsanız insafsızlıktır.¹⁰⁹

Süngü, kuvvet, şeref ve haysiyetin müdafaa edemeyeceği hatlar, başka hiçbir ilkeyle müdafaa edilemez.¹¹⁰

¹⁰⁷ Hâkimiyet-i Milliye; 10 Ocak 1924.

¹⁰⁸ Falih Rıfkı Atay; ATATÜRK'ün Bana Anlattıkları, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s. 13.

¹⁰⁹ age.; s. 52.

¹¹⁰ age.; s. 61 - 62.

Bursa’da Hava Kuvvetlerinin Güçlendirilmesi Hakkında Anadolu Ajansına Verdiği Demeçten (8 Haziran 1926)

“Türk milletinin hava kuvvetlerimizin takviyesi lüzumunu idrak etmesi ve takdire değer fedakârlıklar göstermesi, siyasi ve medeni rüştünün en büyük delilidir.”¹¹¹

30 Ağustos Zaferi’nin 6’ncı Yıl Dönümü Nedeniyle Basın Temsilcilerine Demecinden (30 Ağustos 1928)

“30 Ağustosta sevk ve idare ettiğim muharebe, Türk milletinin yanımda bulunduğu hâlde idare ettiğim hayatımda ilk ve son muharebedir. Bir insan kendini milletiyle beraber hissettiği zaman ne kadar kuvvetli bulur, bilir misiniz? Bunu tarif müşküldür. Eğer ben izahta aciz gösteriyorsam beni mazur görünüz.”¹¹²

Mehmetçiğin Sakarya Meydan Muharebesi’ndeki Kahramanlığı Üzerine (13 Mart 1930)

“Tepe, düşman ateşinin odaklaşan yoğunluğu ile âdeta yanardağ manzarası veriyor. Oradaki yetersiz kuvveti durmaksızın takviye etmek lazım. Şuradan gelen beş yüz, buradan yetişen bin kişilik kuvvetlere daima tepeyi gösteriyordum. “Asker! Bak şu tepeye; gördün mü, işte oraya!” diyordum. Askerler bir tepeye, bir silahlarına bakarak koşuyorlar, tepeye çıkıyorlar ve ateşin içinde kayboluyorlardı. Bu ısrarımızın bu kadar cesur ve yılmaz bir kahramanlıkla desteklenişi, tepeyi bizde bıraktırdı. Bu netice, o gün için fevkalade büyük önem taşıyordu.”¹¹³

¹¹¹ ATATÜRK’ün Söylev ve Demeçleri; ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2006 s. 705.

¹¹² Cumhuriyet Gazetesi; 31 Ağustos 1928.

¹¹³ Yunus Nadi Abaloğlu; Cumhuriyet Gazetesi, 13 Mart 1930.

Amerikalı Gazeteci Gladys Baker'la Yaptığı Konuşmadan (21 Haziran 1935)

“Harbin ciddiyetini nazarı dikkate almayan bazı samimi olmayan önderler, taarruzun araçları olmuşlardır. Kontrolleri altındaki milletleri, milliyetçiliği ve geleneği yanlış bir şekilde göstererek ve suistimal ederek aldatmışlardır. Bu buhranlı saatlerde karışıklığa mani olmak için kütlelerin kendileri karar vermeleri ve mesuliyet mevkisini yüksek karakterli ve yüksek moralli, vicdanlı insanların eline vermeleri zamanı gelmiştir. Bu, gecikmeden yapılmalıdır... Eğer harp bir bomba infilakı gibi birdenbire çıkarsa milletler harbe mani olmak için silahlı mukavemetlerini ve mali kudretlerini saldırgana karşı birleştirmekte tereddüt etmemelidirler. En seri ve en tesirli tedbir, muhtemel bir saldırgana, taarruzun yanına kâr kalmayacağını açıkça anlatacak milletlerarası teşkilatın kurulmasıdır... Şuna kaniyim ki eğer devamlı barış isteniyorsa kütlelerin vaziyetlerini iyileştirecek milletlerarası tedbirler alınmalıdır. İnsanlığın tamamının refahı, açlık ve baskının yerine geçmelidir. Dünya vatandaşları, haset açgözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde terbiye edilmelidir.

Türkiye'nin Boğazları açık bırakmaya razı olduğu Lozan Antlaşması'ndan beri dünya vaziyeti ve bazı şartlar değişmiştir. Boğazlar Türk arazisini iki kısma ayırır. Bundan dolayı bu deniz geçidinin tahkimi, Türkiye'nin emniyeti ve müdafaası için çok ehemmiyetlidir. O, aynı zamanda, milletlerarası münasebetlerin can alıcı bir unsurudur. Anahtar vaziyetinde böyle mühim bir yer, herhangi maceracı bir saldırganın keyfine ve merhametine bırakılamaz. Türkiye, muhtemel barış bozguncularının, birbirleriyle harp etmek için Boğazlardan geçmesine mâni olmaya mecburdur.¹¹⁴

¹¹⁴ ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri; ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s. 829 - 831.

Afet İnan'dan (1935)

“Mehmetçiğimizi anmak için büyük, çok büyük abideler yapmalıyız; fakat bu zaman ve imkân meselesidir. Ancak, sizi tatmin etmek için söyleyeyim ki bu toprakların Türk hudutları içinde kalmasıyla Mehmetçik en büyük abideyi kendisi kurmuştur.”¹¹⁵

Spor ve Geçit Törenleri Hakkında Afet Hanım'a Yazdırılan Not (1937)

“Bir milletin ordusu mükemmel ordu mudur, bunun tezahürü nedir? Böyle bir sorunun cevabı şudur: O orduyu asıl düşman karşısında görmek lazımdır. Bunu ise millet için herhangi bir zamanda gösterebilmek imkânı olmaz. Bunu muharebe sahasında göstermek fırsatını bulabilecekler azdır; bu imkânlardan mahrum bulunanlara, millet ordusunun kuvvetini, kudretini, haşmetini göstermek genellikle birtakım göz alıcı hareketler, askerî nizamlar kabul olunmuştur. Bu nizamlar ve bunların gösterileri birtakım göz kamaştırıcı ve gönül alıcı manzaralardır. Orduda esas disiplini bu geçit töreni şekillerine değil, tabiat şekillerine uydurmak mecburiyeti anlaşıldığı günden beridir ki orduların talim ve terbiye programlarının hakiki çıkış noktası tespit edilmiştir.”¹¹⁶

“Türk milleti ve onun küçük ve büyük yaştaki çocukları, çelikten yapılmış heykellerdir. Onların ne olduklarını anlamak için onlarla savaş meydanlarında boy ölçüşmek lazımdır. İşte böyle teşebbüstür ki Türk gençliğinin binlerce sene evvelden beri tanınmış olan yüksek kıymet, kuvvet, kudret ve yenilmez

¹¹⁵ Afet İnan; ATATÜRK Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1959, s. 159.

¹¹⁶ age.; s. 88 - 89.

zekâsının imtihanı olur. Türk milleti her an ve her kiminle olursa böyle bir imtihana hazırdır.”¹¹⁷

Afet İnan’dan

“Bir milletin alın yazısını olumlu ve olumsuz olarak belirleyen, meydan muharebeleridir. Çünkü bir harbin neticesi, ancak meydan muharebelerindeki zafer veya mağlubiyetle belli olur.”¹¹⁸

Ruşen Eşref Ünaydın’dan

Hiçbir zafer gaye değildir. Zafer, ancak kendisinden daha büyük olan gayeyi elde etmek için gereken en belli başlı vasıttır. Gaye, fikirdir. Zafer, bir fikrin elde edilişine hizmeti nispetinde kıymet ifade eder. Bir fikrin elde edilmesine dayanmayan zafer devamlı olamaz; o, boş bir gayettir. Her büyük meydan muharebesinden, her büyük zaferin kazanılmasından sonra yeni bir âlem doğmalıdır; doğar! Yoksa başlı başına zafer, boşa gitmiş bir gayret olur.”¹¹⁹

İsmail Habib Sevük’ten

“Komutan, yaratan demektir.”¹²⁰

“Mehmetçik” Hakkında

“Dünyada sevgisi benim için yegâne cömert olan şey Mehmet’in, Türk köylüsünün asaletinden gelen şeylerdir.

¹¹⁷ age.; s. 89.

¹¹⁸ Afet İnan; Başkumandanlık Meydan Muharebesi’nin Yıl Dönümünde İki Teklif, Ülkü Dergisi, Cilt 2, Sayı 22, 1948, s. 9.

¹¹⁹ Ruşen Eşref Ünaydın; ATATÜRK’ü Özleyiş, Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara, 1957, s. 44.

¹²⁰ İsmail Habib Sevük; ATATÜRK İçin Ölümünden Sonra Hatıralar ve Hayatındayken Yazılanlar, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1939, s. 85.

Onun sevgisine inanmış ve kanmış olanlar, insanların en bahtiyarındır.”¹²¹

“Mehmetçik, o ne elmastır o! Mehmetçik, dünyanın en yiğidi.”¹²²

“Askerler mert olur, Türk askeri ise mertlerden mert ve pek civanmert olur.”¹²³

¹²¹ Ferit Celal Güven; İnsan ATATÜRK, Yücel Dergisi, Cilt XII, Sayı 57, Ankara,1938, s. 130.

¹²² Sevük; s. 101.

¹²³ Reşit Paşa; Reşit Paşa'nın Hatıraları, Yayınlayan; Cevdet Yularkıran, İstanbul, 1940, s. 61.

İstanbul, 28 Mayıs 1936.

I.“ATATÜRK’ün Çeşitli Tören, Açılış ve Ziyaretlerde Yapmış Olduğu Konuşma ve Söyleşilerden

Ankara’da Subay Adaylarının Diploma Töreninde Yapmış Olduğu Konuşmadan (1 Kasım 1920)

“Ordumuz, hayat ve haysiyet mücadelesinde, milletin ve milletin amaçlarının tek dayanağıdır. Ordunun, kendisine düşen bu yüce vazifesinde hakkıyla başarılı olabilmesi için lazım gelen vasıfların birincisi, demir gibi bir sağlamlıktır. Orduda sağlamlığın tek görünen vasıtası, aydın, kahraman, fedakâr subaylardır.¹²⁴

Konya Askerî Nalbant Okulunda Yapılan Diploma Törenindeki Konuşmadan (3 Nisan 1922)

“Efendiler!

Türk milleti, asıl kökünde ve ondan sonra hareket ve faaliyetlerle mali devrelerinde, araştırılırsa görülür ki milletimizin alışılmış sosyal hayatıyla askerlik sanatı iç içe bulunmuştur. Millet, bu sanatın bütün gereklerini, hayat ve işlerinin gereklerini kabul ederek doğal bir şekilde yapardı. Denebilir ki milletin sosyal heyeti, ordu heyeti hâlinde idi.

Şüphe edilmez ki bu ordunun, bu heyetin ihtiyaçları kişilerin eliyle kişilerin emeği ile yapıldı.

Fakat Osmanlı Türkleri, İstanbul’u, Rumeli’yi fethettikten sonra hayatlarının gerekli sosyal ihtiyaçlarını kendilerinin sağlamasından tatmin olduklarını kabul ettiler. Bu konuyu içli dışlı temasa geldikleri yabancı unsurların çıkarının ellerine bıraktılar.

Efendiler! Memleketimizin bereketli topraklarından, sonsuz erdemlerinden, türlü ve zengin kaynaklarından kimseye muhtaç olmaksızın hakkıyla yararlanabilmek için ve bundan dolayı milletimizi mutlu ve refah içinde, ordumuzu

¹²⁴ ATATÜRK’ün Söylev ve Demeçleri; ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s. 161.

tamamen ihtiyacını tamamlamış ve kuvvetli yaşatabilmek için sanat gereklidir.¹²⁵”

Bursa’ı Ziyaretinde Belediye Heyetine Yapmış Olduğu Konuşmadan (17 Ekim 1922)

“Bugün saadetini hissettiğimiz zaferi, yalnız milletimizin azim ve imanı, kudreti ve Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının süngüleri kazanmıştır. Üzerinde başka türlü hiçbir kuvvet, hiçbir tazyik yoktur ve olmamıştır. Milletin ve ordularının kabiliyeti bütün millî emellerimizi elde edecek derecededir. Memleketin kaynaklarının genişliği, halkın emek ve kabiliyeti ve ordularının süngüleri barış vaktinde de her türlü neticeyi elde edecektir.”¹²⁶

Bursa’da Kendisini Ziyarete Gelen İstanbul Darülfünun Öğrencilerine Yapmış Olduğu Konuşmadan (21 Ekim 1922)

“Biliyor musunuz Türk askeri nasıl harp eder? Ayağı, sırtı giyinik olmayabilir. Bazen gıdası bile az olur; fakat o, daima ileri gitmek ister ve o kabiliyettedir. Ayağı aksar, yorgundur, görürsünüz ki yine yürür ve daima ileri gider. Sorarsanız, ‘İzmir’e gidiyoruz!’ der. Askerimizin çoğu, herhâlde İzmir’e gitmek istediği için deniz kenarına varmadıkça kanmamış, durmamıştır. Çünkü ona verilen emir ‘Akdeniz’e!’ idi. Türk askerinin göğsü yalnız azim ve imanla doludur. O, görüldüğü gibi perişan değildir. O, kabuğu siyah, içi bembeyaz olan kestaneye benzer; yani bir cevherdir. Onunla sohbet ederseniz, onun mayasını, tabiatını anlar, öğrenirsiniz; fakat biliniz ki o herkese açılmaz. Derdine aşına çıkabilerseniz görürsünüz ki cahil sandığınız o ‘Mehmet’ neler bilir, kalbinde ne büyük emeller, fikirler besler! Onun için iddia ederim ve son hakikatle ispat ediyorum ki harpte zafer, azim ve imanı olan tarafındır! Ve biz onunla muzaffer olduk.

¹²⁵ ATATÜRK’ün Söylev ve Demeçleri; ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s. 333 - 334.

¹²⁶ Hâkimiyet-i Milliye; 19 Ekim 1922.

İşte siz gençler, onu takviye ediniz. Çünkü bize ancak ve her şeyden evvel o ‘azim ve iman kuvveti’ lazımdır. Zaten biz harpten evvel bilimsel ve maddi araçları ve şartları hesaba katsaydık harbi göze alabilir miydik? Fakat terazinin bir kefesine imanımızı koyduk, maddi boşluğu doldurduk ve işte o imanımız sayesinde ki bu büyük davayı halle cesaret ettik, muvaffak da olduk; bugün kurtulmuş bulunuyoruz.”¹²⁷

Bursa’da Kendisini Ziyarete Gelen İstanbul İlkemektep Öğretmenleri Cemiyetine Yaptığı Konuşmadan (27 Ekim 1922)

“Memleketimizin en bayındır, en latif, en güzel yerlerini üç buçuk sene kirlı ayaklarıyla çiğneyen düşmanı mağlup eden zaferin sırrı nerededir bilir misiniz? Orduların sevk ve idaresinde bilimsel ve teknik esasları rehber kabul etmektir.”¹²⁸

İzmir Eski Gümrük Binasında Halka Yapmış Olduğu Konuşmadan (02 Şubat 1923)

“Hayat demek, mücadele demektir, çarpışma demektir. Hayatta başarı, mutlaka mücadelede başarıyla mümkündür. Bu da kuvvete, kudrete dayanan bir özelliktir.

Meydana gelen taarruza karşı, karşı taarruz düşünmeden hareket edenlerin sonu, mutlaka mağlup olmaktır, hezimete uğramaktır, yok olmaktır.

Bu millet karar vermiştir. Ya namusuyla yaşayacaktır veyahut bütün memleket yansın, yıkılsın, harap edilsin, yine bu devam edecektir. Bu memleketin en son tepesine çıkacağız ve orada taş taş üstünde kalmayınca kadar uğraşacağız ve en son orada öleceğiz. Ancak ondan sonradır ki düşmanlar bu memlekete sahip olabilirler.

¹²⁷ ABE; C 14, s. 27. İkdâm; 27 Ekim 1922.

¹²⁸ ATATÜRK’ün Söylev ve Demeçleri; ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s. 387.

(Ordumuz) bu memleketi çiğnemek için ve bu milleti esir etmek için gelen düşman ordularını en son kıtasına kadar, en son birliğine kadar tamamen mahvetti ve bu topraklara gömdü. Milletimiz öz ve kahraman evlatlarından meydana gelen ordularının başarısıyla parlak zaferleriyle ve hiçbir milletin tarihinde bir misli görülmemiş olan hareketleriyle iftihar edebilir.

Eğer biz harp ettiysek bu, harp etmiş olmak için değil, fakat hayatımızı ve hayat araçlarımızı kurtarmak içindi. Ve bunun için mecbur idik, mecburuz ve mecbur ederlerse devam ederiz.

Ordumuz başarılıdır. Çünkü ordumuzu meydana getiren milletin evlatları öyle bir unsurun mahsulüdür ki en eski asırlardan beri ruhu, bütün benliğiyle askerdir ve kahramandır. Fakat başarılı olabilmesi için bu koskoca kahramanlık hiçbir vakitte yeterli gelmezdi. Başarılı olmuş isek hiç şüphe etmeyiniz ki ordumuzun elindeki tüfek düşmanımızın elindeki tüfekten aşağı değildir; top, mitralyöz aşağı değildir, talim terbiye aşağı değildir. Bunların hepsinde yüksek olduktan sonra başarılı olduk. Dolayısıyla memlekette başarılı olabilmek için her hususta ordu gibi olgunluk derecesine ve bunun üstüne çıkmak gerekir. Ordudaki olgunluk derecesi ne ile olmuştur? Şüphe yok ki bilimsel ve çağdaş araçları tamamen almakla ve hakkıyla uygulamakla...

Ordumuz teşekkürle ve övülmeye değerdir ki babalarına ve atalarına layık fiillerin ve harekâtın kahramanı olmakla iftihar etmektedir. Barış devresine geçtikten sonra da sessizlikle geçecek millet işlerinde hiçbir endişeye maruz kalmamamız için bu orduyu şimdiye kadar olduğundan daha mükemmel hâle getireceğiz. Bu ise ancak ordu mensuplarının refahını, saadetini temin etmekle mümkündür. Hayat kaygısı içinde bulunan insanların... Hayat dediğim zaman askerler için söz konusu olan muharebede terk edeceği hayat demektir. Bizim askerlerimiz, bizim subay ve

komutanlarımız, vatani için ve milleti için muharebe meydanlarında tereddüt etmeksizin hayatlarını bırakırlar ve bunu yapmayı ararlar. Fakat icap ederse o ölüm gününe yetişebilmek için katedeceği hayat mesafesi içinde insani ihtiyaçları vardır. O insani ve ailevi ihtiyaçları çok temin olunmalıdır ki subay ve asker, hatta diğer sınıflara oranla o işlerle en az meşgul olsun. Bunu temin etmek istemeyen bir millet en önemli bir noktada gevşeklik göstermiş demektir.”¹²⁹

İzmir'deki Türkiye İktisat Kongresi'ni Açış Konuşmasından (17 Şubat 1923)

“Millet tüfeksiz, topsuz, her türlü malzemesiz ve parasız bulunduğu bir zamanda yeniden dünyanın en kuvvetli ve en muazzam ordusunu kurmaya güç yetirmiştir. Ve bu ordu daha kurulma durumunda iken Birinci İnönü, İkinci İnönü, Sakarya Meydan savaşlarını ve zaferlerini kazanmıştır. Ve en sonunda bütün dünyayı hayretlerde bırakan, bütün dünyayı ister istemez övgülerine, sevk eden en son zaferi tam bir şiddet ve başarıyla kazanıp topraklarımızı ve kutsal vatanımızı çiğneyen düşman ordularını bire kadar yok etmiştir... Siyasi ve askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsun, iktisadi zaferler ile taçlandırılmazlarsa meydana gelen zaferler kalıcı olamaz, az zamanda söner.”¹³⁰

Adana Türkocağı'nda Çiftçilerle Yapmış Olduğu Söyleşiden (16 Mart 1923)

“Ne olursa olsun, şu ve bu sebepler için milleti harbe sürüklemek taraftarı değilim. Harp zaruri ve hayati olmalı. Hakiki kanaatim şudur: Ben milleti harbe götürürnce vicdanımda azap duymamalıyım. Öldüreceğiz diyenlere karşı ‘ölmeyeceğiz’ diye harbe girebiliriz. Lakin millet hayatı tehlikeye maruz kalmayınca harp bir cinayettir.”¹³¹

¹²⁹ ABE; C 15, s. 57 - 103. Hâkimiyet-i Milliye; 5 Şubat 1923.

¹³⁰ ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri; ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s. 473.

¹³¹ Hâkimiyet-i Milliye; 21 Mart 1923.

Tarsus Çiftçiler Yurdunda Yapmış Olduğu Söyleşiden (18 Mart 1923)

“Memleketimiz şu iki şeyin memleketidir: Biri çiftçi, diğeri asker. Biz çok iyi çiftçi ve çok iyi asker yetiştiren bir milletiz. İyi çiftçi yetiştirdik çünkü topraklarımız çoktur; iyi asker yetiştirdik çünkü o topraklara kasteden düşmanlar fazladır. O toprakları sürenler, o toprakları koruyan, hep sizlersiniz. Bundan sonra da daha iyi çiftçi ve daha iyi asker olacağız. Lakin bundan sonra asker oluşumuz artık eskisi gibi başkalarının hırsı, şan ve şöhreti, keyfi için değil, yalnız ve yalnız bu aziz topraklarımızı muhafaza etmek içindir.”¹³²

Kütahya Lisesinde Öğretmenlere Yapmış Olduğu Konuşmadan (24 Mart 1923)

“...Memleketimizi, toplumumuzu gerçek hedefe, mutluluk hedefine ulaştırmak için iki orduya ihtiyaç vardır. Biri vatanın hayatını kurtaran asker ordusu, diğeri milletin geleceğini yoğuran irfan ordusu. Bu iki ordunun her ikisi de kıymetlidir, yücedir, verimlidir, saygıdeğerdir; fakat bu iki ordudan hangisi daha kıymetlidir, hangisi birbirine üstün tutulur? Şüphesiz böyle bir tercih yapılamaz, bu iki ordunun ikisi de hayatidir.

Kıymetli bir eserde ‘Ordunun ruhu, subaylar heyeti ve komuta heyetidir.’ deniyor. Hakikaten böyledir. Bir ordunun kıymeti, subaylar ve komuta heyetinin kıymeti ile ölçülür.”¹³³

İzmir’deki Harp Oyunları Açılışında Yapmış Olduğu Konuşmadan (15 Şubat 1924)

“Dünyanın fen ve sanatında en son ilerlemelerini göz önünde bulunduracağız. Fedakâr ve kahraman ordumuzun araçlarını ve levazımlarını, talim ve terbiye esaslarını gerçek icaplara uydurmaya çok dikkat edeceğiz. Arkadaşlar; önemle

¹³² Hâkimiyet-i Milliye; 25 Mart 1923.

¹³³ ATATÜRK’ün Söylev ve Demeçleri; ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s. 554, 555.

ve ciddiyetle ifade ederim ki Türkiye Cumhuriyeti kutsal tanıdığı bağımsızlık ve hâkimiyetini savunmada müsamahakâr olamaz.”¹³⁴

İzmir’deki Harp Oyunlarının Sona Ermesi Nedeniyle Yaptığı Konuşmadan (22 Şubat 1924)

“Hepimiz için asıl olan, milletin, vatanın hayat ve kurtuluşunun teminidir. Yollarımızın ve şimendiferlerimizin, ekonomik koşulların düzenlenmesi ve canlandırılması ve milletimizin aydınlatılması ölçüsünde doğal millî savunmamız kolaylaşır.

Memleketin savunması ve milletin yüce menfaatlerinin korunması sorumluluğunu üstlenen büyük komuta makamlarının sahip oldukları bütün kuvvetleri ve bütün araçları en önemli hedef üzerinde toplaması lazım geldiğine dair hepinizce bilinen kural ve kaideyi bu sebeple hatırlatmak isterim. Birinci derecede öneme sahip hedefi meydana çıkarmak, ciddi ve esaslı inceleme ve değerlendirmeye değer. En önemli hedef üzerinde elde edilecek başarı, ikinci, üçüncü derece hedefler üzerinde başlangıçta katlanılacak fedakârlıkları daima telafi eder. Bu kural, bütün barış zamanı tertibat ve tedbirlerine hâkim olduğu ve nüfuz ettiği gibi, seferin başından sonuna kadar ihmal edilmemesi lazım gelen bir noktadır. Bu esasa göre düşünülecek ve karar altına alınacak tedbirlerin ve tertibatın uygulama alanına konulmasına engel koşullar önemle dikkate alınmalıdır. Şüpheli tedbirlere kaderini bırakmamaktan özenle kaçınmak gerekir. Birçok felaket gördük, talihin bunca darbesine maruz kaldık. Bunlar bize memleket savunmasında her vakit çok dikkatli olmak için gereken dersi kesinlikle vermiştir.”

“Arazinin ve birtakım durum, şartların, olağanüstü fırsatların muharebenin neticesi üzerine etkileri inkâr edilemez. Fakat daima emniyet ve dayanmaya değer olan, adet ve kıymettir. Türkiye, bütün bir düşmanlık dünyasına

¹³⁴ Hâkimiyet-i Milliye; 17 Şubat 1924.

karşı kazandığı maddi ve manevi zaferlerle ölümsüz bir varlığa sahip olduğunu parlak bir surette ispat etti. Bu gerçek, ordumuzun kıymeti sayesinde tecelli etti. Benim için ordumuzun kıymetini ifadede ölçü şudur: Türk ordusunun bir birliği, dengini mutlaka mağlup eder; iki mislini durdurur ve yerinden kımlıdatmaz. Şimdilik bundan fazlasını talep etmiyorum. Çünkü fazlasını milletimizin yaradılışında bulunan savaşçı özellik zaten temin etmektedir. Fakat bu kıymeti mutlaka muhafaza etmek lazımdır. Bunu askerî bir esas, bir kural olarak göz önünde tutmalıdır... Teşkilatımızı, talim ve terbiyemizi, sevk ve idaremizi bu hedef ve gayeye yürüttükçe Türkiye'nin her türlü taarruzdan, tecavüzden korunmuş ve saklı kalacağına kimsenin şüphesi kalmaz.

Kesin netice daima taarruzla alınır; fakat savunma ile yerine getirilen birçok görev de vardır... Kesin netice istenen zamana gelmeden önce, gerçek ve ciddi taarruz zamanından önce birliklerin harp kıymetlerini azaltmaktan, adet olarak eksilmesine sebep olmaktan kaçınmak gerekir. Bunun için taarruz, savunma, işgal muharebesi ve kesin muharebenin özelliği, uygulanacağı zaman ve durumun seçilmesi konusunda arkadaşların zaten mevcut olan özellikleri muhafaza olunmalıdır. Buna teorik ve pratik uğraşlarımızda çok dikkat etmeliyiz. Bir de alınan görev ile sarf olunacak askerî faaliyetin ciddi bir alakası vardır. Bunun için görev verenlerin, görev alanların kullanacağı araçları, askerî faaliyeti belirlemede tereddüde düşmelerine sebebiyet vermemeleri gerekir. Maksatta açıklık çok önemlidir.

Amaç, hiç şüphe yok ki mutlaka harp etmek değildir. Genel Harp'ten sonra bütün dünya barış ve sükûna muhtaçtır. Türkiye ki birçok harbe sahne olmuştur, sonu gelmez felaketler görmüştür; onun barış ve sükûn ihtiyacı daha fazladır. İşte biz bu hazırlığımızla muhtaç olduğumuz barış ve sükûnu temin etmek istiyoruz. Tarafsızlıkları bütün dünyaca kabul ve tasdik olunan devletler vardır ki onlar da barış, sükûn ve huzurları için doğal savunmalarına önem

vermekte, ordularına olağanüstü özen göstermektedirler. Bu, dikkat ve uyanıklığa değer. Biz de herkes gibi doğal savunmamıza layık olduğu kadar önem vermeye mecburuz.

Türkiye Cumhuriyeti yalnız iki şeye güvenir: Biri millet kararı, diğeri en acı ve en zor şartlar içinde dünyanın takdirlerine hakkıyla layık olan ordumuzun kahramanlığı; bu iki şeye güvenir. Arkadaşlar! Komutanız altında bulunan ordular, cidden kahramanlığına güvenilir ordulardır. Bu ordular tarihte emsali görülmemiş kahramanlıklar, fedakârlıklar göstermiştir; şanlı zaferler kazanmıştır. Millet ve memleketin cidden minnet ve şükranına hak kazanmıştır.”¹³⁵

Ordu - Samsun Yolculuğu Sırasında Hamidiye Kruvazörü Hatıra Defterine Yazdığı Yazıdan (20 Eylül 1924)

“Sınırlarının mühim ve büyük kısımları deniz olan Türk Devleti’nin donanmasının da mühim ve büyük olması gerektir. O zaman Türkiye Cumhuriyeti daha müsterih ve emin olacaktır. Mükemmel ve kadir bir Türk donanmasına sahip olmak gayedir. Bunun ilk çıkış noktası, harp gemileri tedarikinden evvel onları muvaffakiyetle sevk ve idareye muktedir komutanlara, subaylara, uzmanlara sahip olmaktır.”¹³⁶

Birinci İnönü Zaferi’nin 4’üncü Yıl Dönümü Nedeniyle Konya’da Yapılan Törendeki Konuşmasından (11 Ocak 1925)

“Arkadaşlar, Birinci İnönü Meydan Muharebesi, inkılap tarihimizin çok mühim, çok feyizli bir sayfasıdır. Gelecek nesiller ve bütün dünya bu sayfayı araştırıp inceledikçe Türk devrimini yapan bugünkü Türk ordusunu ve bu orduyu sinesinden çıkaran bugünkü Türk topluluğunu, elbette saygı ile anacak ve takdir edecektir.

¹³⁵ Hâkimiyet-i Milliye; 24 Şubat 1924.

¹³⁶ Raşit Temel; ATATÜRK ve Donanma, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, İstanbul, 1966, s. 90.

Bu meydan muharebesinin safhaları öyle hadiselerin gerçekleşmesine neden oldu ki o gerçekleri kısaca ifade etmek için diyeceğim ki zafer “Zafer benimdir.” diyebilenindir; başarı “Başarılı olacağım.” diye başlayanın ve “Başarılı oldum.” diyebilenindir.

Birinci İnönü Zaferi, İkinci İnönü Zaferi’nin, Sakarya Büyük Kanlı Muharebesi’nin ve en sonunda Türk vatanının; Türk istiklalinin ilk zafer müjdecisi olmuştur. Bu nedenle Birinci İnönü Meydan Muharebesi’ni kazanan Türk ordusunun bütün üyeleri, dünya tarihinde unutulmaz şanlı bir destan sahibi olarak sonsuza dek yaşayacaklardır.

Birinci İnönü muharebe meydanının ufuklarında yükselen zafer güneşi, Türk milletinin yüksek fazilet ve maneviyatının tezahürüdür.”¹³⁷

Kastamonu’da Askerlere Yapmış Olduğu Konuşmadan (29 Ağustos 1925)

“Ordumuz, milletin ilerleme ve yükselme adımlarında öncü olmuştur. Milletimizin bütün inkılaplarında birinci adımı işgal etmiştir. Milleti sevk ve idare edenlerin en büyük dayanağı ordu olmuştur. Diğer milletlerde ordu ile millet daima bir diğeriyle karşı karşıyadır. Hâlbuki bizde tamamıyla iş tersinedir. Meşrutiyeti kahraman subaylarımız ilan ettirdiği gibi bu inkılabı da yine onların fedakârlığına borçluyuz. Bundan sonraki yükselme ve ilerleme de sizin şuurlu kuvvetinizle olacaktır.”¹³⁸

¹³⁷ Hâkimiyet-i Milliye; 12 Ocak 1925.

¹³⁸ Mustafa Selim İmece; ATATÜRKün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1975, s. 55.

Kastamonu, 1925

İzmir Müstahkem Mevki Komutanlığındaki Konuşmadan (13 Ekim 1925)

Kahraman Türk ordularının kazandıkları büyük zaferlerde kendime düşmüş olan görevleri yapabilmişsem çok mutluyum. Yalnız bu noktada bir gerçeği açıklamak için bildireyim ki benim, ordularımızı yönlendirdiğim ve gönderdiğim hedefler, temelde ordularımın her askerinin, bütün subaylarının ve komutanlarının bakışlarının, vicdanlarının, kararlarının, ideallerinin yöneldiği hedefler idi. Bilinçli, idealli hareketlerde başarılı olan ordularımızı, burada saygıyla anmayı görev bilirim. Zaten biliyordum.

Cumhuriyet orduları tarihe yazdığı büyük zaferlerin neşesinden; ancak daha yüce görevlerin yerine getirilmesinde gereken askerî yetenek ve üstünlüklerini, her gün artırmak için faydalanmaktadır.

Bütün millete kuşkusuz ve güvenilir bir kalple bildirebilirim ki Cumhuriyet orduları Cumhuriyet'i ve kutsal topraklarını güvenle korumak ve savunmak için güçlü ve hazırdır. Milletimiz tam bir kararlılıkla sosyal ve fikrî gelişimine çalışırken onu yolundan alıkoyacak iç ve dış engellerin karşısında kuvvetli, kudretli, yüce görevini anlamış kahraman ordumuzun hazır bulunduğunu düşünerek rahatlamış olabilir.

Saygı Cumhuriyet ordularına, saygı onların yüce komuta ve subay heyetlerine!”¹³⁹

Çankaya’da Türkiye İdman Cemiyeti Üyelerini Kabulünde Yapmış Olduğu Konuşmadan (30 Eylül 1926)

“Ben, size millette; memleket evladında, gözümde sporculuğun ne kadar önemli olduğunu açıklamak için şunu diyebilirim: Kutsal vatani, Türk milletinin yüksek şeref ve

¹³⁹ ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri; ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s. 673 - 674.

yararını savunan ordudur. Bundan daha önemli, daha büyük bir dayanak noktası düşünölmüş müdür? En çok bugünkü Cumhuriyet ordusundan söz edilirken bundan daha büyük bir kuvvet düşünölmüş müdür? İşte bu kıymetli, bu yüksek, bu yüce kuvvetin karşısında size hitaben diyorum ki bütün millet ve bütün memleket evlatlarını sportmen yapmak için harcanılacak çalışmanın önem ve kutsallığı, aynı derecede kıymetli ve önemlidir. Ve kahraman ordumuzca da en yüksek duygular ile değer verilmeli, kutsal ve de korunmaya değer yüce bir kaynak kutsallığını kazanmalıdır.”¹⁴⁰

¹⁴⁰ age.; s. 710.

Ankara, 8 Ekim 1926.

Konya Orduvinde Türk Ordusu Hakkındaki Konuşmadan (22 Şubat 1931)

“Arkadaşlar, bütün tarih bize gösteriyor ki milletler yüksek hedeflerine ulaşmak istedikleri zaman bu fevranları karşısında üniformalı çocuklarını bulurlardı. Tarihin bu genelliği içinde yüksek bir istisna bizim tarihimizde, Türk tarihinde görülür. Bilirsiniz ki Türk milleti yükselmek için ne vakit adım atmak istemişse bu adımların önünde daima önder olarak, daima yüksek millî ideali tahakkuk ettiren hareketlerin öncüsü olarak kendi kahraman çocuklarından meydana gelen ordusunu görmüştür. Bunun içindir ki Türk milleti tehlikelere karşı elinde kılıç yürümeye hazır kahraman çocuklarına derin emniyet beslemiştir. Ve bu emniyeti daima besleyecektir. Bundan sonra da Türk milletin yüksek idealinin elde edilmesi için kahraman asker evlatları hep önde gidecektir.

Bugün Türk milleti başarılı olduğu her hayati şeyin kahramanı olarak kendi ordusunu, ordusuna komuta eden öz evlatlarından meydana gelen subaylar heyetini, yüksek komuta heyetini görmektedir. Milletle kahraman evlatlarından meydana gelen ordu o kadar bir diğeriyle birleşmiştir ki dünyada ve tarihte bunun örneği enderdir. Bu millî tecelli ile iftihar edebiliriz.

Ben yüksek ordumuzun subaylarından ve onlarla beraber olan Türk'ün aydın evlatlarından bahsettiğim zaman fikren, vicdanen, ilmen millî kahramanlığa iştirake hazır bütün Türk gençlerinden bahsediyorum.

Sözlerime son verirken şunu açık olarak söylemek isterim ki Türk milleti ordusunu çok sever, onu kendi idealinin muhafızı olarak görür.”¹⁴¹

¹⁴¹ Milliyet; 23 Şubat 1931.

“Cumhuriyet Halk Fırkası Programı”ndan (13 - 14 Mayıs 1931)

“Vatan müdafaası, millî vazifelerin en mukaddesidir. Fırka, askerliğin bütün vatandaşlara istisnasız tatbiki esasını kabul etmiştir. Türk ordusu her türlü siyasi düşünce ve tesirlerin üstündedir. Ordunun, kendisine verilen yüksek vazifeyi her an muvaffakiyetle yapabilecek kudrete sahip ve asrın gelişmelerine uygun vasıtalarla donatılmış olmasına ehemmiyet veririz. Devletin yüksek bünyesinin sarsılmaz temeli olan ve millî mefkûreyi, millî varlığı ve inkılabı koruyan ve kollayan Cumhuriyet ordusunun ve onun fedakâr ve kıymetli mensuplarının daima hürmet ve şeref mevkisinde tutulmasına özel olarak itina ederiz.”¹⁴²

“Türk Kuşu” Kurumunun Açılışında İnsan - Tabiat İlişkisi Üzerine Yapmış Olduğu Konuşmadan (3 Mayıs 1935)

“Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, kara ordumuzun yanında, donanmamızı kurarken hava filolarımızı da en son hava araçlarıyla düzenlemekten geri kalmadı. Şahıslarıyla onur duyduğumuz hava subaylarımız ve komutanlarımız yetişmiş bulunuyorlar. Pilotlarımız, her zaman ve herhâlde ulusun yüzünü ağartacak yüksek değerdedirler. Lakin arkadaşlar, bu kadarını yeter görmek doğru olmazdı. Hava işine, onun bütün dünyada aldığı önem derecesine göre genişlik vermek lazımdı. Bunu göz önünde tutan Cumhuriyet Hükûmeti, havacılığı bütün ulusun işlevi yapmak kararında idi. Türk, yurdun dağlarında, ormanlarında, ovalarında, denizlerinde, her bucağında nasıl bir bilgi ve kendine güvenle yürüyor, dolaşıyorsa yurdun gökyüzünde de aynı şekilde dolaşabilmelidir. Bu ise Türk’ü, çocukluğundan, vatan

¹⁴² ABE; C 25, s. 158. CHF Nizamnamesi ve Programı; TBMM Matbaası, Ankara, 1931, s. 29 - 39.

kuşlarıyla, vatan havası içinde yarışa alıştırmakla başlar... Türk çocuğu: Her işte olduğu gibi havacılıkta da en yüksek düzeyde, gökte, seni bekleyen yerini az zamanda dolduracaksın. Bundan gerçek dostlarımız sevinecek, Türk ulusu mutlu olacaktır.”¹⁴³

m. Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal ATATÜRK'ün El Yazılarından

Askerlik Vazifesi Hakkında

Vatandaşlar askerlik vazifesini, orduda ve donanmada ve bir de hava kuvvetlerinde (hava filosunda) yaparlar.

İnsanlar, henüz esaslı olarak şehirlerde oturmadıkları ve belirli topraklara bağlanmadıkları en eski zamanlarda, insan toplulukları, bir yerden diğer yere aileleriyle bütün vasıtalarıyla göç ederlerdi. Bu hâlde yaşayan kavimler, gerek bir yerde otururken ve gerek hareket hâlinde bulunurken kendilerini muhafaza için veya diğer bir kavmin üzerine atılırken hep birlikte silah kullanırlardı. Topluluğun her ferdi silahlı idi.

İşte fertleri silahlı olan bu topluluklar, aynı nizam altında ve bir başa tabi bir ordu hâlinde bulunurlardı. Böyle bir topluluğun her ferdi askerdi ve bütün ömrünce askerlik vazifesi yapıyordu. Bu devirde insanlar, hemen daimî surette hayatın icabına tabi olarak harp ile meşgul idiler. Zorunluluk ve ihtiyaçları böyle icap ettiriyordu. Her türlü geçimini ve hayatını temin için havası daha iyi, toprağı daha verimli yerler ararlardı. Bu sebeple bir bölgeden diğerine geçerlerdi, orada tesadüf ettikleriyle mücadeleye, muharebeye mecbur olurlardı.

İnsanlar toprağı bağlandıktan, kasabalar, şehirler ve hükûmetler oluşturdudan sonra ziraat, sanat, ticaret hayatına

¹⁴³ Ulus; 4 Mayıs 1935.

geçtikleri zaman bu işlerle uğraşan insanların tam olarak ellerinde silah bulundurmalarına imkân kalmadı. Hâlbuki, kendilerini ve topraklarını muhafaza ve varlıkları ve menfaatleri için birtakım maksadı, icabında, zorla elde etmek zorunluluğu vardı, işte bu vazifeyi görmek için topluluğun bir kısım insanların silahlı bir heyet, bir ordu hâlinde bulunması icap etti. Bu suretle başlı başına bir sınıf, askerlik sınıfı ortaya çıktı. Bu sınıf sayesinde genel heyetin, medeni sahalarda emniyetle çalışıp ilerleme ve ortaya çıkması mümkün oldu.

Bu devirde ordu, harp zamanında ve millet fertlerinin bir kısmından vücuda gelirdi. Bunun için kanunlar yapıldı. Bir harp olduğu zaman kanunun lüzum gösterdiği insanlar silahlarını kapar, toplanır ve muharebeye giderlerdi; daimî ordular yoktu. Bu zamandaki silahlar ve muharebe usulleri çok basit idi. Uzun boylu talim ve terbiyeye lüzum görülüyordu. Fakat barut icat olundu, silahlar mükemmelleşti, muharebe usulleri güçleşti; bundan sonra her gün çalışarak muharebeye hazırlanmak lazım geldi. Bunun üzerine, daimî ordular yapıldı. Bilim ilerledikçe silahlar da çoğaldı, gelişti.

Muharebe zamanı ve bilhassa barışta bütün milleti silah altına almak, milletin genel ve iktisadi faaliyetini sekteye uğratır; bu sebeple millet fertlerinin belirli bir yaşta olanları, barışta daimî orduyu vücuda getirir ve askerlik talimleri ve terbiyesiyle meşgul olur ve diğer belirli yaşta bulunan vatandaşlar da sefer olacağı zamanlar silah altına çağrılır. Herhâlde harbe giden vatandaşlardan başka memleket içinde de vatandaşlar kalmalıdır ki devletin genel hayatını tutmak, orduyu yaşatmak ve idame etmek mümkün olsun. Fakat icabında bütün milletin vatan ve istiklal uğrunda silaha sarılması esas olarak kabul olunmak lazımdır. Bunun için bütün vatandaşların askerlik vazifesini yaparak askerlik talim ve terbiyesini öğrenmesi lazımdır.

Hem bu ihtiyacı temin etmek ve hem de milletin iktisadi faaliyetine zarar vermemek için askerlik süreleri mümkün

olduğu kadar azaltılmıştır. Fakat zamanımızda askerlik maddi, fikrî o kadar çok kabiliyet istemektedir ki barışta silah altında geçirilecek az zamanda bunların elde edilmesi güçtür. Bunun için vatandaşların henüz okullarda iken askerlik hizmetini kolaylaştıracak birtakım şeyleri öğrenmeleri, idman etmeleri lazımdır. Millî his, vatan sevgisi ve devlet fikri ise vatandaşların ana kucağından, aile ocağından başlayarak alacakları en esaslı terbiye ve bilgilerdir.¹⁴⁴

Modern Bir Ordu Teşkilatı Hakkında

“Orduda asli sınıf piyadedir. Piyadesiz muharebe yapılamaz çünkü piyade taarruz eder, kazanır ve kazandığını muhafaza da edebilir; hâlbuki makineli silahlar, motorlu araçlar, tanklar vs. bu görevlerin ikisini birden yalnız başına, piyadesiz yapamazlar. Bununla beraber piyade, süvarisiz, topçusuz vesair silahlar ve araçlar olmaksızın bir ordu vücuda getiremez.

Ordu, sevk ve idare noktasından ve bir de muharebe noktasından küçük büyük birtakım birliklere ayrılır. Bu birlikleri sırasıyla sayalım:

Takımlardan mürekkep bölük, bölüklerden mürekkep tabur, taburlardan mürekkep alay.

Süvari, topçu vesair sınıflarda da aynı birlikler vardır.

Piyade, süvari, topçu vs. ile yardımcı sınıflardan teşkil olunan birlik, tümendir. Ondandır sonra kolordu gelir, üç tümendir; icabında daha fazla tümenli de olur. En büyük birlik ordudur.

Bir memleketin kuvvetine ve muharebe cephesinin adet ve vaziyetlerine göre ordular oluşturulur. Her birliğin komutanı vardır: Bölük komutanı, tabur komutanı, alay komutanı vs... Bütün seferî orduları idare eden komutana başkomutan denir.

¹⁴⁴ Afet İnan; Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal ATATÜRK'ün El Yazıları, TTK Yayınları, Ankara, 1969, s. 110 - 111.

Tümen ve ondan daha büyük birliklerin kurmayları vardır; ordunun teşkili, talim ve terbiyesi ve harp işleriyle uğraşır. Ordunun levazım ve teçhizatını, Millî Savunma Bakanlığı hazırlar.

Barışta, başkomutanlığı cumhurbaşkanı temsil eder. Fakat, fiilen başkomutanlık vazifesini cumhurbaşkanını temsilen genelkurmay başkanı ifa eder.

Barışta, ordu komutanları da ordu müfettişi ismini alırlar.¹⁴⁵

Komutanlık Hakkında

Komutanlık çok önemlidir. Bir ordu, gerçek bir komutanın emri altında, kendinden büyük kuvvetleri mağlup edebilir. Aynı ordu herhangi bir komutanın emri altında sebepsiz mağlup olabilir. Mağlup bir ordu, muktedir bir komutanın emri altında muzaffer ve galip olabilir. Büyük komutanlar, pek çok defa başkasının hükmü altına girmiş ve yıkıma yüz tutmuş milletlerin harp kuvvetlerine yeniden bir canlılık vermeye muvaffak olmuşlardır. Çok defa bir büyük komutanın ölmesiyle veya ordu üzerinden çekilmesiyle milletlerin askerî şerefine dahi yavaş yavaş kaybolduğu görülmüştür. Mükemmel bir komutanı vücuda getiren şey mükemmel ahlakıdır.¹⁴⁶

Komutanların Genel Özellikleri Hakkında

Komutan olan kişi, tehlike zamanlarında askerleri kendi iradesine uygun şekilde idareye mecburdur. Bu yolla insanlara beğenilmekten ziyade onlara emir ve hüküm vermeye eğilimli bir yaradılış ve tabiata sahiptir. Başkalarına emir ve hükmetmek, karar sahibi olmaya bağlıdır. Kararlılıkla yapılan bir iddia veya teklif nadiren itiraza uğrar. İnsanlar, arkasından gidecekleri adamın hakikaten kendilerine amir

¹⁴⁵ age.; s. 111 - 112.

¹⁴⁶ age.; s. 112.

olmasını isterler; ancak bu takdirde, kendi selametleri için emniyet duyabilirler. Kuvvetli bir kararlılık için nefse güven şarttır.

Mesuliyeti üstlenmek cesaret ve hevesi komutana en çok lazım olan özelliktir; bu, pek nadirdir. Birçok insan, mesuliyeti başkalarına ait bildikleri zaman düşünmeden en fena tehlikelere atılırlar; mesuliyet kendilerine yükletildiği anda tereddütlü ve çekingen olurlar. Çünkü, mesuliyeti üstlenmek, felaketli zamanlarda kabahatli olmak demektir.

Mesuliyetten korkmak kalbin gizli bir hâlidir. Hâlbuki, bir komutan ancak mesuliyeti üstlenmek cesareti sayesinde büyük işler görebilir. Çünkü tecrübe veya bilgi noktasını tamamlayacak yardımcıları daima bulunabilir. Mesuliyeti üstlenmek cesareti komutana bir asalet veren yüksek kalplilikten doğar. Bu haslet kibirli olmamak şartıyla komutanı herkese üstün kılar.

Komutan olan kişinin insan tanıması gerekir. Çünkü ordu cansız bir alet değildir, insanların kıymetleri, mizaçlarına ve hislerine göre değişir.

Cesaret ve şecaat, her askere lazımdır. Fakat komutan büyük adamlara özgü yaradılıştadır ve nadir bir cesarete sahip bulunmalıdır. Bu nevi cesaretin sahibi, onun mevcudiyetinden haberdar olmaz; ölümden korkmamak hâli kendisinde o kadar doğaldır ki en şiddetli bir tehlike zamanında herkes az çok bir şaşkınlıkla iş gördüğü hâlde onun fikrinde daha ziyade kuvvet ve icat gücü oluştuğu hayretle görülür...

Komutan olanlar için daha birçok güzel huy sayılabilir. Fakat büyük komutanlara birtakım kusurlar da atfolunur. Mesela, merhametsizlik. Yüz binlerce insanın dövüştüğü muharebe meydanları her türlü felaket ve sefalet yeri olabilir. Ortalık cesetlerle dolar, kan deryası hâline gelir; böyle manzaralar karşısında herhangi bir insan acıma ve

merhamete gelir, ürker. Burada da komutanı koruyacak, kişisel özellikleridir. Buna merhametsizlik diyorlar. Hâlbuki, bu, lüzumlu bir katılıktır.

Bir komutanda bulunması lazım özellikler göz önüne getirilince her millette büyük komutanların nadir olarak yetiştiğinin sebebi kolay anlaşılır.

Vatandaş bilmelidir ki ordu ne kadar mühim ise onun başına geçirilecek olan millî başkomutan da başarı için en aşağı o kadar önemlidir.¹⁴⁷

Hava Filoları Hakkında

Uçaklardan oluşan hava filoları, ordu teşkilatında olduğu gibi birliklerden oluşur. Uçaklarda, makinalı tüfek, her cins bombalar kullanılır. Uçak filolarının önemi büyüktür. Vatandaşlar, uçak filolarında muhtelif hizmetler görürler. Fakat pilot ve rasit olarak hizmet için ayrıca ve özel olarak yetiştirilmek lazımdır.¹⁴⁸

Donanma Hakkında

Donanma deniz kuvvetleridir. Zırhlılar, kruvazörler. torpido muhripleri, torpidolar ve torpil kullanan denizaltı gemileri gibi muhtelif cins gemilerden teşekkül eder; esaslı silahı büyük toplardır, deniz uçakları ve bunlar için de özel gemiler vardır.

Gerek hava filoları, gerek donanma, Genelkurmayın emrindedir. Bugün kara, deniz ve hava kuvvetleri hepsi birden ordu kavramı içinde düşünülebilir.¹⁴⁹

¹⁴⁷ age.; s. 112 - 113

¹⁴⁸ age.; s. 114.

¹⁴⁹ age.; s. 114.

Ordu Kuvvet ve Teşkilatındaki Ekonomik Faktörler Hakkında

Ordunun iâşesi ve bundan başka bilim ve tekniğin her türlü düşüncelerine uygun olarak yapılan silahlar ve muharebe malzeme ve araçları memleketin ekonomisiyle ilgilidir. Ordunun saydığımız ihtiyaçlarını memleket içinde hazırlamak esas olmalıdır; her zaman, ordunun, muhtaç olduğu silah mühimmat vesairesini dışarıdan satın alarak temin etmek mümkün olmayabilir.

Teknik araçlara sahip olmayan bir ordu ile teknik araçlara sahip olan ordulara karşı muharebe etmek imkânı hemen hemen kalmamıştır. Bu sebeple ordu oluşumunda yeni araçlar ve silahlar mutlaka dikkate alınmalıdır. Bu bir mecburiyettir. Memleketin iktisat ve sanat vaziyeti ne kadar müsait ise muharebede o kadar başarılı olunur. Bundan dolayı harp yalnız cephelerde muharebe eden askerlerin faaliyeti demek değildir. Bir memlekette, bütün vatandaşların her türlü çalışma ve faaliyeti demektir. Barış zamanında da bu genel faaliyetin ortak hedefe yönlendirilmesi önemlidir. Ortak hedef, istiklalin sağlamlığını temindir.¹⁵⁰

Ordu Hayatı Hakkında

Ordunun özel hayatı vardır. Orada tamamen belli olmuş esaslar ve şartlar içinde yaşanır. Bu şartlardan önemlilerini sayalım:

Askerlik vazifesini yapmakta, istekle ölüme hazır bulunmak askerliğin en ciddi göstergesidir. Genel olarak hayat fedakârlığı her insana sırasıyla gelebilir. Fakat bu, nihayet manevi bir vazife olarak düşünülür. Askerlikten başka hiçbir iş yoktur ki öldürmek ve dolayısıyla da ölmeye razı ve

¹⁵⁰ age.; s. 114.

hazır bulunmak vazifenin aslını ve konusunu teşkil etsin. Gerçek harp sanatı, düşmanı yok etmek amacını takip eder. Bu böyle olunca harp sanatı sahiplerinin, kendilerinin yok edilmesini göze almış olması lazımdır. Bu düşüncedir ki askere bir hususilik, ciddilik, yükseklik, kutsilik verir.

Ordu, aynı amaca çalışan birçok insanın birliğidir. Bu insanların birbirine karşı bağları vardır. Bu bağa arkadaşlık denir. Büyük - küçük, ast - üst, her askerin birbirine karşı arkadaşlık vazifeleri vardır. Mesela: Üstler astlarına bakarlar onları yetiştirirler. Astlar dahi üstlerine bilerek ve isteyerek itaat ederler. Genellikle, birbirlerine sevgi ve güven, arkadaşlığın en büyük iki icabıdır.

Emretmek ve itaat etmek ordunun önemli ayırt edici özelliğidir. Bunların ikisi de güçtür. Ancak bu güçlük ne kadar akıl ve anlayışla emredilir ve ne kadar bilgi ve itimatla itaat edilirse o kadar kolaylaşır. İnsanları bir amaç için birleştirmek, amacın özelliğine göre bir nevi zorlama ister. Bu, insanların tabiatı gereğidir. İtaat ve kendini teslim derecesi ordunun kıymet ölçüsü sayılır. Kendini teslim ne kadar kökleşirse o kadar iyidir. İtaat ve kendini teslimin doğal âdet hâline gelmesi lazımdır. Ancak bu takdirde ordu tehlike zamanında vazifesini ifa edebilir.

Üniforma, askerlik mesuliyetini, arkadaşlığı ve kendini teslimi hatırlatan dış alamettir

Hayatındaki özellikleri söylediğimiz ordu, aynı zamanda milletin bir parçasıdır. Şüphesiz bizim bahsettiğimiz ordu, gerçek millî ordudur. Memleket ve millî gaye ile alakası olmayacak olan ücretli askerlerden meydana gelen ordu, hatta gönüllü askerlerden oluşan ordu bizce muteber değildir ve söz konusu değildir.

Millî ordu millet birliğinin ve devlet varlığının en göze çarpan örneğidir. Ordu, dışarıya karşı devletin varlığını temin eder ve gerektiğinde içeride büyük asayişsizliği ortadan

kaldırır. Her ferdin, devlet içinde yerine girmek vazifesi ve her ferdin devlet için mesuliyeti, ordu hayatında fiilen aşikâr bir surette görülür. Ordu, cumhuriyet aleyhine teşebbüslere karşı devlet ve hükûmetin irade ve kuvvetini gösterir. Bu suretle herkesi devlet düzeninden, devlet emniyetinden hissedar kılmak görevini yapar. Devlet ve hükûmet gibi ordu dahi kendisi için bir varlık değil, belki milletin yaşamak ve var olmak iradesinin bir şeklidir. Ordunun devlete karşı birinci vazifesi azami kudret ve kabiliyete sahip olmaya çalışmaktır. Devletin şevket ve şerefi bununla yükselir.¹⁵¹

Ordu Lüzumu Hakkında

Zamanımızda ordular büyüdü, muharebe silah ve vasıtaları çeşitlendi, çoğaldı; fevkalade masraflara ve fedakârlığa sebep oluyor. Bir de insanların birbirleriyle muharebe ederek boğazlaşması, birbirlerinin kanını dökmesi caiz mi?

İşte bu ve bunun gibi birtakım değerlendirmelerle orduların sınırlandırılması ve nihayet orduların büsbütün kaldırılmasından, genellikle bahis olunmaktadır. Bunu iştirsiniz ve daima işiteceksiniz. Bu fikir çok insancıldır. Bu fikrin dünyada uygulandığını görmek cidden arzu edilir; fakat mümkün değildir. Bu imkân, daima bir parlak ideal olarak kalacaktır.

Bu yolda bir teklifi, ilk 1800 tarihlerinde Napolyon, Avusturya ve Prusya sefirlerine teklif etmişti. Avusturya sefirinin cevabı şu idi: “Böyle bir şey Avusturya Devleti’nin canına minnettir. Lakin sıkıntı, bu konuda Berlin kabinesini ikna etmektedir”. İşte, mesele ilelebet bu noktada kalacaktır. Her devlet, diğer devletin birinci adımı atmasını isteyecektir. Her devlet diğerlerinden şüphelenecektir ve hiçbirisi bu ilk adımı atmayacaktır; bilakis her biri mümkün olduğu kadar silahını daha keskin tutmaya çalışacaktır. Çünkü ilk adımı

¹⁵¹ age.; s. 115 - 116.

atacak olan devlet derhâl kuvvetini, nüfuzunu, reyini, konumunu kaybedecektir; hiçbir heyet, mesela “Cemiyeti Akvam Meclisi” bunun böyle olmasına mani olmayacaktır. Dünyanın düzenini, asayişini ve dengesini kuran ve tutan, kuvvettir; nitekim bir devlet içinde de keyfiyet böyledir. Bir millet ne kadar medeni olursa olsun düzen ve asayişin temini için polis, jandarma ve hatta ordu mevcudiyetinden bağımsız olamaz. Tabiat insanları böyle yaratmıştır.

Bundan başka dünya yüzünde mevcut devletler muharebelerle meydana gelmiştir. Muharebe vasıtasına sahip olmayan veya muharebe vasıtası zayıf olan milletler, güçlülerin aczi, haraç vericisi, esiri olmuşlardır.

Devletlerin silah sınırlandırmaları ve milletlerin orduların lağvından bahsettiklerini işittiğimiz hâlde, aynı devlet ve milletlerin esaretleri altında bulundurdıkları mazlum milletlerin serbest bırakılacaklarından bahsettiklerini işitmiyoruz. Herhâlde, sağlam bir devlet hayatı için ordunun lüzumuna delil aramak lüzumsuzdur. Etrafındaki devletler silahlı oldukça, hayır, dünya yüzünde bir tek silahlı devlet bulundukça vazifesini bilen bir devlet bütün antlaşmalara rağmen ve bütün antlaşmalarla beraber kendi emniyetini her şeyden evvel kendi kuvvetine dayandırır.

Yalnız elinde kılıç olduğu hâlde istiklalini her anda müdafaaya amade bulunan bir millet emin olabilir.

Milletlerin, bütün özelliklerini unutarak ve karşılıklı menfaatlerini makul bir surette uydurarak bütün dünya yüzünde hakikaten insani bir tek camia teşkil edebileceklerini düşünmesi tatlı bir düşüncedir. Bu düşünce uygulanabildiği takdirde dahi bu muazzam camia içinde düzen ve sükûnu, hak ve adaleti tesis edecek teşkilat ve bu teşkilatın dayanacağı bir kuvvetin vücudu lazımdır.

Bu teşkilat, mesela böyle olabilir: Bütün dünya sakinlerinin farz edelim ki aynı haklar ve şartlar içinde seçilecek temsilcileri bir arada toplanacaklar, bir meclis

kuracaklar, bunlar bütün dünyaya şamil bir hükûmet teşkil edecekler. Bu hükûmet bütün dünyayı ve insanlığı idare edecek !

Burada bir noktayı tahlil etmek lazımdır; müşterek hükûmet, müşterek meclisin doğal olarak çoğunluğu tarafından oluşturulacaktır. Acaba bu çoğunluk hangi milletlerin temsilcileri tarafından meydana getirilebilir?

Nispeten geri kalmış milletlerin temsilcileri sayıca çok olsa dahi ileri gitmiş milletler temsilcilerinin entrikalarından korunabilme becerisini gösterebilecekler midir? Aksi takdirde bütün beşeriyetin birkaç milletin idaresi altına düşmesi tehlikesi yok mudur? Bu milletlerin hakikaten bütün insanlığı fikrî ve iktisadi aynı hayat seviyesine getirmeye çalışacaklarına emniyet olunabilir mi? Bazı milletlerin bütün dünyayı ve birçok milleti kendi lehlerine istismar etmelerine mâni olunabilecek mi? İnsanların eşitlik anlayışı ve adalet hislerinin mahiyet ve derecesi bu konuda kalplere emniyet verebilir mi?

Bu endişelere kapılmanın ne dereceye kadar haklı olduğunu anlamak için milletlerin birbirlerine karşı, özellikle bazı milletlerin birçok millete karşı bugün takındıkları tavırlara, uyguladıkları davranışlara bakmak yeterlidir. Bu tavır ve davranışları doğuran hisler, fikirler, düşünceler, huylar değişecek mi? Ne vakit değişecek? Niçin değişecek ve nasıl değişecek?

İnsanlık tarihinin birbirinin üzerine yığılan sonsuz hadiseleri bu sorulara olumlu cevap vermek yetkisini henüz doğurmamıştır. En yüksek medeniyet sahibi olmuş olan kavimler en ilkel kavimlerden daha az mı tahripkâr ve hunhar oldular?

Mesela, Hindistan'ı, Mısır'ı, Tunus'u ve Cezayir'i aşağı yukarı yüz seneden beri pençelerinde tutanların bu memleketler halkının siyasi, fikrî, iktisadi kültürlerini kendi kültürleri derecesine yükseltmeyi bir an düşündüklerine dair

herhangi bir emare ve eser görölmüş müdür? Hayır. Fakat aksi, yani bu insanları hayvanlaştırmak, uyuşturmak, kendi menfaatlerine gözleri kapalı köleler hâline getirmek için ne yapmak mümkünse hepsini yapmaktan geri kalmadıklarına bütün insanlık şahittir.

Herhâlde, Türk vatandaşı kesin olarak bilmelidir ki bir milletin insanlık ve medeniyet âleminde yükselmesi ve muvaffak olması yalnız ve ancak kendi kuvvetine dayanarak hürriyet ve istiklalini saklı bulundurmasıyla mümkündür. Bunun başka çare ve vasıtası yoktur. Ordu istemeyen ve ordunun yüklediği maddi, manevi fedakârlığı göze alamayan bir millet, esaret zincirini kendi eliyle boynuna geçirir.¹⁵²

Harp İdaresi ve Siyaset Hakkında

Harp idaresiyle siyaset ve siyaset ile harp idaresi, bunların ikisi birdir. Siyaset dediğimiz zaman, yalnız dış siyaseti düşünmüyoruz. Bundan başka iç siyaseti, iktisadi siyaseti de düşünüyoruz. Her türlü siyaset sahnesi Millet Meclisidir. Her türlü siyasetin uygulama ve icra vasıtası hükûmettir.

Harp idaresiyle siyasetin faaliyet sahaları arasında bir hudut çizmek istenirse denilebilir ki dış siyaset harbin idaresinden önce gelir. İç siyaset ile iktisadi siyaset harbin idaresine tabidir. Bu fikri iyice kavrayabilmek için harbin doğası hakkında, hiç olmazsa kısa bir değerlendirmeye lüzum vardır. Harp, düşmanı bizim, arzumuzu kabule (icraya) zorlamak için yapılan şiddetli bir fiildir. Bu fiilin hedefi, düşmanı müdafaadan aciz bırakmaktır. Bu da düşmanın bütün maddi ve manevi kuvvetlerini kırarak, ezerek onu yere sermekle mümkün olur. Ancak bu hâlde, düşman devlet barışa zorlanır veyahut düşman millet teslim olur. Harbin doğasının gereği budur. Harbi idare edenler, harp fiilinin hedefini

¹⁵² age.; s. 116 - 118.

gerçekleştireceği dakikaya kadar düşman hakkında tabiatıyla hiçbir türlü iyilik düşünemez. Harp gibi tehlikeli işlerde, iyilik yüzünden doğacak hatalar en fena hatalardır. Harbi idare edenler bu suça düşmemek isterlerse memleket ve milletin maddi ve manevi bütün kuvvetlerini, hiçbir yalancı vaade kulak vermeksizin ciddi ve radikal bir surette düşman aleyhine tevcih ve tatbik ederler.

Siyaset, harbin tabiatıyla bedeli mümkün olmayan fikirler ve tesirlere asla kapılmamalıdır. Kapıldığı takdirde harp üzerinde ve harbin neticesi üzerinde zararlı olur, öldüren olur. Bu sebeple doğrudan doğruya siyaseti idare eden hükûmet adamının harbin tabiatı ve sureti idaresi hakkında tamam bilgisi olmak lazımdır. Bu hükûmet adamının, harbi idare eden komutanla her konuda aynı fikirde bulunması, anlaşmış olması şarttır.

Bu anlaşma eksik olursa zorluk başlar ve zarar meydana gelmesi muhakkak olur.

Genel siyaset ile harp idaresi bir şahısta birleştiği zaman, durum en müsait olur. Buna tarihte örnekler vardır. İskender, Büyük Frederik, Napolyon ve Timur aynı zamanda hem başkomutan hem de siyasi kuvvetin reisi idiler. Anibal böyle değildi. O, yalnız başkumandan idi. Siyaseti idare eden Kartaca Hükûmeti idi. Kartaca Hükûmeti takip ettiği siyasetle Anibal'ı ve ordusunu zor durumda bıraktı. Bıraktı ama bunun neticesi Kartaca Devleti'nin yıkılışı oldu.

Gazi Mustafa Kemal de hem başkomutan ve aynı zamanda siyasi kuvvetin reisi idi. Bunun böyle olmasında ne kadar isabet bulunduğu neticelerle meydana çıkmıştır. Gazi Mustafa Kemal, Büyük Millet Meclisinin kendisine kanunla verdiği geniş yetkiyi hiçbir değerlendirme ve etkiye bakmaksızın son derecede tatbik sayesinde başarılı olmuştur. Vatandaşlardan, fevkalade fedakârlık istedi. O zamanki hükûmeti her türlü zayıf ve endişeli fikirlerden ve

teşebbüslerden men etti. Mecliste meydana gelen muhalefet partisinin, harp ve mukavemet aleyhindeki fikir cereyanlarını durdurdu.

İtilaf devletlerinin aldatıcı vaatlerine önem vermedi. Denilebilir ki Mustafa Kemal'in sahip olduğu sıfat ve yetkisinden mahrum başka herhangi bir komutanın maruz kalınmış olan zorlukları, özellikle iç siyasetin uğursuz cereyanlarını yenebilmesi şüpheli idi. Almanlar kendi mağlubiyetlerini meclislerindeki muhalif politika cereyanlarına ve hükûmetlerinin bu politika cereyanına kapılarak ordu komutanlığı ile hemfikir yürümemiş olmalarına atfederler. Düşünmelidir ki Alman ordularının başında Alman imparatoru bulunuyordu. Demek ki imparator dahi olsa yalnız devlet reisinin başkomutan mevkisinde bulunması düşünülen fenalıkları ve felaketleri bertaraf etmeye yeterli değildir. Mesele başkomutan olan kişinin bir defa bizzat komutan denilen adam olması, orduya vasıtasız komuta ederek yalnız gölge etmemesi ve bir de hakkıyla siyasi kuvvet ve teşkilata liyakatıyla, ihatasıyla hâkim olabilmesi lazımdır. Komutan makamına getirilen kişinin bilmesi ve icap edenlere anlatabilmesi lazım olan hakikat şudur:

Harp gibi olağanüstü bir mesele, nutuklarla ve çoğunluk kararıyla hallolunmaz, demir ve kan ile hallolunur. Bir de komutanın gözü önünde tutacağı tek amaç, milleti ve onun istiklalidir. Bu maksattan sonra ve başka ne gelirse hepsi ikinci derecededir. Yalnız başkomutan için değil, hükûmet ricali ve millet temsilcileri ve her vatandaş için milletin hayatını ve istiklalini teminden başka zaten bir vazife düşünülebilir mi?

Bu konuyu bitirebilmek için şunu da söylemek gerekir. Harbe, yalnız ve ancak milletin hayat ve istiklali ve memleketin korunması, yalnız bu necip ve yüksek menfaatler uğrunda katlanılır. Harpten önce gelen siyasetin bu çok nazik hâl ve mecburiyeti ihtisas ve idrak etmesi ve

tam zamanında kalemi kılıçla değiştirmesi hayati bir meseledir. Harp, milletin bütün varlığı ile icrasını zorunlu kıldığına göre harbe katılanların tamamı, ona kurban olacakların tamamı, netice itibarıyla bütün milletin onu uygun bulması gerekir. Harp, millet harbi olmalıdır.

Harbe girmek için sebepler hakikaten büyük ve kuvvetli olmalıdır. Harp, bütün milletin bütün mevcudiyetini sarabilmelidir. Harpten önce gelen buhran şiddetli olmalıdır. Ancak bu takdirde harp, kendi tabiatına yaklaşır; harbin hedefiyle siyasetin amacı birleşir. Artık harp, siyasi şeklini kaybeder. Bundan sonra siyasetin görevi yalnız harbe hizmet olur.¹⁵³

Ordu Okuldur

Milleti okutmak ve terbiye etmek için Millî Eğitim Bakanlığımız üzerine düşen görevi büyük gayret, dikkat ve çalışkanlıkla yerine getirmektedir. Memleketin her tarafında ışık ocakları, memleket evladının beyinlerini aydınlatmaya çalışmaktadır. Bütün bu ocakların yanında asker ocağı da aynı vazifeyi görmektedir. Asker ocağı, teşkilatıyla millet ve hükmetin güvenine sahip, bilim ve ahlakça yüksek, fedakârlık fikirleri ve özellikleri ile mümtaz, vazife aşkıyla dolu subay heyetlerinden meydana gelen talim heyetleriyle milletin yetişmiş gençlerini yalnız askerlik konusunda değil irfan konusunda da eğitim ve öğretime alan bir okul, bir terbiye ocağıdır. Bu ocakta vatandaşlar, eşitliği öğrenirler; cesaret ve teşebbüs fikirlerini geliştirirler. Bu ocakta bütün vatandaşlar hep aynı toprağın evladı olduklarını en iyi duyarlar. Bütün vatandaşların millet ve memlekete faydalı ve hizmet etme gereği orada en iyi anlaşılır. Vatandaşlar milletin kıymetli, kudretli ve yüksek medeniyetli olabilmek için yegâne muhafızın ordu olduğunu ve bu milleti dünya karşısında saygıya layık bir seviyede tutan yegâne vasitanın ordu bulunduğunu en iyi ordu içinde öğrenir.

¹⁵³ age.; s. 119 - 121.

Japonya ancak arlıkta Ruslara karşı kazandığı zaferle medeniyetini Avrupalılara tasdik ettirebilmişti. Bağımsızlık zaferimiz olmasaydı milletimizin maddi ve bilhassa manevi mevcudiyeti bugün tarihe karışmış olacaktı.

Bir milletin yükselmesi için ilim, sanat, fikrî ve iktisadi ilerlemeler ne derecede önemli ise ordu da bu öneme paralel ehemmiyette tanınmalıdır. Mazide nice yüksek medeniyetler görölmüştür ki muhafaza ve müdafaasında kusur edildiği için istilalar altında çiğnenmiş ve yıkılmıştır. Bir yenilgiden sonra, ordunun kıymet ve lüzumu kolay anlaşılır. Mağlubiyetten ders alan böyle bir millet, dört elle orduya sarılır. Fakat ordunun önemini anlamak için mağlubiyet tecrübesi geçirmeyi beklememelidir. Bir millet için takdire şayan olan şudur ki galibiyetten sonra hiç gurur göstermeyerek ve düşmanı hakir görmeyerek ordusunun mükemmeliyetine çalışır ve çocuklarını askerlik vazifesini fedakârlıkla yapabilecek yüksek his ve kabiliyette yetiştirir.¹⁵⁴

¹⁵⁴ age.; s. 120 - 121.

2. ATATÜRK'ÜN ASKER VE ASKERLİK MESLEĞİYLE İLGİLİ SÖZLERİNDEN ÇIKARILABİLECEK VECİZELER

“ATATÜRK'ün Not Defteri”nden

“Her subay bir komutandır. Neyi bilmesi lazımdır? İnsanın doğasını.”¹⁵⁵

“ATATÜRK'ün Not Defteri”nden

“Komutanlık çare aramaktan ibarettir. Bunu da harp tarihi öğretir.”¹⁵⁶

Mustafa Kemal'in Cumalı Karargâhı'ndaki Askerî Manevra Sonrasında Ali Rıza Paşa Adına Kaleme Aldığı “Genel Eleştiri” (Eylül 1909)

“Askerî doktorlar, yalnız şehirlerdeki büyük hastanelerin koşuşlarında değil, muharebe meydanında da vazife yapmakla mükellef olduklarını bilmeli ve ona göre gerekli hususları barış zamanında öğrenmiş bulunmalıdır.”¹⁵⁷

“Takımın Muharebe Eğitimi” Adlı Eserinden

“Savaşta kesin sonuç, ancak meydan muharebesiyle elde edilir.”

“Genç subaylarımızın birliklerinin daha büyük kısımlar içindeki muharebe eğitimleriyle eğitim alanlarında yetiştirilmesine ihtiyaç vardır.”¹⁵⁸

¹⁵⁵ ATATÜRK'ün Not Defterleri-V; Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2005, s. 27, 38.

¹⁵⁶ ATATÜRK'ün Not Defterleri-II; Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2004, s. 15.

¹⁵⁷ Sadi Borak; ATATÜRK'ün Resmî Yayınları Girmemiş Söylev Demeç Yazışma ve Söyleşileri, Kırmızı Beyaz Yayınları, İstanbul 2004, s. 364 - 365.

¹⁵⁸ Mustafa Kemal; Takımın Muharebe Eğitimi, s. 9 - 10.

“Taktik Tatbikat Gezisi 1” Adlı Eserinden

“Komutan, her türlü olasılığı ve bu olasılıklara göre ortaya çıkması muhtemel durumları ve her duruma göre yapılması gerekenleri fikren planlar.”

“Komutan, içinde bulunulan durumu anlayabilecek kapasite ve yeterlikte olmak ve kendi düşüncesine göre hüküm ve karar verebilmek zorundadır.”

“En doğru bilgiler ve deneyimler ise yeterli olgunluğa erişmiş sağlam kafaların savaş alanında kazanacakları tecrübelerle ortaya çıkar.”¹⁵⁹

Derne (Trablusgarp)’den Selanik’teki Salih (Bozok)’a Yazdığı Mektuptan (8/9 Mayıs 1912)

“...Ben askerliğin her şeyinden çok sanatkârlığını severim.”¹⁶⁰

“Bölüğün Muharebe Eğitimi” Adlı Eserinden

“Piyade ile topçu kesin olarak birbirine bağımlıdır. Muharebede ikisi de düşmana karşı ateş üstünlüğü sağlamada ortak hedef gözetirler. Bundan dolayı bu iki sınıfın muharebede karşılıklı yardımlaşmaları pek sıkı ve mükemmel olmalıdır.”¹⁶¹

“Taarruz, savunmaya oranla daha uzun bir eğitim ve öğretim gerektirir. Çünkü taarruzda ast birlik komutanlarına bırakılan görevler daima değişken ve bazen de çok karışıktır. Savunmada böyle değildir, ast birlik komutanlarına düşen görevler nispeten daha basittir.”¹⁶²

¹⁵⁹ Mustafa Kemal; Taktik Tatbikat Gezisi 1, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s. 29 - 31.

¹⁶⁰ Salih Bozok - Cemil S. Bozok; Hep ATATÜRK’ün Yanında, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1985, s. 164 - 165.

¹⁶¹ Mustafa Kemal; Bölüğün Muharebe Eğitimi, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009, s. 13 - 16.

¹⁶² age.; s. 26 - 27.

“Kıta komutanı vasıta seçiminde kendi yetkilerinin sınırsız olmadığını bilmelidir. Bu amacın sağlanması için ast komutanlarını çabuk karar vermeye zorlayacak muharebe durumları yaratılmalıdır.”

“Astlar sonradan gelen emirleri yerine getirirken tehlike gördüklerinde cesaretle alacakları kararlarla muharebenin sonucunu kendi lehlerine değiştirebilirler.”¹⁶³

“Taktik Meselesinin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler” Adlı Eserinden

“Amacı belli ve kesin olan, onu elde etmek için bütün kuvvetini kullanan kimse; düşmanın amaç ve önlemlerine göre harekâtını kararlaştırmaya çalışan kimseden manen üstündür.”

“Düşmanın mümkün olan planlarını ortaya çıkarmak için en iyi yöntem, kendini düşmanın yerine koymak ve onun bakış açısından meseleyi çözmektir.”

“Yarım kararlar, eksik önlemler her zaman tehlikelidir.”

“Amacı tam olarak belirlemeden muharebe yapılmaz. Muharebe sırasında da amacı göz önünden asla uzak tutmamak gerekir.”¹⁶⁴

“İyi yetişmiş astlarla iş görüldüğü zaman, onlara sadece elde edilmesi istenen maksadı söylemek ve uygulamada alınacak önlemleri onlara bırakmak yeterlidir.”

“Astı rahat bir şekilde harekette serbest bırakmak ya emirdeki maksadı kaybettirir ya da bütün sorumluluğu asta yüklemekten başka bir şeye yaramaz. Hâlbuki, “Bir birlik

¹⁶³ age.; s. 50 - 51.

¹⁶⁴ Mustafa Kemal; Taktik Meselesinin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s. 7 - 8 - 9 - 10 - 12.

komutanının birinci görevi, gerekli emirleri vermek ve işlerin oluşunu tesadüfe bırakmamaktır.”¹⁶⁵

“Askerî Talim ve Terbiye Hakkında Görüşler” Adlı Eserinden

“Harpte disiplinin yerini cesaret benzeri unsurlar tutamaz. Barış zamanında güzel talim ve terbiye görmüş ve bu sayede mükemmel bir askerî disipline ve düzene alıştırmış olan bir birlik ne zaman olursa olsun bir hücumla başa çıkabilir.”¹⁶⁶

“Bir askerî birlik ile iş yapmak isterseniz o birliği oluşturan askerleri birer birer hazırlayınız. Çünkü her durum karşısında idaresi mümkün askerî birlik ancak münferit talim ve terbiye sayesinde meydana getirilebilir.”

“Komutanlık eden subayın tavır ve hareketi, askerin güveni, itaati, disiplini ve bütün ruhi durumu ve bedensel gayreti üzerinden büyük bir etki yapar. Fakat bu güzel tesirleri meydana getirebilmek için insanlara komuta eden, onları harekete geçiren, onları bedenlen yetiştiren, besleyen, giydiren, iskân eden subayın, insanı anatomik açıdan tanıması gereklidir.”

“Subayların ruhları, kalpleri terbiye etmek ve süslemekle, istek ve duygulara etkili ve hâkim olmakla yükümlü oldukları için ruhsal ve toplumsal terbiye almaları, insanı psikolojik ve sosyolojik açıdan dahi tanımları istenir.”

“Subay ve askerlerimizin muharebe meydanlarında gösterdikleri yiğitlik, her millet ve her ordu için gıpta edicidir. Lakin ölüm karşısında titremeden düşmanına saldıran kahramanların bu hareketlerinin vatan için millet için daha faydalı, daha parlak neticelerle taçlandırılmasını arzu

¹⁶⁵ age.; 2011, s. 14.

¹⁶⁶ Mustafa Kemal; Askerî Talim ve Terbiye Hakkında Görüşler, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s. 7.

ediyorsak her komutan ve her subay, maiyetinin talim ve terbiyesiyle meşgul olmalıdır.”¹⁶⁷

“Asker vatanseverlik duygusunu anasının sütüyle emmelidir!”

“Ordu, bütün akıl ve beden gücüyle “vatan savunması” duygusuyla yetişmiş gençlerden oluşursa ancak öyle bir orduda her komutan, her subay, her asker memleketinin genişlemesi, olgunlaşması ve başarılarından başka bir his ve fikirle duygulanamaz!”¹⁶⁸

“Subay ve Komutan ile Konuşmalar” Adlı Eserinden

“Bir birlik ve özellikle subaylar, ancak iyi örnek olacak kılavuzlarla yetiştirilir.”¹⁶⁹

“Ordunun kurtuluşunu vicdanen düşünenler, ikiyüzlü olmayan ahlak sahibi namuslulardır. Mükemmel ahlaka sahip olanlar, barışın ve düzenin bozulmadığı zamanlarda, ilgiyi çekmekten fazlasıyla kaçınacak şekilde güzel şeyler söylerler.”¹⁷⁰

“Gerçek ilmi verebilecek asıl mektep kıtadır. Asıl sanat eğitimi verecek gerçek öğreticiler, eğitimciler birbirinden üstün komutanlardır.”

“Savaşta yağın mermi yağmuru, o yağmurdan ürkmeyenleri ürkenden daha az ıslatır.”¹⁷¹

¹⁶⁷ age.; s. 17.

¹⁶⁸ age.; s. 18 - 19.

¹⁶⁹ Mustafa Kemal; Zabıt ve Kumandan ile Hasbıhal, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010, s. 12.

¹⁷⁰ age.; s. 13, 15.

¹⁷¹ age.; s. 21.

“Ordu, yurdun kutsal toprağını savunmak için, barış zamanında hazırlanan ve eğitilen bütün yurt çocuklarının birleşmesidir.”¹⁷²

“Ordunun görevi, yurdu çiğnemek isteyen düşmana karşı ayağa kalkmaktır.”¹⁷³

“İnisiyatifin sınır tanımazlık derecesine vardırıldığı bir orduda, herkes bizzat kendisi olur. Amir ve ast yoktur. Dolayısıyla itaat ve disiplin dahi kurulamaz.”¹⁷⁴

“Bir orduyu meydana getiren herkes, her fert canlı bir makinenin parçalarıdır.”

“Komutan, subay, asker yetiştirmekte takip edilecek esasların, uygulanacak eğitim yöntemlerinin, yapılacak talimlerin gayesine, kendiliğinden iş görme yeteneğinin belirginleştirilmesine yöneltmesinde şüphe ve tereddüte yer yoktur.”¹⁷⁵

Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat’tan (Mart 1918)

“Size ben taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde yerimize başka kuvvetler ve komutanlar gelebilir.”¹⁷⁶

Minber Gazetesi’nde Yayımlanan Mülakatından (17 Kasım 1918)

“...Kuvvetli bir ordu denildiği zaman anlaşılması lazım gelen mana, her ferdi, bilhassa subayı, komutanı,

¹⁷² age.; s. 25.

¹⁷³ age.; s. 29 - 30.

¹⁷⁴ age.; s. 36 - 37.

¹⁷⁵ age.; s. 37 - 38 - 39.

¹⁷⁶ Ruşen Eşref Ünaydın; Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat, 1930, İstanbul, s. 3.

medeniyetin ve tekniğin icaplarını kavrayan ve tavır ve hareketlerini ona göre uygulayan yüksek ahlakta bir topluluktur.”¹⁷⁷

TBMM Gizli Oturumda Askerî ve Siyasi Durumla İlgili Yapmış Olduğu Konuşmadan (3 Temmuz 1920)

“Tarihte yarılmayan cephe yoktur. Yarılmayan cepheler, kuvvetli ve kuvveti denk olan dar cephelerdir.”¹⁷⁸

Genelkurmay Başkanı İsmet Bey’in Genel Durum Hakkındaki Demeci Nedeniyle TBMM’de Yapmış Olduğu Konuşmadan (8 Temmuz 1920)

“Bir mevkiyi korumaya çalışan bir ordu, bir kuvvet mahkûmdur. Neticeye ulaşamama mahkûmu, esirlik mahkûmu olan, yenilgi mahkûmu olan sonuç olarak o mevkide koruma ve savunma yapamaz. Hâlbuki bizce söz konusu olan, sonuç olarak amaca ulaşmadır.”

“Eğer ölmek gerekirse o da yapılır. Ölmek ancak öldürmek amacıyla olur. Fakat öldükten sonra hiçbir amaç sağlayamayacaksa neye yarar ?”¹⁷⁹

Batı Cephesi’nde Denetlemelerde Bulunurken Afyonkarahisar Kolordu Dairesinde Subaylara Hitaben Yapmış Olduğu Konuşmadan (31 Temmuz 1920)

“Dünyada hayat için, insanca yaşamak için bağımsızlık lazımdır. Bağımsızlık sahibi olmak için kuvvet sahibi olmak ve bunun için mevcudiyetini ispat etmek icap eder.”

“Kuvvet ordudur. Ordunun hayat ve saadet kaynağı, bağımsızlığı takdir eden milletin, kuvvetin lüzumuna olan vicdani imanıdır.”

¹⁷⁷ Minber; 17 Kasım 1918.

¹⁷⁸ TBMM Gizli Celse Zabıtları; Cilt1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985, s. 69.

¹⁷⁹ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre1, Cilt 2, s. 226 (8 Temmuz 1920).

“Ordunun ruhu subaylardadır.” O hâlde subaylarımız, düşmanlarımız tarafından yıkılmak istenilen ordumuzu tamir edecek ve canlandıracak ve ordu ve milletimizin bağımsızlığını muhafaza edecektir.”

“Millet, bağımsızlığının muhafazasından ibaret olan hayati gayesinin teminini ordudan, ordunun ruhunu teşkil eden subaylardan bekler. İşte subayların yüce olan vazifesi budur.”

Şahsi ve özel hayatları itibarıyla da subaylar, fedakârlar sınıflarının en önünde bulunmak mecburiyetindedirler. Çünkü düşmanlarımız herkesten evvel onları öldürürler. Onları aşağılar ve hor görürler. Hayatında bir an olsa bile subaylık yapmış, subaylık onurunu, şerefini duymuş, ölümü küçümsemiş bir insan, hayatta iken düşmanın tasarladığı ve reva gördüğü bu muamelelere katlanamaz. Onun yaşamak için bir çaresi vardır: Şerefini korumak! Hâlbuki düşmanlarımızın da kastettiği, o şerefi ayaklar altına almaktır.¹⁸⁰

TBMM’de Doğu Cephesi’nin Durumuyla İlgili Yapmış Olduğu Konuşmadan (14 Ağustos 1920)

“Bir askerî harekete uzaktan bakmak ve bakanın kendisinin bulunduğu koşullar içinde onu değerlendirmek, onu hiçbir zaman doğru sonuçlara ulaştırmaz. İnsanları, harekâtı değerlendirirken harekâtı icra eden komutanların, subayların o anda içinde bulunduğu bölgeyi ve sahip olduğu araçları, maruz kaldığı baskı ve zorluğu incelemek gerekir.”¹⁸¹

¹⁸⁰ İhsan Güneş; “ATATÜRK’ün Bilinmeyen Bir Konuşması”, ATATÜRK Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 5, Ankara, 1986, s. 463 - 465.

¹⁸¹ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre1, Cilt 3, s. 226, 229 (14 Ağustos 1920).

Ankara’da Subay Adaylarının Diploma Töreninde Yapmış Olduğu Konuşmadan (1 Kasım 1920)

“Ordumuz, hayat ve haysiyet mücadelesinde, milletin ve milletin amaçlarının tek dayanağıdır. Ordunun, kendisine düşen bu yüce vazifesinde hakkıyla başarılı olabilmesi için lazım gelen vasıfların birincisi, demir gibi bir sağlamlıktır. Orduda sağlamlığın tek görünen vasıtası, aydın, kahraman, fedakâr subaylardır.”¹⁸²

İkinci İnönü Zaferi Nedeniyle Batı Cephesi Komutanı ve Genelkurmay Başkanı İsmet Paşa’ya Gönderdiği Tebrik Telgrafından (1 Nisan 1921)

“Siz orada yalnız düşmanı değil milletin makus talihini de yendiniz.”¹⁸³

Sakarya Meydan Muharebesi’nde Birliklere Vermiş Olduğu Tarihî Emir (26 Ağustos 1921)

“Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz.”¹⁸⁴

Sakarya Meydan Muharebesi Hakkında TBMM’de Yapmış Olduğu Konuşmasından (19 Eylül 1921)

“Kahraman Türk askeri Anadolu muharebelerinin manasını anlamış, yeni bir ülkü ile muharebe etmiştir. Efendiler, böyle evlatlara ve böyle evlatlardan meydana gelen ordulara sahip bir millet elbette hakkını ve

¹⁸² ATATÜRK’ün Söylev ve Demeçleri; ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s. 161.

¹⁸³ Genelkurmay ATASE Arşivi; Koleksiyon: İSH, Kutu: 816, Gömlek: 194, Belge: 194 - 1

¹⁸⁴ Kemal Atatürk; Nutuk (1919 - 1927), ATATÜRK Araştırma Merkezi, (Bugünkü dille hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz), Ankara, 2005, s. 419.

bağımsızlığını bütün manasıyla muhafaza etmeye muvaffak olacaktır.”¹⁸⁵

Sakarya Meydan Muharebesi Sonrası Yayımladığı “Orduya Beyanname”den (20 Eylül 1921)

“Dünyanın hiçbir ordusunda yüreği seninkinden daha temiz daha sağlam bir askere rast gelinmemiştir. Her zaferin mayası sendedir. Her zaferin en büyük payı senindir. Kanaatinle imanıyla itaatle hiçbir korkunun yıldıramadığı demir gibi temiz kalbinle düşmanı nihayet alt eden büyük gayretin için minnet ve şükranımı söylemeyi kendime en aziz bir borç bilirim.”¹⁸⁶

Nutuk’tan “Topyekûn Harp Üzerine”

“Savaş ve muharebe demek; iki milletin, yalnız iki ordunun değil, iki milletin bütün varlıklarıyla bütün maddi ve manevi kuvvetleriyle birbiriyle karşı karşıya gelmesi ve birbiriyle vuruşması demektir.”¹⁸⁷

“ATATÜRK’ün Not Defteri”nden

“Düşmanı mağlup eden ordularımızın sevk ve idaresinde bilimsel ve teknik esaslar rehberimiz olmuştur.”¹⁸⁸

“Nutuk”tan

“Yarım hazırlıkla yarım tedbirle yapılacak taarruz, hiç taarruz etmemekten daha fenadır.”¹⁸⁹

¹⁸⁵ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 1, Cilt 12, s. 260.

¹⁸⁶ Genelkurmay ATASE Arşivi; Koleksiyon: ATA ZB, Kutu: 40, Gömlek: 2, Belge: 2 - 1, 2.

¹⁸⁷ Kemal Atatürk; Nutuk (1919 - 1927), ATATÜRK Araştırma Merkezi, (Bugünkü dille hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz), Ankara, 2005, s. 420.

¹⁸⁸ ATATÜRK’ün Not Defterleri-VIII; Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2008, s. 218.

¹⁸⁹ Kemal Atatürk; Nutuk (1919 - 1927), ATATÜRK Araştırma Merkezi, (Bugünkü dille hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz), Ankara, 2005, s. 431.

Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi'nde Yayımladığı "Orduya Beyanname"den (1 Eylül 1922)

"Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!"¹⁹⁰

Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi Hakkında TBMM'de Yapmış Olduğu Konuşmadan (4 Ekim 1922)

"Askerlik hayatımda bu kadar mükemmel bir topçu ve bu kadar mükemmel idare edilmiş bir topçu ateşi nadiren gördüm."¹⁹¹

İzmit'te Yapmış Olduğu Basın Toplantısından (19 Ocak 1923)

"Kuvvetliyiz. Ordularımız kuvvetlidir. Ordularımızı yaratan, ordularımızı vücuda getiren milletimiz kuvvetlidir."¹⁹²

İzmir Eski Gümrük Binasında Halka Yapmış Olduğu Konuşmadan (2 Şubat 1923)

"Hayat demek, mücadele demektir, çarpışma demektir. Hayatta başarı, mutlaka mücadelede başarıyla mümkündür. Bu da kuvvete, kudrete dayanan bir özelliktir."

"Ordumuzu meydana getiren milletin evlatları öyle bir unsurun mahsulüdür ki en eski asırlardan beri ruhu, bütün benliğiyle askerdir ve kahramandır."

"Bizim askerlerimiz, bizim subay ve komutanlarımız, vatani için ve milleti için muharebe meydanlarında tereddüt etmeksizin hayatlarını bırakırlar ve bunu yapmayı ararlar."¹⁹³

¹⁹⁰ Genelkurmay ATASE Arşivi; Koleksiyon: ATA-ZB Kutu: 46 Gömlek: 9 Belge: 9 - 2, 3

¹⁹¹ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 1, Cilt 23, s. 267, 268, 274, 277.

¹⁹² Arı İnan; Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'ün 1923 Eskişehir, İzmit Konuşmaları, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1982, s. 96, 110, 193.

¹⁹³ ABE; C 15, s. 57 - 103. Hâkimiyet-i Milliye; 5 Şubat 1923.

Adana Türkocağı'nda Çiftçileriyle Yapmış Olduğu Söyleşiden (16 Mart 1923)

“Millet hayatı tehlikeye maruz kalmayınca harp bir cinayettir.”¹⁹⁴

Subay ve Askerî Memurların Maaşları ile İlgili Kanun Nedeniyle TBMM'de Yapmış Olduğu Konuşmadan (21 Ekim 1923)

Manevi kuvvet, ordunun komutasını üstlenmiş olan subayların, komutanların yarattığı kuvvettir.”¹⁹⁵

İzmir'deki Harp Oyunlarının Sona Ermesi Nedeniyle Yaptığı Konuşmadan (22 Şubat 1924)

“Türk ordusunun bir birliği, dengini mutlaka mağlup eder; iki mislini durdurur ve yerinden kımıldatmaz. Şimdilik bundan fazlasını talep etmiyorum. Çünkü fazlasını milletimizin yaradılışında bulunan savaşçı özellik zaten temin etmektedir.”

“Kesin netice daima taarruzla alınır; fakat savunma ile yerine getirilen birçok görev de vardır.”

“Türkiye Cumhuriyeti yalnız iki şeye güvenir: Biri millet kararı, diğeri en acı ve en zor şartlar içinde dünyanın takdirlerine hakkıyla layık olan ordumuzun kahramanlığı.”¹⁹⁶

Ordu - Samsun Yolculuğu Sırasında Hamidiye Kruvazörü Hatıra Defterine Yazdığı Yazıdan (20 Eylül 1924)

“Mükemmel ve kadir bir Türk donanmasına sahip olmak gayedir.”¹⁹⁷

¹⁹⁴ Hâkimiyet-i Milliye; 21 Mart 1923.

¹⁹⁵ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 2, Cilt 1, s. 851, 852, 857.

¹⁹⁶ Hâkimiyet-i Milliye; 24 Şubat 1924.

¹⁹⁷ Raşit Temel; ATATÜRK ve Donanma, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, İstanbul, 1966, s. 90.

Birinci İnönü Zaferi'nin 4'üncü Yıl Dönümü Nedeniyle Konya'da Yapılan Törendeki Konuşmasından (11 Ocak 1925)

“Zafer ‘Zafer benimdir.’ diyebilenindir; başarı ‘Başarılı olacağım.’ diye başlayanın ve ‘Başarılı oldum.’ diyebilenindir.”

“Birinci İnönü muharebe meydanının ufuklarında yükselen zafer güneşi, Türk milletinin yüksek fazilet ve maneviyatının tezahürüdür.”¹⁹⁸

Şeyh Said İsyanı Sonrası Seferberliğin Kaldırılması Dolayısıyla Yayımladığı Beyannameden (31 Mayıs 1925)

“Türk vatanseverliğinin birinci ayırıcı vasfı, vatan savunması daveti karşısında her işi bırakarak silah altına koşmaktır.”¹⁹⁹

İzmir Müstahkem Mevki Komutanlığındaki Konuşmadan (13 Ekim 1925)

Cumhuriyet orduları tarihe yazdığı büyük zaferlerin neşesinden; ancak daha yüce görevlerin yerine getirilmesinde gereken askerî yetenek ve üstünlüklerini, her gün artırmak için faydalanmaktadır.

“Bütün millete kuşkusuz ve güvenilir bir kalple bildirebilirim ki Cumhuriyet orduları Cumhuriyet’i ve kutsal topraklarını güvenle korumak ve savunmak için güçlü ve hazırdır.”

“Saygı Cumhuriyet ordularına, saygı onların yüce komuta ve subay heyetlerine!”²⁰⁰

¹⁹⁸ Hâkimiyet-i Milliye; 12 Ocak 1925.

¹⁹⁹ Hâkimiyet-i Milliye; 1 Haziran 1925.

²⁰⁰ ATATÜRK’ün Söylev ve Demeçleri; ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s. 673 - 674.

Bursa’da Hava Kuvvetlerinin Güçlendirilmesi Hakkında Anadolu Ajansı’na Verdiği Demeçten (8 Haziran 1926)

“Türk milletinin hava kuvvetlerimizin takviyesi lüzumunu idrak etmesi ve takdire değer fedakârlıklar göstermesi, siyasi ve medeni rûştünün en büyük delilidir.”²⁰¹

“Nutuk”tan

“Ben, ordumuzun varlık ve kuvvetini paramıza göre ayarlama görüşünü kabul edenlerden değilim. ‘Paramız vardır, orduyu kurarız; paramız bitti, ordu dağılsın.’ Benim için böyle bir mesele yoktur. Efendiler, para vardır veya yoktur; ister olsun ister olmasın, ordu vardır ve olacaktır.”²⁰²

Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi Üzerine (Nutuk’tan)

“Her safhasıyla düşünülmüş, hazırlanmış, idare edilmiş ve zaferle sonuçlandırılmış olan bu harekât Türk ordusunun, Türk subay ve komuta heyetinin yüksek kudret ve kahramanlığını tarihe bir kere daha geçiren muazzam bir eserdir.”²⁰³

Konya Orduvinde Türk Ordusu Hakkındaki Konuşmadan (22 Şubat 1931)

“Türk milleti yükselmek için ne vakit adım atmak istemişse bu adımların önünde daima önder olarak, daima yüksek millî ideali tahakkuk ettiren hareketlerin öncüsü olarak kendi kahraman çocuklarından meydana gelen ordusunu görmüştür.”

²⁰¹ age.; s. 705.

²⁰² age.; s. 445.

²⁰³ age.; s. 459.

“Türk milleti ordusunu çok sever, onu kendi idealinin muhafızı olarak görür.”²⁰⁴

“Cumhuriyet Halk Fırkası Programı”ndan (13 - 14 Mayıs 1931)

“Vatan müdafaası, millî vazifelerin en mukaddesidir.”²⁰⁵

“Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal ATATÜRK’ün El Yazıları”ndan

“Orduda asli sınıf piyadedir. Piyadesiz muharebe yapılamaz.”²⁰⁶

“Mükemmel bir komutanı vücuda getiren şey mükemmel ahlakıdır.”²⁰⁷

“Askerlikten başka hiçbir iş yoktur ki öldürmek ve dolayısıyla ölmeye razı ve hazır bulunmak görevinin aslını ve konusunu teşkil etsin.”

Üniforma, askerlik mesuliyetini, arkadaşlığı ve kendini teslimi hatırlatan dış alamettir.”²⁰⁸

“Harp gibi olağanüstü bir mesele, nutuklarla ve çoğunluk kararıyla hallolunmaz, demir ve kan ile hallolunur.”

“Harbe, yalnız ve ancak milletin hayat ve istiklali ve memleketin korunması, yalnız bu necip ve yüksek menfaatler uğrunda katlanılır.”²⁰⁹

²⁰⁴ Milliyet; 23 Şubat 1931.

²⁰⁵ ABE; C 25, s. 158. CHF Nizamnamesi ve Programı; TBMM Matbaası, Ankara, 1931, s. 29 - 39.

²⁰⁶ Afet İnan; Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal ATATÜRK’ün El Yazıları, TTK Yayınları, Ankara, 1998, s. 111.

²⁰⁷ age.; s. 112.

²⁰⁸ age.; s. 115.

²⁰⁹ age.; s. 122 - 123.

“Türk Kuşu” Kurumunun Açılışında İnsan - Tabiat İlişkisi Üzerine Yapmış Olduğu Konuşmadan (3 Mayıs 1935)

“Türk; yurdun dağlarında, ormanlarında, ovalarında, denizlerinde, her bucağında nasıl bir bilgi ve kendine güvenle yürüyor, dolaşıyorsa yurdun gökyüzünde de aynı şekilde dolaşabilmelidir. Bu ise Türk’ü çocukluğundan, vatan kuşlarıyla, vatan havası içinde yarışa alıştırmakla başlar... Türk çocuğu: Her işte olduğu gibi havacılıkta da en yüksek düzeyde, gökte, seni bekleyen yerini az zamanda dolduracaksın. Bundan gerçek dostlarımız sevinecek, Türk ulusu mutlu olacaktır.”²¹⁰

TBMM 5’inci Dönem 1’inci Toplanma Yılı Açış Konuşmasından (1 Kasım 1935)

“Havacılarımız, bütün ordu ve donanmamız gibi vatani korumaya hazır kahramanlardır. Büyük millet bu soylu evlatlarıyla kendini mutlu sayabilir.”²¹¹

TBMM 5’inci Dönem 3’üncü Toplanma Yılı Açış Konuşmasından (1 Kasım 1937)

“Ordu, Türk Ordusu! İşte bütün milletin göğsünü itimat, gurur duygularıyla kabartan şanlı ad!”

“Ordumuz, Türk birliğinin, Türk kudret ve kabiliyetinin, Türk vatanseverliğinin çelikleşmiş bir ifadesidir. Ordumuz, Türk topraklarının ve Türkiye idealini tahakkuk ettirmek için sarf etmekte olduğumuz sistemli çalışmaların yenilmesi imkânsız teminatıdır.”²¹²

²¹⁰ Cumhuriyet; 4 Mayıs 1935.

²¹¹ TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 5, Cilt 6, s. 3.

²¹² TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 5, Cilt 20, s. 8, 9.

“Mehmetçik” Hakkında

“Askerler mert olur, Türk askeri ise mertlerden mert ve pek civanmert olur.”²¹³

Cumhuriyet’in 15’inci Yılı Dolayısıyla Orduya Mesajı (29 Ekim 1938)

“Zaferleri ve mazisi insanlık tarihiyle başlayan, her zaman zaferle beraber medeniyet nurlarını taşıyan kahraman Türk ordusu! Memleketini en buhranlı ve müşkül anlarda zulümden, felaket ve musibetlerden ve düşman istilasından nasıl korumuş ve kurtarmış isen Cumhuriyet’in bugünkü feyizli devrinde de askerlik tekniğinin bütün modern silah ve vasıtalarıyla donanmış olduğu hâlde, vazifeni aynı bağlılıkla yapacağına hiç şüphem yoktur.”²¹⁴

²¹³ Reşit Paşa; Reşit Paşanın Hatıraları; Yayınlayan Cevdet Yularkıran, İstanbul, 1940, s. 61.

²¹⁴ Ulus; 30 Ekim 1938.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

Genelkurmay ATASE Arşivi; Koleksiyon: ATA ZB, Kutu: 40, Gömlek:2, Belge:2-1,2.

Genelkurmay ATASE Arşivi; Koleksiyon: ATA ZB, Kutu: 40, Gömlek: 6, Belge: 6-2.

Genelkurmay ATASE Arşivi; Koleksiyon: ATA-ZB Kutu: 46 Gömlek: 9 Belge : 9-2,3

Genelkurmay ATASE Arşivi; Koleksiyon: İSH, Kutu: 693, Gömlek: 26, Belge: 26-4

Genelkurmay ATASE Arşivi; Koleksiyon: İSH, Kutu: 816, Gömlek:194, Belge: 194-1

Genelkurmay ATASE Arşivi; Koleksiyon:İSH, Kutu:1109, Gömlek:140, Belge:140-2,3.

Kitap ve Makaleler

ABALIOĞLU, Yunus Nadi; ATATÜRK'ün Vasıfları; En Büyük Kaybımız, İstanbul, 1938.

ADIVAR, Halide Edip; Türk'ün Ateşle İmtihanı, Çan Yayınları, İstanbul,1962.

ALTAY, Fahrettin; 10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912 - 1922 ve Sonrası Görüp Geçirdiklerim, İnsel Yayınları, İstanbul, 1970.

ARSAN [Hızl.], Nimet; ATATÜRK'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, IV, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964.

ATATÜRK; Anafartalar Muharebatı'na Ait Tarihçe, Derleyen: Uluğ İĞDEMİR, Türk Tarih Kurumu Yayını, ANKARA, 1990.

ATATÜRK; Nutuk, C III, Vesikalar, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1989.

ATATÜRK; Nutuk (1919 - 1927), ATATÜRK Araştırma Merkezi, (Bugünkü dille hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ), Ankara, 2005.

ATATÜRK'ün Bütün Eserleri; C 11, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

ATATÜRK'ün Bütün Eserleri; C 12, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

ATATÜRK'ün Bütün Eserleri; C 14, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004.

ATATÜRK'ün Bütün Eserleri; C 15, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005.

ATATÜRK'ün Bütün Eserleri; C 25, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009.

ATATÜRK'ün Not Defterleri - II; Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2004.

ATATÜRK'ün Not Defterleri - V; Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2005.

ATATÜRK'ün Not Defterleri - VIII; Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2004.

ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri; ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2006.

ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri II; Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1959.

ATATÜRK'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri; IV, ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2006.

ATAY, Falih Rıfkı; ATATÜRK'ün Bana Anlattıkları, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.

BAYDAR, Mustafa; ATATÜRK ile Konuşmalar, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1964.

BORAK, Sadi; ATATÜRK'ün Resmî Yayınlara Girmemiş Söylev, Demeç, Yazışma ve Söyleşileri, Kırmızı Beyaz Yayınları, İstanbul, 2004.

BORAK, Sadi; ATATÜRK'ün Özel Mektupları, Kırmızı Beyaz Yayınları, Ankara, 2004.

BOZOK, Salih - BOZOK Cemil S.; Hep ATATÜRK'ün Yanında, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1985.

CEBESÖY, Ali Fuat; General Ali Fuat CEBESÖY'un Siyasi Hatıraları, Vatan Yayınları, İstanbul, 1957.

GÜNEŞ, İhsan, "ATATÜRK'ün Bilinmeyen Bir Konuşması", ATATÜRK Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 5, Ankara, 1986.

GÜVEN, Ferit Celal; İnsan ATATÜRK, Yücel Dergisi, Cilt XII, sayı 57, Ankara, 1938.

İMECE, Mustafa Selim; ATATÜRK'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1975.

İNAN, Afet; ATATÜRK Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1959.

İNAN, Afet; Başkumandanlık Meydan Muharebesi'nin Yıl Dönümünde İki Teklif, Ülkü Dergisi, Cilt 2, Sayı 22, 1948.

İNAN, Afet; Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal ATATÜRK'ün El Yazıları, TTK Yayınları, Ankara, 1969.

İNAN, Afet; M. Kemal ATATÜRK'ün Karlsbad Hatıraları, TTK Yayınları, Ankara, 1983.

İNAN, Arı; Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'ün 1923 Eskişehir, İzmit Konuşmaları, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1982.

KOCATÜRK, Utkan; Kaynakçalı ATATÜRK Günlüğü, ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 2007.

Mustafa Kemal; Anafartalar Muharebatı'na Ait Tarihçe, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011.

Mustafa Kemal; Arıburnu Muharebeleri Raporu, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011.

Mustafa KEMAL; Askerî Talim ve Terbiye Hakkında Görüşler, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011.

Mustafa KEMAL; Bölüğün Muharebe Eğitimi, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009.

Mustafa KEMAL; Cumalı Ordugâhı, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009.

Mustafa KEMAL; Takımın Muharebe Eğitimi, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.

Mustafa KEMAL; Taktik Meselesinin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011.

Mustafa KEMAL; Taktik Tatbikat Gezisi 1, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011.

Mustafa Kemal; Zabit ve Kumandan ile Hasbıhâl, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

Reşit Paşa; Reşit Paşa'nın Hatıraları, Yayımlayan; Cevdet Yularkıran, İstanbul, 1940.

SEVÜK, İsmail Habib; ATATÜRK İçin Ölümünden Sonra Hatıralar ve Hayatındayken Yazılanlar, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1939.

TEMELE, Raşit; ATATÜRK ve Donanma, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, İstanbul, 1966.

ÜNAYDIN, Ruşen Eşref; Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat, Hamit Matbaası İstanbul,1930.

ÜNAYDIN, Ruşen Eşref; ATATÜRK'ü Özleyiş, Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara, 1957.

Dergiler

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi; Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi, Ankara, 1964, Sayı 50, Belge Nu. 1160.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi; Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi, Ankara, 1965, Sayı 54, Belge Nu. 1255.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi; Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi, Ankara, 1966, Sayı 57, Belge Nu. 1310.

TBMM Gizli Celse Zabıtları; Cilt 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985.

TBMM Gizli Celse Zabıtları; Cilt 3, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985.

TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 1, Cilt 2, (TBMM . gov . tr / TUTANAKLAR)

TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 1, Cilt 3, (TBMM . gov . tr / TUTANAKLAR)

TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 1, Cilt 12, (TBMM . gov . tr / TUTANAKLAR)

TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 1, Cilt 23, (TBMM . gov . tr / TUTANAKLAR)

TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 2, Cilt 1, (TBMM . gov . tr / TUTANAKLAR)

TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 2, Cilt 10, (TBMM . gov . tr / TUTANAKLAR)

TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 2, Cilt 27, (TBMM . gov . tr / TUTANAKLAR)

TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 5, Cilt 6, (TBMM . gov . tr / TUTANAKLAR)

TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 5, Cilt 13, (TBMM . gov . tr / TUTANAKLAR)

TBMM Zabıt Cerideleri; Devre 5, Cilt 20.

Gazeteler

Akşam Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Minber Gazetesi

Ulus Gazetesi

Vatan Gazetesi